

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**EL-MUHREC VE'L-MERDÛD ALA'N-NÂSÂRÂ VE'L-YEHÛD
KASİDESİNİN TAHLİLİ**

Burak KARAOĞLU

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Yaşar DAŞKIRAN**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

KASIM 2024

EL-MUHREC VE'L-MERDÛD ALA'N-NÂSÂRÂ VE'L-YEHÛD
KASİDESİNİN TAHLİLİ

Burak Karaoğlu

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KASIM 2024

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Burak KARAOĞLU
06.11.2024

TEZ ONAY SAYFASI

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı Yüksek Lisans öğrencisi Burak KARAOĞLU tarafından hazırlanan El-Muhrec Ve'l-Merdud Ala'n-Nasara Ve'l-Yehud Kasidesinin Tahlili Başlıklı tez çalışması 06 / 11 / 2024 tarih ve 11.00 saatinde yapılan tez savunma sınavında aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile YÜKSEK LİSANS olarak **KABUL** edilmiştir.

	Kabul	Ret
Başkan (Unvan/Ad-Soyad/Kurum):	☒	☐
Prof. Dr. Yakup Civelek, Hacı Bayram Veli Üniversitesi		
Üye (Unvan/Ad-Soyad/Kurum):	☒	☐
Doç. Dr. İbrahim Fidan, Ankara Üniversitesi		
Üye (Unvan/Ad-Soyad/Kurum):	☒	☐
Prof. Dr. Yaşar Daşkiran, Hacı Bayram Veli Ünivesitesi		

EL-MUHREC VE'L-MERDÛD ALA'N-NASÂRÂ VE'L-YEHÛD KASİDESİNİN TAHLİLİ

(Yüksek Lisans)

Burak KARAOĞLU

ANKARA HACI BAYRAM VELİ
ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM
ENSTİTÜSÜ
Kasım 2024

ÖZET

Bu tezde, İmam Busîrî'nin 13. yüzyılda kaleme aldığı El-Muhrec ve'l-Merdûd ala'n-Nâsârâ ve'l-Yehûd adlı kasidesi edebi, dini ve tarihi bağlamlarda analiz edilmiştir. Çalışmanın temel amacı, bu özgün kasidenin Yahudilik ve Hristiyanlık üzerine getirdiği eleştirileri incelemek ve İslam edebiyatındaki edebi konumunu ve değerini göstermek, ayrıca bu kasidede işlenen teolojik konuları değerlendirerek imam Busîrî'nin bu alanlarda yetkinliğini ortaya koymaktır. Araştırma, üç ana bölümde yapılandırılmıştır. İlk bölümde, şairin hayatı, edebi kişiliği ve eserlerinin genel özellikleri ele alınmıştır. İkinci bölümde, kasidenin ana temaları detaylandırılarak, Hristiyanlık ve Yahudilik eleştirileri, kutsal kitaplarla ilişkili deliller ve peygamber sevgisi gibi konular analiz edilmiştir. Bu analiz sırasında imam Busîrî'nin kendi yaptığı açıklamalar dikkate alınmış ve kasidede bulunan Tevrat ve İncil'e yapılan atıflar metinlerarası bir yaklaşımla değerlendirilmiştir. Bunun yanında kasidede bulunan edebi sanatlar bedii ilmi bakımından incelenmiş, kullanılan polemik üslup aklî ve naklî yönleriyle ele alınmıştır. Son olarak ise kasidenin 187 beyitlik kısmı kafiyeli olarak tercüme edilerek okuyucuya sunulmuştur. Bu çalışma, Arap dili ve belagatı, dinler tarihi ve kelam gibi disiplinler arasında köprü kurarak, yalnızca dini polemikler olarak değil, aynı zamanda edebi bir değer olarak da eserin önemini ortaya konulmuştur. İmam Busîrî'nin bu özgün çalışması, edebi sanatlardaki ustalığını ve İslam'ı savunmadaki derin bilgisini yansıtan özgün bir başyapıttır. Bu çalışma, kasidenin akademik camiada daha fazla tanınmasını sağlamak ve imam Busîrî'nin daha az bilinen yönlerini ortaya koymaktadır.

Bilim kodu	: 60401
Anahtar Kelimeler	: İmam Busîrî, Kaside, Polemik, Edebiyat, Hiciv
Sayfa Adedi	: 133
Tez danışmanı	: Yaşar Daşkiran

ANALYSIS OF THE QASIDAH EL-MUHREJ VE'L-MERDUD ALA'N-NASARA VE'L-
YEHUD

(M.Sc. Thesis)
Burak KARAOĞLU

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY THE
INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES
November 2024

ABSTRACT

In this thesis, Imam al-Busîrî's 13th century ode al-Muhraj wa'l-Mardūd ala al-Nāsārā wa'l-Yahūd is analysed in literary, religious and historical contexts. The main aim of the study of this ode is to examine the criticisms of Judaism and Christianity, as well as to show its literary position and its value in Islamic literature. The research is structured in three main sections. In the first part, the poet's life, literary personality and general characteristics of his works are discussed. In the second part, the main themes of the qasida are elaborated and analysed, such as criticism of Christianity and Judaism, evidence related to the holy books, and love for the prophet. During this analysis, Imam al-Busîrî's own explanations were taken into account and the references to the Torah and the Bible in the ode were evaluated with an intertextual approach. In addition, the literary arts in the ode have been analysed in terms of the science of al-Bedii, and the polemical style used in the ode has been discussed in logical and quotational aspects. lastly, the 187 couplets of the ode are translated in rhyme and presented to the reader. This study bridges the disciplines of Arabic language and rhetoric, history of religions, and theology, demonstrating the importance of the work not only for religious polemics but also as a literary value. This original work of Imam al-Busîrî is an original masterpiece that reflects his mastery of literary arts and his deep knowledge in the defence of Islam. This study aims to increase the recognition of the qasida in the academic community and to reveal lesser-known aspects of Imam al-Busîrî.

Science Code : 60401
Key Words : İmam al-Busîrî, Ode, Polemics, Rhetorics, Criticism
Page Number : 133
Supervisor : Yaşar Daşkiran

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın bitmesini bana nasip eden Allah’a sonsuz hamd ve sena ederim. Bu süreçte dua ve yardımlarını esirgemeyen annem ve babama teşekkür ederim. Bana daima destekte bulunan ve varlıklarıyla mutlu eden eşim Kübra Nur ve oğullarım Yusuf Sami ve Muhammed Zahid’e de sevgi ve şükranlarımı sunarım.

Burak Karaoğlu

Ankara

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
1. GİRİŞ	1
2. İMAM BUSÎRÎ’NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE DİVANI	3
2.1 Hayatı	3
2.1.1. Nesebi	3
2.1.2. Tahsili	3
2.1.3. Görevleri	4
2.1.4. Vefatı	4
2.2. Edebî Kişiliği.....	4
2.2.1. Günlük Hayata Dair Yazdıkları	4
2.2.2. Tasavvufî Yönü.....	5
2.2.3. Bediiyat Sanatına Etkisi.....	6
2.2.4. Şiirlerinin Edebî Değeri	6
2.3. Divanı	7
2.3.1. El-Muhrec ve’l-Merdûd ala’n-Nâsârâ ve’l-Yehûd.....	7
2.3.2. Tağdisü’l-Harem min Tednîsi’d-Darem	9
2.3.3. Haiyye.....	10
2.3.4. Zührü’l-Meâd alâ Vezni Bânet Suâd	11
2.3.5. Nûniye.....	12
2.3.6. Bâiyye	12
2.3.7. Bâiyye	13

2.3.8. Bâiyye.....	14
2.3.9. El-Kasîdetü'l-Hemziyye fi'l-Medâihî'n-Nebeviyye	14
2.3.10. El-Kevâkibu'd-Dürriyye Fi Medhi Hayri'l-Beriyye	15
2.3.11. Kısa Şiirleri	17
3. EL-MUHREC VE'L-MERDÛD ALA'N-NÂSÂRÂ VE'L-YEHÛD KASİDESİNİN TAHLİLİ.....	19
3.1. Benzeri Çalışmalar.....	19
3.2. El-Muhrec ve'l-Merdûd ala'n-Nasârâ ve'l-Yehûd Üzerine Yapılan Çalışmalar	20
3.3. Kasidenin Ana Konuları	21
3.3.1. Hristiyanlara Yapılan Eleştiriler.....	23
3.3.1.1. Hazreti İsa'ya atfedilen tanrılık iddiasına eleştiri	23
3.3.1.2. Hristiyanların tanrı inancına eleştiri.....	26
3.3.1.3. Çarmıh ve Teslis İnancına Eleştiri.....	28
3.3.2. Yahudilere Yapılan Eleştiriler.....	33
3.3.2.1. Yahudilerin tanrı inancına eleştiri.....	34
3.3.2.2. Yahudilerin peygamberlere zulümleri	39
3.3.2.3. Yahudilere yapılan diğer eleştiriler.....	46
3.3.3. Kasidenin Telif Sebebi	49
3.3.4. Kutsal Kitaplarda Son Peygamber	53
3.3.4.1. Tevrat.....	53
3.3.4.2. İncil	56
3.3.4.3. Zebur	61
3.3.4.4. Yeşaya kitabı.....	62
3.3.4.5. Hezekiel kitabı	65
3.3.4.6. Habakkuk kitabı.....	67
3.3.4.7. Daniel kitabı.....	68
3.3.5. Hatime	71
3.4. Kasidede Kullanılan Bedii Sanatları	73

3.4.1. Cinas	73
3.4.2. İktibas.....	76
3.4.3. Tıbâk	79
3.4.4. Teşbih ve istiare	86
4. EL-MUHREC VE’-L-MERDÛD ALA’N-NASÂRÂ VE’L-YEHÛD KASİDESİ VE MANZUM TERCÜMESİ (1-187 BEYİT ARALIĞI).....	91
5. SONUÇ	129
KAYNAKLAR	131
ÖZGEÇMİŞ.....	133

1. GİRİŞ

Cahiliye döneminde önemli bir konumda bulunan şiir, İslam tarihinde de önemini devam ettirmiştir. Kur-an'ı Kerim'in muciz oluşu şairleri şiir yazmaktan alıkoymamış aksine İslami konularda şiir yazmayı ve bu şiirlerle toplumu etkilemeye sevk etmiştir. Bu şiirlerin bir kısmı Peygamber efendimizi övmek ve insanlara peygamber sevgisini aşlamak gayesiyle yazılmıştır. Ka'b Bin Züheyr ve Hassan bin Sâbit'in öncülüğünü yaptıkları peygambere methiye şiir türü özellikle hicri 7. asırda imam Busîrî ile ivme kazanmıştır.

Bir kısım şiirler ise methetme amacıyla değil müdafaa ve karşı tarafı hicvetme amacıyla yazılmıştır. Bu tür şiirler genellikle şahsi veya toplumsal sebeplerle yazılmıştır. Toplumsal durumun güzel bir portresini çizen bu şiirler daima önemlerini korumaktadırlar. İmam Busîrî de el-Muhrec ve'l-Merdûd adlı eseriyle kendi bulunduğu döneme ve yaşanan toplumsal sıkıntılara dikkatleri çekmektedir. Peygambere methiye yazma konusunda başarılı bulunan Busîrî, İslam'ı müdafaa amacıyla hiciv alanında da bu eseriyle yeni ve özgün bir mecra açmaktadır. Bu hedef tam anlamıyla sürdürülmemiş olsa da bu eser özgün ve orijinal olma bakımından Arap edebiyatı için oldukça önemli bir eser olduğunu düşünmekteyiz.

Bu çalışma İslam tarihinde nadir rastlanan bir kasideyi ele almaktadır. Bu kaside Yahudi ve Hristiyanlara karşı hiciv ve reddiye amacıyla yazılmış ve bu alanda aklî ve naklî deliller kullanılmıştır. Bizim üzerinde çalışmış olduğumuz polemik kısım detaylı bir reddiye andıran özgün bir eserdir. Bu özgün eser yazarın bu konuda derin bilgisini ve yoğun gayretini göstermektedir. İmam Busîrî bu kasidede ele alınmamış bir polemik konusu bırakmamaktadır ve her bir konuyu gerektiğinde edebî, gerektiğinde de ilmî beyitlerle ifade etmektedir. Bazen kelimî bir üslup kullanarak karşı tarafı ilzam eden Busîrî bazen de hiciv sanatını kullanarak tehekküm, alay ve kınama yolunu seçmektedir. Her bir polemik konunun ise elbet atıfta bulunduğu Kutsal kitaplardan bir pasaj bulunmaktadır. Bu pasajları biz elimizden geldiği kadar bu çalışmamızda sunmayı hedeflemekteyiz. İslam toplumlarında pek bilinmeyen bu polemik konularını ayrıntılı ve edebî bir şekilde ortaya koyan imam Bûsîrî'nin attığı bu önemli adımı akademik camiada hak ettiği değeri görmesini arzulamaktayız.

Araştırmamız esnasında en çok istifade ettiğimiz eserler başta imam Bûsîrî'nin divanı olmak üzere, Eski ve Yeni Ahitler ve Kur'ân-ı Kerîm'den oluşmaktadır. Bununla birlikte İmam Bûsîrî'nin hayatını ele aldığımız bölüm için onun hayatına yakın dönemde yazılan tarih kitapları kullanılmaktadır. 2. Bölümün son konusu olan bedii sanatlarının incelenmesi hususunda ise meşhur ve bilinen belagat kitapları kullanılmıştır.

Bu kaside üzerinde yeni veya eski şerh çalışması bulunmaması sebebiyle araştırmamız için bu konuda tercüme ve açıklama hususunda bazı zorluklarla karşılaştık. Tek açıklama Bûsîrî'nin beyitler arasında yazmış olduğu şerhler olması hasebiyle divanın bu kısmını detaylıca araştırarak çalışmamızın baş kaynağı edindik.

2. İMAM BUSÎRÎ’NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE DİVANI

2.1 Hayatı

İmam Busîrî hayatını 13. Yüzyılda, Memlûk devletinin hakimiyetinde bulunan Mısır bölgesinde yaşamıştır.

2.1.1. Nesebi

Tam ismi Ebu Abdillâh Şerefuddîn Muhammed bin Said el-Busîrî es-Sanhacı es-Şazelidir. Babası Busirîli, annesi ise Delaslıdır. Bu sebeple kendisine Delasiri nispetini vermişse de bu nispet pek tutmamış ve Busîrî olarak tanınmıştır.¹ Berberi bir kabile olan Sanhac kabilesinden olduğu için de Sanhac nispetini almıştır. Bu nispetinden İmam Busîrînin aslen arap olmayıp berberi olduğu anlaşılmaktadır.² Şazeli tarikatına bağlanması sayesinde de eş-Şazeli nispetiyle nispetlendirilmiştir.³

2.1.2. Tahsili

İmam Busîrî 608/1212 senesinde, Şevval ayının birinde yukarı Behnesa şehrine bağlı bulunan Behşim kasabasında doğmuştur. İlk eğitimine Delas kasabasında başlayan Busîrî hafızlığını tamamladıktan sonra Kahire’ye giderek Şeyh Abdizzafır mescidinde sarf, nahiv, edebiyat ve aruz ilimleri ile birlikte İslam tarihi ve siyer gibi dini ilimleri de okumuştur.⁴

Şiirlerinden anlaşıldığı üzere İmam Busîrî yaptığı ilim tahsilinde Peygamber Efendimiz’in hayatını detaylı bir şekilde okumuş ve öğrenmiştir. Bunun yanında aruz ve şiir ilminde mahirleşmiş, hesap ilminde⁵ ve hat sanatında da derinleşmiştir. Yahudi ve Hristiyanlara karşı manzum bir şekilde yazdığı uzun bir kasidesinden de anlaşıldığı üzere onların kitaplarını derinlemesine okumuş ve reddiye yazabilecek kadar uzmanlaşmıştır.⁶

¹ Salahuddîn es-Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefeyât*, (Beyrut-Lübnan: Dâr İhya Turâs Arabî, 2000), 3:88.

² İsmail Hakkı Sezer, *İmam Busîrî ve Bürdesi*. (Konya: Doktora Tezi, 1985), 28.

³ Mahmut Kaya, “Busîrî, Muhammed bin Said”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1992). 6: 468-470.

⁴ Sezer, *İmam Busîrî ve Bürdesi*, 34.

⁵ Muhammed Ali Bâr, *Bûsîrî Şâiru'l-Medâihu'n-Nebeviyye ve Mirâtu Asrihi*. (Cedde: Mektebe Kunûzi'l-Marife), 11-12.

⁶ Nebîl Hâlid, *Bûsîrî Şâhidun ale'l-Asri'l-Memlûki*. (Gazze: Dâru'l-Mikdâr, 2005) 9.

2.1.3. Görevleri

İmam Busîrî ilim tahsilini tamamladıktan sonra şiirin dönemin devlet adamları tarafından değer görmemesinden dolayı maişetini elde etmek için bir dönem mezar taşlarına yazı yazmış, Bülbeys’de 30 seneye yakın katiplik ve muhasiplik görevinde bulunmuştur. Katiplik görevinde Hristiyan memurlarından gördüğü kötü muamele ve iftiralarından sıkılan Bûsîrî’nin muhasiplik görevinde maddi ve manevi daha iyi bir durumda olduğu anlaşılmaktadır. Muhasiplik görevinden haksız yere azledilmesinden sonra çocuklara yönelik bir Kur’an kursu açmıştır, fakat ailesinin genişliğinden dolayı bu kursu devam ettirememiş ve hicri 677 tarihlerinde Mahalle şehrinde ikinci memurluk görevine başlamıştır. Bu görevinde de mesai arkadaşlarından gördüğü kötülükler sebebiyle rahat bir hayat yaşayamamış ve böylece hayatının büyük bir bölümünü fakirlikte geçirmiştir.⁷

2.1.4. Vefatı

Uzun bir ömür yaşamış olan Busîrî 80 küsur yaşlarında 695/1296 senesinde İskenderiye’de vefat etmiştir. Günümüzde birçok insan tarafından ziyaret edilen kabri sahile yakın, kendi adıyla anılan bir caminin yanında bulunmaktadır.⁸

2.2 İmam Busîrî’nin Edebî Kişiliği

İmam Busîrî methiye, hicviye ve naat alanlarında şiirler yazarak Arap edebiyat dünyasına önemli katkılarda bulunmuştur.

2.2.1. Günlük Hayata Dair Yazdıkları

İmam Busîrî’nin gündelik hayata dair değindiği en önemli husus yaşadığı kurumlarda gördüğü usulsüzlüklere ve haksızlıklara karşı sert bir dille yaptığı tenkitlerdir. Bu tenkitler adeta dönemin eleştirisi mesabesinde görülebilir. Ceplerini halkın parasıyla dolduran memurları yöneticilere şikayet eden Busîrî daima halkın hakkını gözeterek toplum içinde önemli bir rol oynamıştır.⁹ Zulme hiçbir şekline dayanamayan Busîrî, haçlı seferleri sayesinde güç kazanan Hristiyanların hem kendi şahsına ama daha önemlisi Peygamber Efendimiz’e yapılan haksızlıklara ve iftiralara karşı büyük bir

⁷ Sezer, *İmam Busîrî ve Bîrdesi*, 12 ve 40-56.

⁸ Kaya, *Busîrî, Muhammed bin Said*, 6:468-470.

⁹ Bâr, *Bûsîrî Şâiru'l-Medâihu'n-Nebeviyye ve Mirâtu Asrihi*, 18-20.

ustalık ve maharetle hicivler yazmıştır.¹⁰ İmam Busîrî hayatı boyunca şerefîyle yaşamış ve hayatın zorluklarına ve yaşadığı şiddetli fakirliğe rağmen -divanını tahkik eden Seyyid Kîlânî'nin iddia ettiğinin aksine- hak etmeden ne bir kimseyi övmüş ne de bir kimseyi yermiştir.¹¹

2.2.2. Tasavvufî Yönü

İskenderiye'de bulunduğu sırada İmam Busîrî gençlik yaşlarında evliyanın büyüklerinden olan Ebu'l-Hasen es-Şazeli (ö. 656/1258) ile tanışmış ve ona intisap etmiştir.¹² Tasavvufa girmesi İmam Bûsîrî'nin şiir hayatına da etki etmiştir. Daha önceleri gündelik hayat hakkında şiirler yazan Busîrî bu dönemden sonra şiirlerinde daha çok züht hayatını tercih etme ve nefse karşı muhalefet etme konularını ele almıştır. Hayatının bu evresinden sonra bütün cehdini iyi bir sufi olmaya adanmış Busîrî kasidelerinin çoğuna artık nefse karşı muhalefetin yollarını öğretmek ve ahireti dünyaya tercih etmek konusunda öğütleri ile başlamakta, bununla birlikte kendisinin de bu yolda olduğunu ifade ederek nefse karşı gelmenin zorluğundan şikâyet etmektedir. Hayatının her bir sonraki evresinde daha da fazla dünyadan yüz çeviren Busîrî, yazdığı son dört kısa kasidesinde tamamen amacını Rasûlullah'ı övmeye adanmış ve hiçbir dünyevi olgudan bahsetmemiştir.¹³

Ebu'l-Hasen es-Şazeli'nin vefatı ardından onun halifesi olan Ebu'l-Abbâs el-Mursî'ye (ö. 658/1287) bağlanan şair Bûsîrî, bu iki mübarek zat hakkında 141 beyitlik uzun bir kaside yazmıştır. Bu kasidesinde bir mürşid-i kamile uymanın önemini vurgulamış ve şazeli tarikatının usulüne değinerek tasavvufî yönden vukufiyetini izhar etmiştir.¹⁴

İmam Busîrî, şiirleriyle bütün İslam dünyasını mest etmekle beraber özellikle sufi kesimde etkili ve önemli bir rol oynamıştır. Nitekim Kaside-i Bürde'nin yanı sıra Kaside-i Muzariye, Kaside-i Muhammediye ve meşhur tevşihî olan es-Subhu Beda ilahisi günümüze kadar zikir meclislerinde okuna gelmiştir.¹⁵

¹⁰ Sezer, *İmam Busîrî ve Bürdesi*, 58-60.

¹¹ Sezer, *İmam Busîrî ve Bürdesi*, 62.; Muhammed Seyyid Kîlânî, *Divanu'l-Bûsîrî*. (Kahire: Matba'a Mustafa Halebi, 1955). Mukaddime, 10.

¹² Sezer, *İmam Busîrî ve Bürdesi*, 12, 86-87

¹³ Sezer, *İmam Busîrî ve Bürdesi*, 143.

¹⁴ Kîlânî, *Divanu'l-Bûsîrî*, 69-78.

¹⁵ Sezer, *İmam Busîrî ve Bürdesi*, 144.

2.2.3. Bediiyât Sanatına Etkisi

Bediiyât sanatı, Peygamber Efendimiz hakkında yazılan methiyelerin her bir beytinde en az bir bedii sanatı kullanılmasına verilen isimdir. Bu sanatın ne zaman ortaya çıktığı kesin olarak bilinmiyorsa da genel kabule göre 14. asırda Safiyyuddin el-Hilli (ö. 749/1348) tarafından Bûsîrî'nin bürdesine nazire olarak yazılmış olan el-kâfiyetü'l-bediyye kasidesiyle başlamıştır. Hassân bin Sâbit (ö. 60/680) ve Ka'b bin Zühre'nden (ö. 24/645) sonra peygambere methiye şiiri yazma konusunda takip edilen şairlerin ilk sıralarında yer alan İmam Busîrî kendisinden sonra yazılan yüzlerce bediyye türü şiire öncülük ettiği inkâr edilemez bir gerçektir.¹⁶

2.2.4. Şiirlerinin Edebî Değeri

İmam Bûsîrî'nin şiirlerinin edebî değeri İslam ümmeti içerisinde oldukça fazladır. Zira onun şiirleri sadece şairler ve edipler arasında değil bütün Müslümanlar indinde okunup sevilmiştir. Özellikle Kaside-i Bürde'si mezhep, dil, ırk ayrımını gözetmeksizin bütün Müslümanların hüsnü kabulü ile karşılanmıştır. İsmail Hakkı Sezer'in doktora tezinde yaptığı sayıma göre sadece Kaside-i Bürde üzerine 115 tane tahmis, 20 taşir, 10 tesbi', 9 manzume ve en az 6 nazire yazılarak toplamda 165 çalışmayla sahasında şairlerin teveccühünü bu denli kazanmış olan başka bir kaside bulunmamaktadır.¹⁷ İmam Bûsîrî'nin bu kasidesi sadece şairlerin değil İslam alimlerinin de büyük ilgisine mazhar olmuştur. Nitekim üzerine yazılan şerhlerin adedi bazı sayımlara göre 330'a ulaşmıştır.¹⁸

Edebî değeri tartışmasız olan methiyeleri yanı sıra İmam Bûsîrî'nin Yahudi ve Hristiyanlara reddiye olarak kaleme alınmış olduğu el-Muhrec ve'l-Merdud kasidesi de beğenilmiş ve sahasında nadir bir eser olmasıyla değer görmüştür. Ne kadar nazım şeklinde yazılan reddiyeler az tercih edilen bir tür olsa da imam Bûsîrî'nin lamiyesi olarak da bilinen bu kasidesi ünlü şair ve musikişinas olan Molla Osman el-Mevsili tarafından üzerine bir tahmis yazılmış ve el-Hediyyetü'l-Hamidiyyetü's-Şâmiye ale'l-Kasidetü'l-Lâmiye diye tekrar şöhret bulmuştur.¹⁹

¹⁶ Mustafa Kılıçlı, "Hilli, Safiyyüddin", *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1998), 18:42.

¹⁷ Sezer, *İmam Busîrî ve Bürdesi*, 238.

¹⁸ Mahmut Kaya, "el-Kasidetü'l-Bürde", *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2001), 24:568-569.

¹⁹ Adil Bekri, *Osman Mevsili: Musikar, Şair, Mutasavvif*. (Bagdat: Matba'atu'l-Ânî, 1966), 104.

2.3. Divanı

Bu divan imam Busîrî tarafından toplu bir şekilde yazıldığı bilinmemektedir. Busîrî kaside ve şiirlerini hayatı boyunca uygun gördüğü zamanlarda söylemiş veya yazmıştır. Şairler ve edipler sonrasında mecmualarında bu kasidelere yer vermektedirler. 13. asrın önemli şairi olan Busîrî özellikle nebevi methiyeleri sayesinde şairler ve şiir severleri indinde şöhret bulmaktadır. Bûsîrî'nin kasidelerini toplu bir şekilde bir araya getiren ise Seyyid Muhammed Kılânî'dir. Kılanı, 1955 yılında yüksek lisans tezi olarak bu şiirleri bir araya getirmektedir ve az bilinen şiirlerini de es geçmeyerek okuyucu önüne koymaktadır. 1985 yılında ise İsmail hakkı Sezer, 'İmam Busîrî ve Bürdesi' adlı doktora çalışmasında bu kasidelerden meşhur olanları kronolojik sıralamaktadır.²⁰ Biz de bu kronolojik seyri takip etmenin Busîrî'yi daha iyi anlaşılmasında katkı sağlayacağını düşünmekteyiz.

İmam Busîrî kasidelerine genel olarak nebevi methiye alanında yazmaktadır. İmam Bûsîrî'nin bu alan dışında da kasideleri bulunsa da bu kasideler genellikle dönemin şahsiyetleri ve toplumsal veya siyasi meseleleri hakkındadır. Hem şöhret kazanmamış olması hem de daha çok Bûsîrî'nin erken dönem şiirleri arasında bulunduğunu düşünerek çalışmamızın başka alanında değinmiş bulunsak da bu kasidelere bu bölümde değinmemekteyiz.

İmam Bûsîrî'nin divanında toplamda 14 tane nebevi methiye kasidesi bulunmaktadır. Bu kasideler genel olarak orta uzun veya uzun olarak nitelendirilebilmektedir. Bu kasideler arasında en uzun kaside 455 beyitten oluşan hemziyye kasidesidir.

2.3.1. el-Muhrec ve'l-Merdûd Ala'n-Nâsârâ ve'l-Yehûd

Çalışmanın konusu olan bu kaside her ne kadar sadece nebevi methiye olarak nitelenmese de kasidenin son 100 beyitlik bölümü hiç şüphesiz başlı başına bir nebevi methiyedir. Başka bir çalışmanın konusu olarak yer verilmesi gerektiğini düşündüğümüz bu kaside İmam Busîrî tarafından nebevi methiye alanında ilk veya ilkler arasında bulunmaktadır. Kasidenin bu bölümü imam Bûsîrî'nin bizzat kendisi tarafından dahi farklı bir alanda yazıldığı söylenmektedir.

²⁰ Sezer, *İmam Busîrî ve Bürdesi*, 133.

وَاصْرِفْ إِلَى مَدْحِ النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ

قَوْلًا غَدَا عَنْ غَيْرِهِ مَعْدُولًا

Tartışmayı bırak geç övmeye

O kutlu nebiyi sözünle çıkar göklere

Busîrî bu beyit ile Yahudi ve Hristiyanları eleştirmeyi bırakıp asıl önem verdiği peygamber efendimizi (a.s.) övmeye geçeceğini ilan etmektedir.

Bu kasidenin erken dönem kaside olduğu imam Bûsîrî'nin bu kaside sonunda Mekke-i Mükerreremeye ve Ravza-ı Mutahharaya olan özlemini ifade etmesinden anlaşılmaktadır.

فَلَا قُطْعَنَ جِبَالٍ تَسْرِيفِي النَّيِّ

مَنْعَتِ سِوَايَ إِلَى جَمَاهُ وَصُولًا

Bırakacağım, beni ondan oyalayan her şeyi

Benim gibi birçok insanı bunlar eyledi

وَلَا مَنَعَنَ الْعَيْنَ فِيهِ مَنَامُهَا

وَلَا جُعِلَنَّ لَهَا السُّهَادَ خَلِيلًا

Yasaktır gözüme uyku girmesi

Uykusuzluktur onun artık her şey²¹

Bu ve buna benzer beyitlerde Busîrî kendisini hac yolculuğu için hala çıkmadığı sebebiyle kınamaktadır. Bu da bize bu kasidenin hayatının daha erken dönemlerinde yazıldığını işaret etmektedir. Zira diğer kasidelerinde hac yolculuğunda ve dönüşünde bulunduğunu ima etmektedir.

Bu kasidenin nebevi methiye bölümü 97 beyitten oluşmaktadır. Nebevi methiye bölümünün ilk iki beyti şöyledir.

شَهِدَتْ لَهُ الرُّسُلُ الْكِرَامُ وَأَشْفَقُوا

مِنْ فَاضِلٍ يَسْتَشْهَدُ الْمَفْضُولَا

Değerli resuller ona şahitlik etti ve acıdı

²¹ Kîlânî, *Divanu'l-Bûsîrî*, 170.

Üstün olana alttaki nasıl delil olabildi

قَارَنْتُ نُورَ النَّيِّرِينَ بِنُورِهِ

فَرَأَيْتُ نُورَ النَّيِّرِينَ ضَعِيفًا

Kıyasladım onu güneş ve ayın nuruyla

Gördüm ki ay ve güneş söndü onun varlığıyla

2.3.2. Taqdîsü'l-Harem min Tednîsi'd-Darem

Bu kaside 97 beyitten oluşmaktadır ve yangının çıkmış olduğu tarihte yani hicri 654 tarihinde yazılmıştır. Bu tarihe bakılırsa Busîrî bu kasidesini 48 yaşında telif etmektedir. Kaside alttaki beyitlerle başlamaktadır.

إِلَهِي عَلَى كُلِّ الْأُمُورِ لَكَ الْحَمْدُ

فَلَيْسَ لِمَا أَوْلَيْتَ مِنْ نِعَمٍ حَدٌّ

Allah'ım hamd sanadır her hâlükârda

Senin nimetin sonsuzdur bu varlıkta

لَكَ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلِ الزَّمَانِ وَبَعْدَهُ

وَمَا لَكَ قَبْلُ كَالزَّمَانِ وَلَا بَعْدُ

Geçmiş ve gelecek hepsi senindir

Senin için geçmiş ve gelecek yoktur

İmam Busîrî bu kasideyi Hicaz'da meydana gelen büyük deprem ve sonrasında oluşan büyük yangın sebebiyle kaleme almaktadır. İmam Busîrî bu kasidesinde bu olaya ilişkin üzüntüsünü belirtmekte ve bu olaya sevinen Yahudi ve Hristiyanları ağır bir şekilde kınamaktadır. Böyle bir olayın kader olduğunu ifade etmekte olan Busîrî her şeye rağmen Allah'a sonsuz hamd ve senalarda bulunulması gerektiğini belirtmektedir. Bu olaya ilişkili olarak yazıldığı bilinen bu kaside bu sebeple 'Ümmü'n-Nareyn' ismiyle de bilinmektedir.

Bahsedilen bu büyük olay hicri 654 tarihinde meydana gelmektedir. Tarih kitaplarına bakıldığında bu olay şöyle anlatılmaktadır. 5 Cemaziyülahır gününde hicaz topraklarında büyük bir ateş meydana gelmiştir. Bu ateş Medine-i Münevverenin doğusunda başlamış ve tam bir ay sürmüştür. Bu ateş Uhud dağından başlayarak bütün

vadiyi kuşatmıştır ve zelzelelere sebebiyet vermiştir. Bu olay meydana gelmeden evvel dahi Medine’de garip sesler duyulmaktaydı ve bu sesler sabah akşam sürerek tam 5 gün öncesine dayanmaktaydı. Bu olay meydana gelince insanlar hazreti peygamber efendimizin (a.s.) kabrine yöneldi ve Allah’a yalvardı. İnsanlar yanlarında bulunan malları tasadduk etti ve kölelerini azat etti ve bu beladan kurtulmak için dua ve niyazda bulundu.²²

İmam Busîrî bu kasideye Allah’u Teâlâ’ya hamd ve sena ile başlar, Allah’ın sonsuz kudretine vurgu yaptıktan sonra bu yangının ümmet içerisinde görülen laubalilik sebebiyle imtihan ve uyarı olarak vuku bulduğunu dile getirir. İlerleyen beyitlerde bu yangını uzun uzun anlatan Busîrî, kasidesini hazreti peygamber efendimize şefaatt dileyip ona olan özlemini ifade ederek bitirmektedir.

2.3.3. Hâiyye

Bu kaside İmam Bûsîrî’nin ‘ha’ kâfiyesiyle yazdığı bir kasidesidir. Kaside alttaki beyitlerle başlamaktadır.

أَمْدَائِحُ لِي فِيكَ أَمْ تَسْبِيحُ

لَوْلَاكَ مَا غَفَرَ الذَّنُوبَ مَدِيحُ

Sana olan övgüm methiye midir tesbih mi

Övülen sen olmasaydın övmekle günahlar dökülmezdi

حَدَّثْتُ أَنَّ مَدَائِحِي فِي الْمَصْطَفَى

كَفَّارَةً لِي وَالْحَدِيثُ صَحِيحُ

Bana denildi ki sana övgülerim kefarettir

Bence de bu söz elbette doğrudur

Bu kaside 57 beyitten oluşmaktadır. Busîrî bu kasidesinde hazreti Muhammed’i (a.s.), ashabını ve ehli beytini övmektedir.

²² Takiyyu’d-Dîn.el-Makrîzî, es-Sülûk li Ma’rifeti Düvelü’l-Mülûk. (Lübnan: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1997). 489-490.

2.3.4. Zührü'l-Meâd Alâ Vezni Bânet Suâd

Bu kaside meşhur şair Kâ'b bin Züheyr'in kasidesine nazîre olarak yazılmıştır. Aynı revî ile yazılmış olan bu kaside 204 beyitten oluşmaktadır. Kaside alttaki beyitlerle başlamaktadır.

إلى متى أنت بالذات مشغول

وَأنتَ عن كلِّ ما قَدَّمْتَ مَسْئُول

Ne zamana kadar lezzetlere dalmaktasın

Halbuki yapıp ettiklerinden sorgulanacaksın

في كلِّ يومٍ تُرَجِّي أن تتوب غدا

وَعَقْدُ عَزْمِكَ بالتَّسْوِيفِ مَحْلُول

Her gün tövbeni yarına bırakmaktasın

Fakat bu azminden dahi oyalanmaktasın

İmam Busîrî bu kasidesinde tasavvufî öğeleri daha fazla kullanmaktadır. Bugüne kadar yaptıklarına pişman olan Busîrî buna rağmen himmetinin azlığından şikâyet etmektedir. Bu kaside Zeydüddin bin Yakup'un isteği üzere yazıldığı bilinmektedir. Zeynuddin bin Yakup ise 656-659 arası vezirlik yapmıştır. Bu tarihler ealeyhisselâm alındığında bu kaside Bûsîrî'nin ellili yaşlarında kaleme alındığını göstermektedir.²³ Bu tarihlerde şeyhi olan imam Şazelinin vefatına da denk gelmekte olduğundan imam Bûsîrî'nin neden dünyadan soğuduğunu ve ahirete yönelerek kendini tövbeye çağırdığı anlaşılmaktadır.

İlk bürde sahibi olan Ka'b bin Züheyr bu kasidesini İslam'a girdiği esnada peygamber efendimize okur. O zamana kadar yazdığı hicivlerden dolayı özrünü beyan ederek okuduğu bu kaside İslam tarihinde methiyeler arasında büyük bir konumda bulunmaktadır. Şairler bu kaside üzerine şerh, nazire, tahmis ve taştir yazma konusunda adeta yarışmışlardır. Nazire yazan şairler arasında İmam Bûsîrî'nin bu naziresi de edipler tarafından hüsnü kabul ile karşılanmış ve üzerine şerhler yazılmıştır.

²³Sezer, *İmam Busîrî ve Bürdesi*, 138.

İmam Busîrî bu kasideye nefsin kötü hasletlerine karşı uyarı ve doğru yola gelme konusunda vaaz ve nasihat ile başlar. Ahirette yaptıklarımızdan sorumlu tutulacağımızı hatırlatan Busîrî, sonraki beyitlerde ise İslam'ın Yahudilik ve Hristiyanlıktan üstün olduğunu ifade ederek Hristiyanlığın bulunduğu yanlış inanışları ve Yahudilerin yaptıkları kötü davranışları kınar. Kaside ileriki bölümlerde ise Peygamber efendimizin mucizelerini anlatır ve isra ve miraç mucizesiyle onun diğer peygamberlerden üstün olduğunu övgüyle ifade eder.²⁴

2.3.5. Nûniye

Hac yolculuğunun başlangıç esnasında yazılan bu kaside 60 beyitten oluşmaktadır. Busîrî bu yolculukta develerin de iştiyak duyarak hızlı hızlı yürüdüğünü ifade ederek başlamaktadır.

سَارَتِ الْعِيسَى يُرَجِّعَنَّ الْخَنِينَا

وَيُجَاذِبَنَّ مِنَ الشَّوْقِ الْبُرِينَا

Develer özlem ile sızlanmaktadır

Aşk ile varmak için çekişmektedir

دَامِيَاتٍ مِنْ حَوِّيِ أَخْفَافُهَا

تَقْطَعُ الْبَيْدُ سَهَوً لَا وَحْزُونَا

Benim için ayaklarını kanatmaktadır

Çölü, zor kolay aşmaktadır

2.3.6. Bâiyye

Hac yolculuğu esnasında yazılan 3 bâiyyesinin ilki olan bu kaside 107 beyitten oluşmaktadır. Kaside alttaki beyitlerle başlamaktadır.

بِمَدْحِ الْمُصْطَفَى تَحْيَا الْقُلُوبُ

²⁴ Kîlânî, *Divanu'l-Bûsîrî*, 172-185.

وَتُغْفَرُ الْخَطَايَا وَالذُّنُوبَ

Mustafa'yı methetmek kalplere canlılık verir

Her hatayı ve günahı da sildirir

وَأَرْجُو أَنْ أَعِيشَ بِهِ سَعِيدًا

وَأَلْقَاهُ وَلَيْسَ عَلَيَّ حُوبٌ

İsterim ki mutlu bir hayat yaşayayım

Onu gördüğümde de günahsız olayım

İmam Busîrî bu kasidesinde Resulü Ekrem'e günahsız ulaşmak istediğini bunun için de bu kasideyi günahlarına kefaret olarak yazdığını ifade etmektedir. Bu kasideden anlaşıldığı üzere Busîrî bu kasideyi yazma esnasında hac yolculuğuna hazırlanmaktadır. Bu hazırlanma süreci içerisinde de kendisine çeki düzen vermeyi öğütlemektedir.

2.3.7. Bâiyye

İmam Busîrî ikinci bâiyyesini Allah resulünün yanında irad etme amacıyla hac yolculu esnasında yazmaktadır. Kaside alttaki beyitlerle başlamaktadır.

وَأَفَاكَ بِالذَّنْبِ الْعَظِيمِ الْمُذْنِبِ

خَجَلًا يُعَذِّبُ نَفْسَهُ وَيُؤَذِّبُ

Günahkâr büyük günahıyla karşında

Utancından o kendini azarlamakta

لَمْ لَا يَشُوبُ دُمُوعُهُ بِدِمَائِهِ

ذُو شَيْبَةٍ عَوَّرَ أَثْهَاهَا مَا تُخْضَبُ

Nasıl gözyaşı kanla bulaşmamıştır

Yaşlanmış saçının beyazı da kınalanmamıştır

Hac ibadeti esnasında kendisinin nasıl hazreti peygamber (a.s.) önünde durduğunu betimleyen Busîrî bu 116 beyitten oluşan kasideyle yaptıklarına sonsuz pişmanlıklar duyarak tövbe etmekte ve Resulü Ekrem'e (a.s.) ziyaretiyle bu günahlardan kurtulmayı ümit etmektedir.

2.3.8. Bâiyye

İmam Busîrî bu kasidesini hac dönüşü yazmaktadır. Artık sevgili ile olamamaktan üzüntü duyan Busîrî bu üzüntüsünü şiire dökmektedir. Kaside alttaki beyitlerle başlamaktadır.

أَزْمَعُوا النَّيْنَ وَشَدُّوا الرِّكَابَا

فاطلب الصبرَ واخلِّ العتابَا

Ayrılığa niyetlenip binekleri hazırladılar

Öyleyse sabırlı olun ve serzenişi bırakın

ودنا التَّوَدِيعَ مَمَّنْ وَدِدْنَا

أَنَّهُمْ دَامُوا لَدَيْنَا غَضَابَا

Sevgiliden ayrılma vakti yaklaştı

Keşke onlarla daha çok olabilseydik

2.3.9. el-Kasidetü'l-Hemziyye Fi'l-Medâihi'n-Nebeviyye

Bu kaside Bûsîrî'nin en uzun kasidesidir. Tam 455 beyit uzunluğunda olan bu kaside Bûsîrî'nin bürdesinden sonra en güzel ve en meşhur kasidesi olarak bilinmektedir. Kaside alttaki beyitlerle başlamaktadır.

كَيْفَ تَرْقَى رُفَيْكَ الْأَنْبِيَاءُ

يَا سَمَاءَ مَا طَاوَلَتْهَا سَمَاءُ

Enbiyalar nasıl senin makamına ulaşsın ki

Ey semalardan yüksek olan sema

لَمْ يُسَاوُوكَ فِي عِلَالِكَ وَقَدْ حَا

لَ سَنَاءُ مِنْكَ دُونَهُمْ وَسَنَاءُ

Senin yüksekliğine hiç kimse ulaşamadı

Parlaklığın ve üstünlüğün herkesi geride bıraktı

İmam Busîrî artık hac yolculuğundan dönmüş fakat o toprakların sevgi ve iştiağını hissetmektedir. Bu iştiağı söndürmek amacıyla da geniş bir siret sayılabilecek bu eseri kaleme almaktadır. Kaside içinde 51 konudan bahseden Busîrî okuyucuyu adeta

tarihte yolculuk yaparak küçük büyük birçok konu ele almaktadır.

İmam Busîrî bu kasidesinde peygamber efendimizin şerefini, diğer peygamberlere olan üstünlüğünü, doğum esnasında meydana gelen harikulade olayları, nesebinin temizliğini, kalbinin yarılmasını, nübüvvetten önce Hira mağarasında ibadete çekilişini, peygamber oluşunu ve müşriklerden çektiği cefaları, hicretini ve gazvelerini anlatarak adeta manzum bir kaside yazmıştır. İlmi çevrelerde kabul gören bu kasideye yirminin üzerinde şerh, ondan fazla tahmis ve bir de taştir yazılmıştır.²⁵

2.3.10. el-Kevâkibu'd-Dürriyye Fi Medhi Hayri'l-Beriyye

Uzun methiye kasidelerinin en güzeli sayılan bu kaside aynı zamanda Bûsîrî'nin yazdığı son kasidesi olduğu düşünülmektedir. 160 ila 171 beyit arasında uzunlukta bulunan bu kaside günümüze kadar sevilmekte ve okuna gelmektedir.²⁶ Kaside alttaki beyitlerle başlamaktadır.

أَمِنْ تَذَكُّرٍ جِيرَانٍ بِذِي سَلَمٍ

مَزَجَتْ دَمْعاً جَرَى مِنْ مَقْلَةٍ بَدَمٍ

Ey gönül Selemlileri anmaktan mıdır

Gözünün yaşı kanlı akmaktadır

أَمْ هَبَّتِ الرِّيحُ مِنْ تَلْقَاءِ كَاطِمَةٍ

وَأَوْمَضَ الْبَرْقُ فِي الظُّلُمَاءِ مِنْ إِضْمٍ

Yoksa Kazıma'dan rüzgâr mı esti

Ya da İzam dağından şimşek mi çıktı

İmam Bûsîrî'nin bu kasidesi üzerine 300'den fazla çalışma bulunmaktadır. Bu kaside öncesi veya sonrasında bu kadar çalışılmış başka bir kaside bulunmamaktadır. 100'ün üzerinde şerh 60'ın üzerinde tahmis bulunan bu kaside dünyanın birçok diline de tercüme edilmiştir.²⁷

161 beyitten oluşan bu kaside kendi içerisinde 10 bölüme ayrılır:

1. Nesib bölümü (1-12)

²⁵ Muhammed Ali Mekki, *el-Medâihu'n-Nebeviyye*. (Kahire: Mektebe Lübnan, 1991). 24/569-570.

²⁶ Sezer, *İmam Busîrî ve Bürdesi*, 143.

²⁷ Kaya, *Busîrî, Muhammed bin Said*, 6: 468-470.

2. Nefsin kötülüklerine vurgu (13-28)
3. Peygamber'e övgü (29-58)
4. Hz. Peygamber Efendimiz'in doğumu (59-71)
5. Hz. Peygamber Efendimiz'in mucizeleri (72-87)
6. Kur'ân-ı Kerîm'in üstünlüğü ve şerefi (88-104)
7. İsra ve miraç mucizesi (105-117)
8. Resulü Ekrem'in cihatları (118-139)
9. Hz. Peygamber Efendimiz'den şefaât isteği (140-151)
10. Münacat bölümü (151-161)

Halk arasında Kaside-i Bürde diye şöhret bulan bu kaside İmam Bûsîrî'nin en meşhur kasidesidir. Bu kasidenin Kaside-i Bürde olarak tanınması kendisinden 60 yıl sonra vefat eden İbni Şakir el-Kütübi (ö. 764/1363) tarafından nakledilen bir olay sonucu olmuştur. Bu olay şu şekilde anlatılmalıdır.

İmam Busîrî 45-50 yaşlarındayken felç hastalığına yakalanır, bu hastalıktan kurtulmak için çözüm yolları arar fakat bir türlü bu felçten kurtulamaz. Günün birinde ihlaslı bir şekilde Allah'a yalvarıp iyileşmesi için dua eder ve şifa bulmak niyetiyle bu kasideyi kaleme almaya başlar. Bu haleti ruhiye ile kasideyi yazan Busîrî, bu kasideyi iyileşmesine vesile kılarak sürekli okuyarak dua eder ve gözyaşı döker. Bu şekilde uykuya dalar ve rüyasında Hazreti Peygamber'i (a.s.) görür. Peygamber Efendimiz mübarek eliyle Bûsîrî'nin yüzünü sıvazlar ve ona bürdesini giydirir. Bunun üzerine uyanan Busîrî kendisinde bir güç bulur ve ayağa kalkarak felç hastalığından kurtulduğunu görür.

Ne rüyasını ne de bu yeni yazdığı kasideyi kimseye haber etmemiş olan Busîrî'yi yolda bir Sufi çevirir ve ona Hazreti Peygamber hakkında yazdığı bu kasideyi sorar. İmam Busîrî hangi kasideyi istiyorsun deyince karşısındaki zat Kaside-i Bürde'nin başından biraz okuyarak 'dün gece rüyamda bunu Resulü Ekrem'e okuduğunu ve onun bu kasideyi beğenerek sağdan sola sallandığını gördüm' der. Bu olaydan sonra bu rüya toplum içinde yayılır ve günümüze kadar şöhretini koruyarak nakledilir.²⁸

²⁸ Muhammed Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*. (Beyrut: Dâr Sâdır, 1973). 3:368.

2.3.11. Kısa Şiirleri

İmam Busîrî sonrasında sadece Resulullah'ı övmeyi hedefleyerek 4 kısa şiir yazmıştır. Adeta zikir meclisleri için yazılmış olan bu şiirler günümüze kadar mevlit ve zikir meclislerinde okunmaktadır ve kısa olmaları hasebiyle birçok Müslümanlar tarafından ezberlenmekte ve son derece sevilerek okunup dinlenmektedir.

Bu şiirlerin isimleri ve başlangıç beyitleri şu şekildedir:

Kasidetü'l-Muhammediyye (16 beyit):

مُحَمَّدٌ أَشْرَفُ الْأَعْرَابِ وَالْعَجَمِ

مُحَمَّدٌ خَيْرٌ مَنْ يَمْشِي عَلَى قَدَمِ

Muhammed, Arap ve Acemin en üstünüdür

Muhammed, yeryüzünde yürüyenlerin en üstünüdür

Kasidetü'l-Mudariyye (40 beyit):

يَا رَبِّ صَلِّ عَلَى الْمُخْتَارِ مِنْ مُضَرِّ

وَالْأَنْبِيَا وَجَمِيعِ الرُّسُلِ مَا ذُكِرُوا

Ey rabbim, salât eyle kabilesi Mudar olan seçkin nebiye

İsimleri zikrolunan enbiya ve resullerin hespine

Es-Subhu beda (8 beyit)

الصُّبْحُ بَدَأَ مِنْ طُلُوعِهِ

وَاللَّيْلُ دَجَا مِنْ وَقَرَتِهِ

Sabah, o peygamberin doğuşuyla nurlandı

Gece ise karanlığını onun zülfünden aldı

Lamiyye (10 beyit)

مَدَحُ النَّبِيِّ أَمَانُ الْخَائِفِ الْوَجَلِ

فَامَدَحُهُ مَرْتَجِلاً أَوْ غَيْرَ مَرْتَجِلِ

O nebiyi övmek korkana güven verir
Öyleyse her halini onun övgüsüyle geçir

3. EL-MUHREC VE'L-MERDÛD ALA'N-NASÂRÂ VE'L-YEHÛD KASİDESİNİN TAHLİLİ

Bu kaside imam Busîrî tarafından Yahudi ve Hristiyanlara reddiye olarak ele alınmıştır. İslam tarihinde bu tür kasidelere pek nadirdir. İmam Busîrî gibi güçlü bir şairin böyle bir kasidesi özgün ve nadir olması bakımından da pek değerlidir.

Bu kaside kâmil bahrine uygun olarak lam kafiyesi üzerine yazılmıştır ve 283 beyit uzunluğundadır. Uzunluğu ve didaktik yönüne rağmen bu kaside başarılı bir kaside olarak görülmektedir. Bu kaside genellikle özel ismiyle anılsa da el-Lamiyyetü'l-Ula veya el-Lamiyyetü'l-Meşhura diye de bilinmektedir.

3.1. Benzeri Çalışmalar

İslam tarihinde günümüze kadar Yahudi ve Hristiyan polemikleri bakımından birçok eser ele alınmış olmakla birlikte bu tür çalışmalar genellikle ilmi ve mensur eserler olmuştur.

Manzum tarzda ele alınmış eserler ise pek nadir olmakla birlikte farklı sebepler sonucunda yazılmışlardır. Bu bölümde kaynak taraması sonucunda bu kasideye benzer bir eser olan bir kasideye değinilecektir. Bu manzum eser el-Kaffâl eş-Şâşî (ö. 365/976) tarafından ele alınmıştır. Nitekim Misis ve Tarsus beldelerin Bizanslılar tarafından istilasından sonra Bizans imparatoru II. Nikephoras Phokas tarafından bu zaferi kutlamak ve Müslümanları küçük düşürmek amacıyla Abbasi halifesi Muti Lillah'a bir kaside yazılıp gönderilmişti. Bu kasideye cevap olarak Abbasi halifesi Muti Lillah Müslüman alim ve şairlere Hristiyanları ve Bizans imparatorunu hicveden bir kaside yazılmasını emretmiştir. Birçok kişi tarafından böyle bir kaside denemesi yapılmış fakat Kaffâl eş-Şâşî'nin kasidesi en çok beğenilerek Bizans imparatoruna gönderilmiştir.²⁹

Bu kasideye nazaran imam Bûsîrî'nin kasidesi daha kapsamlı ve daha detaylıdır. Kaffâl El-Kebir'in (ö. 365/976) kasidesi hiciv ağırlıklı iken Bûsîrî'nin kasidesi daha ilmidir. Bununla birlikte imam Bûsîrî'nin Kaffâl el-Kebir'in kasidesine muttali olduğunu ve belki de bu kasidesinden esinlendiğini inkâr edemeyiz. Zira tarih ve

²⁹ Cengiz Kallek, "Kaffâl, Muhammed b. Ali", *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2001). 24:146-148.

coğrafya bakımından birbirinden çok uzak olmayan bu kasideler haçlı seferleri sonucunda ele alınmıştır.

3.2. El-Muhrec ve'l-Merdûd ala'n-Nasârâ ve'l-Yehûd Üzerine Yapılan Çalışmalar

İmam Bûsîrî'nin bu özgün eserine yapılan çalışmaları taradığımızda karşımıza sınırlı sayıda eser çıkmaktadır. Bunun birden fazla sebebi olması mümkündür. Bûsîrî'nin bu kasidesi tek başına zaten oldukça kapsamlı olması, eser üzerine bizzat kendisi açıklamalarda bulunmuş olması bunlar arasında sayılabilir. Zira bu kaside beyit sayısı olarak sıradan kasidelerden hayli geniş ve çoktur. Bununla birlikte her bir beyit konusuna dair özel bir malumat gerektirmektedir. Çünkü bu kaside sadece bir hicviye olmaktan çok ilmi bir çalışma mesabesinde bulunmaktadır. Bu sayılan hususlar sonucunda yine de İslam edebiyat tarihinde ele aldığımız bu esere bir tahmis çalışması bulunmaktadır

Bu çalışma Mevlevî şair Osman Mevsili (ö. 1341/1923) adında mutasavvıf bir şaire aittir. Osman Mevsili 19. asrın ortasında Musul'da doğmuştur. Hayatı boyunca İstanbul ve Mısır dahil birçok çeşitli beldelere gitmiş ve ilim, kıraat ve edebiyat alanında kendini geliştirmiştir.³⁰

Birçok kasideye tahmis yazan Osman Mevsilî bir tahmis çalışmasını da İmam Bûsîrî'nin bu kasidesine yapmıştır. Tahmis, bir kasidenin her beytine 3 mısra ekleyerek yapılmaktadır ve böylece adeta şerh niteliği taşımaktadır. Uzun olmasına rağmen tahmis çalışmasını bütün beyitlere yapan Osman Mevsilî bu kasideye nadir ama önemli bir katkı sağlamaktadır.

Bu kasideden bahsedilen eserde Bûsîrî'nin kasidesi El-Lâmiyyetul Meşhura diye isimlendirilmektedir ve ilk beyit Osman Mevsilin eklediği tahmis ile verilmektedir.

ذو العقل يشهد اذ يقيم دليلا

كون الاله عن الحلول جليلا

و لشرعة تهدي الانام سبيلا

جاء المسيح من الاله رسولا

³⁰ Bekri, *Osman Mevsilî: Musikar, Şair, Mutasavvıf*, 33.

فابى اقل العالمين عقولا

Akil sahibi, delil ile gelene şahitlik eder

İlah olanı hululden tenzih eder

İns ü cin şeriat ile hidayete erer

Mesih, İlah tarafından gönderildi peygamber

Alemlerin en akılsızları o resulü reddettiler³¹

3.3. Kasidenin Ana Konuları

İmam Busîrî bu geniş ve özgün kasidesiyle birçok konuya değinmektedir. Bununla birlikte bu kaside hem bir hicviye hem bir methiye hem de bir reddiye olarak değerini korumaktadır.

Genel konu itibariyle bu kaside beş konuya ayrılmaktadır.

1. Hristiyanlara yapılan eleştiriler
2. Yahudilere yapılan eleştiriler
3. Bûsîrî'nin kendi halinin arzı
4. Kutsal kitaplarda peygamber efendimizden haber edilmesi
5. Hazreti peygamber efendimize övgü

Kaside başlangıç itibariyle hem Yahudilere hem de Hristiyanlara genel bir hicviye içerir ve ilk 8 beyitte İmam Busîrî kasidesini yazma meramını bu şekilde ifade etmektedir. İmam Busîrî bu hicviye kısmında her iki dinin de hazreti İsa konusunda doğruyu bulamadıklarını ve bu yüzden dalaletе düştüklerini ifade etmektedir.

Bu bölüm ile başlangıç yaptıktan sonra şair daha özel eleştiri yaparak Hristiyanlara reddiyesini başlatır. Bu eleştiriler İsa'nın (a.s.) sadece bir insan olduğunu ve ilah denilemeyeceğini ifade eder ve buna delil olarak da İsa'nın (a.s.) doğmuş olmasını, yeme içme ihtiyacının olduğunu, yorgunluk duyup dinlendiğini ve sonunda ise onların iddia ettiği üzere öldüğünü tek tek izah eder. İmam Busîrî bu eleştirilerini son derece

³¹ Bekri, Osman Mevsilî: *Musikar, Şair, Mutasavvıf*, 104.

makul ve karşı tarafın da inkâr edemeyeceği bir şekilde yaparak hasmını ilzam eder. Bu eleştiriler 8 ile 32. beyit arasında sürmektedir.

İkinci konu olarak Busîrî eleştirilerini Yahudilere yöneltir. 33. beyit ile birlikte Yahudilere reddiye başlamaktadır ve ilk olarak Yahudilere buzağıya tapanlar sıfatı takılarak kınamaktadır. Sonrasında şair Bûsîrî aynı Hristiyanlara yaptığı gibi hem akli hem de bizzat Tevrat'a değinerek nakli eleştirilerini tek tek yapmaktadır. Verdikleri ahitleri tutmamakla, rablerini insana benzetip değersizleştirmekle, kitaplarında bulunan ve Allah'ın şanına uymayan ibarelere ve Yahudilerin kendilerini Allah'ın has kulu saymalarıyla birlikte nice yaptıkları kötülükleri, kendilerine ve peygamberlerine yapmadıklarını bırakmamakla uzun uzun eleştirmektedir. Bu eleştiriler 73. beyite kadar detaylıca işlenmektedir.

Şair Bûsîrî hem Hristiyanlara hem de Yahudilere detaylı bir şekilde eleştirilerini yönelttikten sonra bu 74. beyit ile 79. beyit arasında kasideyi yazma meramına değinmektedir. Yahudi ve Hristiyanların Allah'a ve peygamberlerine attıkları iftiralarından son derece muzdarip olduğunu, bu üzüntü bir derde dönüşüp cevap verme ihtiyacı duyduğunu, son dini ve peygamberi inkar etmekle ne büyük bir hataya düştüklerini edebi üslupla ifade etmektedir.

Meramını dile getirdikten ve son dinin ve peygamberin hak olduğunu ifade ettikten sonra bu bölümde böyle bir inkarın kendi kitaplarını dahi inkar anlamına geleceğini Tevrat ve İncil'den pasajlara değinerek ilmi bir şekilde sunmaktadır.

Musa'ya benzeyen bir şeriat sahibinin geleceğini haber veren Tevrat pasajlarını hatırlatan şair, İncil'den de Faran dağının Mekke toprakları olduğu, faraklit olarak bahsedilen peygamberin de şüphesiz hazreti Muhammed (a.s.) olduğunu ifade etmektedir. 90. beyit ile başlayan bu bölüm hem Tevrat'tan hem de İncil'den birçok atıfa değinerek 186. beyte kadar genişçe ele alınmıştır.

Hazreti Peygamber efendimize (a.s.) övgü bölümü olan son bölüm oldukça geniş bir şekilde ele alınmıştır. 187. beyit ile başlayan bu bölüm kasidenin sonuna kadar sürdürülerek uzun tutulmuş ve oldukça belîğ ve edebî şekilde ifade edilmiştir. Bu bölümün ayrı bir bölüm olarak değerlendirilmesi kanaatindeyiz zira hem üslup açısından hem de içerik bakımından öncesinden farklılaşmaktadır.

Ele aldığımız kasideyi 5 ana başlığa ayırdıktan sonra bu başlıkların ilk dördünü detaylıca inceleyeceğiz. Her ana başlığın içerisinde bulunan konuları beyitler ve bu beyitlerin atıfladığı eski ve yeni ahit İncillerden pasajlara değinerek imam Bûsîrî'nin kasidesini daha iyi anlamaya çalışacağız ve bu kasidenin ne kadar geniş bir ilmi birikimle yazıldığını göstermeye çalışacağız.

3.3.1. Hristiyanlara Yapılan Eleştiriler

Hristiyanlara yapılan eleştiriler daha önce de değindiğimiz gibi kaside içerisinde 8-32 beyitleri arası yapılmaktadır. Bununla birlikte şair Busîrî bu kasidenin bu bölümün dışında kalan bölümlerde de Hristiyanlara eleştiriler yaptığı gibi bu kaside dışında yazdığı kasidelerde ve müstakil beyitlerde de Hristiyanları eleştirmektedir.

İmam Bûsîrî'nin bu kasidesinde Hristiyanlara yaptığı eleştiriler üç konuya hasredilebilir. Bunların ilki hazreti İsa'nın Hristiyanların iddia ettiği gibi bir tanrı veya tanrının bir parçası olmayıp sadece bir peygamber olmasıdır. İkinci eleştiri Hristiyanların tanrı inancına yapılmaktadır. Zira Busîrî'ye göre tanrı olan varlık her türlü eksiklerden münezzeh olması gerekir, Hristiyanların inandıkları tanrı ise bu tenzih inancından uzak olması sebebiyle aklen bir çelişki içermektedir. Busîrî son olarak ise eleştiri oklarını çarmıh olayına yöneltmektedir. Şair Bûsîrî bu olayı hem akli hem de nakli delillerle eleştirmektedir.

3.3.1.1. Hazreti İsa'ya atfedilen tanrılık iddiasına eleştiri

İmam Busîrî, kasidesinin ilk beytiyle bu iddianın yanlış olduğunu beyan ederek başlamaktadır. Ona göre hazreti İsa'ya tanrılık atfetmek son derece akılsız ve Hristiyanların kendi kitaplarıyla da taban tabana zıttır. Bir kişinin üstün olması ve elinden mucizeler sadır olması imam Busîrî'ye göre onun tanrı olmasını asla gerektirmez.

1.

جاء المسيح من الإله رسولا

فأبى أقل العالمين عقولا

Mesih, İlah tarafından gönderildi peygamber

Alemlerin en akılsızları o resulü reddettiler

قَوْمٌ رَأَوْا بَشَرًا كَرِيمًا فَادَّعَوْا

مِنْ جَهْلِهِمْ لِلَّهِ فِيهِ حُلُولًا

Bir zümre de o resulün üstünlüğünü gördü ve

Allah'ı kavrayamadı, hulul etmiştir dedi o resule

Hazreti İsa'nın babasız doğması da şair Busîrî'ye göre ona tanrılık elde etmesi için yeterli bir sebep değildir. Böyle bir inanç şair Bûsîrî'ye göre bir zıtlık içermektedir, nitekim babasız doğmak şüphesiz bir mucize olarak kabul edilebilir, fakat doğmak başlı başına yaratılmışların bir özelliği olduğu gerçeği ise asla inkar edilemez. Şair Busîrî, kasidenin 10. beytinde bir peygamber üzerinde mucize sadır olması ona bir tanrılık vermeyeceğini ifade etmektedir. Nitekim hazreti İsa (a.s.) babasız doğmuş olsa bile ondan daha önce hazreti Adem (a.s.) hem annesiz hem de babasız yaratılmıştır. Bu durum hazreti Adem'e bir tanrılık vermediği gibi hazreti İsa'ya da tanrılık vermez. Hristiyanların düştükleri bu çelişki Busîrî tarafında tek bir beyit ile ifade edilmektedir.

هُوَ آدَمُ فِي الْفَضْلِ إِلَّا أَنَّهُ

لَمْ يُعْطَ حَالِ النَّفْخَةِ التَّكْمِيلًا

Bil ki o ancak bir adem oğludur

Ruhu eylem olmadan üfürülmüştür

Bu hiciv ile başladıktan sonra ilmî eleştiriler içeren beyitlerin altına imam Busîrî kendi açıklamalarını yapmaktadır ve Yeni Ahitten pasajlara işaret ederek Hristiyanların kendi metinlerinde dahi bu anlayışa imkan verilmediğini ifade etmektedir.³²

Nitekim Markos İncilinde bir adam hazreti İsa'nın yanına gelir ve önüne diz çökerek 'Ey iyi öğretmen sonsuz hayata kavuşmak için ne yapmam gerekir' diye sorar. Bunun üzerine İsa (a.s.) 'Bana neden iyi diyorsun. İyi olan yalnızca tanrıdır' diyerek cevap

³² Kılânî, *Divanu'l-Bûsîrî*, 130.

vermektedir.³³ Bu pasaj İsa'nın (a.s.) kendi ifadesiyle tanrı olmadığını, hatta tanrının sahip olduğu iyilik vasfına dahi ortaklığı kabul etmediğini ifade etmektedir.

Yuhanna İncilinde ise İsa (a.s.) yakalanmadan önce ellerini açıp rabbine duaya yönelmekte ve dua etmektedir. Dua esnasında ise tanrının bir olduğunu ve buna inanmaları sonucunda ancak sonsuz yaşama ulaşabileceklerini ifade etmektedir. Sonrasında da kendisinin de sadece bunu insanlığa iletmek için gönderildiğini ve bu görevi de yerine getirdiğini ifade ederek yakarışını tamamlamaktadır.³⁴ Hazreti İsa'nın (a.s.) bu sözleri de Bûsîrî'nin ifadesine göre İsa'nın (a.s.) hiçbir zaman tanrılık iddiasında bulunmadığını ve her zaman tanrının birliğini kendisinin ise bu hakikati insanlığa aktarmakla görevli bir peygamber olduğunu ispatlamaktadır.

Matta İncilinde ise İsa (a.s.) 'Yeryüzünde hiçbir kimseye baba demeyin, zira tek baba vardır o da göklerde olan tanrınızdır.' buyurmaktadır.³⁵ Bu da Bûsîrî'nin nakil yoluyla yaptığı bir diğer eleştirme noktasıdır. Busîrî'ye göre Hristiyanlar kendi metinlerinde geçen bu ifadelerle çelişmektedirler ve hazreti İsa'nın (a.s.) kendi öğretilerine karşı çıkmaktadırlar.

İmam Busîrî kasidesine açıklama olarak eklediği bu ve bununla birlikte Yeni Ahitten birçok atıfla Hristiyanlığın kendi metinleriyle çeliştiklerini ifade etmektedir.³⁶

Şair yönelttiği kitabî eleştiriler yanında Hristiyanları yermeyi de ihmal etmemekte ve Hristiyanları kendi kitaplarına uymayan, akılsız ve dalalete sapmış olarak nitelendirmektedir.

5

فَكَأَنَّمَا جَاءَ الْمَسِيحُ إِلَيْهِمْ

لِيُكَذِّبُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ

Sanki Mesih'in onlara gelmesinin sebebi

Ancak Tevrat'ı ve İncili yalanlamaları içindi

³³ Markos 10.17-18.

³⁴ Yuhanna 17.1-4.

³⁵ Matta 23.9.

³⁶ Kîlânî, *Divanu'l-Bûsîrî*, 128-131.

6

فَاعْجَبْ لِأُمَّتِهِ الَّتِي قَدْ صَيَّرَتْ

تَنْزِيهَهَا لِإِلَهِهَا التَّنْكِيلَا

O kutlu Mesih'in ümmetine şaşmalı

Mesih'i övmekten ilahını alçalttı

7

وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ فِتْنَةَ مَعْشَرٍ

وَأَضَلَّهُمْ رَأَوْا الْقَيْحَ جَمِيلَا

Bil ki, Allah nasıl topluluğun hakkından gelir

Onlara çirkini bile güzel gösterir

8

هُمْ بَجَلَوْهُ بِبَاطِلٍ فَاثْبَرَّه

أَعْدَاؤُهُ بِالْبَاطِلِ النَّبْجِيلَا

Onlar gelir onu batıl ile yüceltirler

Düşmanları gider o batılı batıl ile değiştirirler

Şair bu beyitlerle Hristiyanların nasıl yoldan çıktıklarını ifade etmektedir ve her şeyde olduğu gibi itikadi konularda da ölçüyü kaybetmenin nasıl bir felakete sürüklediğini gözler önüne sermektedir. Şair son beyitte ise ifratta aşırıya giden Hristiyanları eleştirdiği gibi tefritte aşırıya giden Yahudileri de eleştirmektedir ve her ikisini belîğ bir şekilde aynı beyitte toplamaktadır.

3.3.1.2. Hristiyanların tanrı inancına eleştiri

Bu bölümde şair Bûsîrî Hristiyanların sahip oldukları tanrı inancına eleştirilerini yöneltmektedir. Bir önceki bölümde daha çok nakil yoluyla eleştiri yaparken bu bölümde akli eleştirilerle karşı tarafı ilzam etmektedir. Hristiyanların tanrı inançları tenzih anlayışı ile bağdaşmadığını, bununla birlikte böyle bir inancın mantıklı bir inanç sistemi de olmadığını beyitlerle tekrar tekrar ifade etmektedir.

Şair Bûsîrî ilk olarak tanrı olan varlığın yeme ve içme ihtiyacından münezzeh olması gerektiğini belirterek Hristiyanların bu inançlarını hicveder.

11

أَسْمِعْتُمْ أَنَّ الْإِلَهَ لِحَاجَةٍ
يَتَنَاوَلُ الْمَشْرُوبَ وَالْمَأْكُولَا

İlahın muhtaç olduğunu duyan var mı hiç

Aç susuz kalan bir ilah olur mu hiç

Şair sonraki beyitlerde de tekrar tekrar tanrının insana arız olan hallerle vasıflanamayacağını, bu tür sıfatların tanrı olan varlığa yakışmayacağını yanında aklen de imkansız olduğunu beyan etmektedir. Zira her şeye gücü yeten bir varlık nasıl olur da kendi ağrısını gidermeye gücü yetmez?

12

وَيَنَامُ مَنْ تَعَبٍ وَيَدْعُو رَبَّهُ
وَيَزُومُ مِنْ حَرِّ الْهَجِيرِ مَقِيلَا

Bitap düşüp rabbine yalvaran

Öğlen sıcaklığında da gölge arayan

13

وَيَمْسُهُ الْأَلَمُ الَّذِي لَمْ يَسْتَطِعْ
صَرْفًا لَهُ عَنْهُ وَلَا تَحْوِيلَا

Bir ilah ki gideremez bir ağrısı

Ne yapsa da bulamaz ona şifayı

Sonraki iki beyitte de tanrının ölüp sonrasında dirildiğine inanan Hristiyanlara böyle bir inancın nasıl bir çıkmaza sürükleyeceğini anlatmaktadır. Nitekim her şeyi yaratıp sonra da yönetmeyi üstüne alan bir tanrı nasıl olur da yok olabilir? Onun yokluğu esnasında bütün kainat nasıl yönetildi? Eğer yönetme konusundan bir tanrıya ihtiyaç yok ise tanrının varlığı nasıl ispatlanmaktadır? Şair bu beyitlerle ilzam ettiren deliller sunmakta ve Hristiyanların inançlarının doğruluğunu sorgulamaktadır.

يَا لَيْتَ شِعْرِي جِئَ مَاتَ بِرَ عَمَّهُمْ

مَنْ كَانَ بِالتَّنْذِيرِ عَنْهُ كَفِيلًا

Şaşılabak şey, şayet İlah öldüyse

İlahlığı kim devraldı öyleyse

هَلْ كَانَ هَذَا الْكَوْنُ دَبَّرَ نَفْسَهُ

مِنْ بَعْدِهِ أَمْ أَثَرَ التَّعْطِيلِ

İlah ölünce kainat kendini mi yönetti

Yoksa ölümüyle yokluğa mı terk edildi

3.3.1.3. Çarmıh ve Teslis İnancına Eleştiri

İmam Busîrî Hristiyanların benimsedikleri iki inancı eleştirmektedir. İlk önce, geçen beyitlerde değindiği çarmıh olayını tanrıya ölüm atfedilmesi bakımından eleştirir. Sonra ise bu olayın Hazreti İsa (a.s.) için dahi kabul edilemeyeceğini ifade etmektedir.

Hristiyanların inançlarına göre tanrının çarmıha gerilmesini akli olarak eleştiren şair Busîrî sonrasında bu olayı alaylı bir şekilde hicvetmektedir. Bütün alemleri yaratan tanrıyı çarmıha gerip öldürebilmelerine şaşırp alaylı bir şekilde ifade eden Busîrî aynı beytin sonunda da bu hadiseye sebep olan İskaryot Yahuda'yı tebrik etmeyi es geçmemekte ve aldığı rüşvet parasını hak ettiğini ima etmektedir.

Hristiyanların inancına göre on iki havariden biri olan İskaryot Yehuda Yahudi baş kâhinlere giderek İsa'yı ele veririm karşılığında ne kadar rüşvet alacağını sormuş, baş kâhinlerden 30 gümüş tartılıp ona verilmesiyle hazreti İsa'yı (a.s.) ele vermek için fırsat kollamıştır.³⁷

Yehuda, baş kâhinlerle birlikte hazreti İsa'nın (a.s.) yanına gelip kimi yanağından öpersem o İsa'dır dedi ve doğrudan onun yanına gidip selam öğretmenim diyerek yanağından öptü.³⁸

³⁷ Matta 26,14-15.

³⁸ Matta 26, 47-49.

اَجْزُوا الْيَهُودَ بِصَلْبِهِ خَيْرًا وَلَا

تُخْزُوا يَهُودًا الْآخِذَ الْبِرْطِيلَا

Onu çarmıha geren Yahudileri tebrik et

Kınama sakın Yehuzayı o da aldı rüşvet

Şair Busîrî sonra 17. ve 19. beyitlerde bu çarpık hadiseyi detaylandırarak ne kadar tutarsız olduğunu Hristiyanların önüne sermektedir. Zira hem İsa'yı tanrı addedip hem de katledilmesini kabul etmek Bûsîrî'nin ifadesine göre son derece çelişkilidir. Busîrî'ye göre Hristiyanlar böylelikle hazreti İsa'yı (a.s.) hem övmektedir hem de yermektedirler ve büyük bir çelişkiye düşmektedirler.

زَعَمُوا الْإِلَهَ فَذَى الْعَبِيدِ بِنَفْسِهِ

وَأَرَاهُ كَانَ الْقَاتِلَ الْمَقْتُولَا

Derler ki o ilah kulları için oldu feda

Bana kalsa katil de o, kurban da

وَإِذَا فَرَضْتُمْ أَنَّ عِيسَى رَبُّكُمْ

أَقْلَمَ يَكُنْ لِفِدَائِكُمْ مَبْدُولَا

Hadi diyelim ki İsa'yı rab bellediniz

Yazık değil mi, sonra da tutup kurban ettiniz

Sonra ise bu yergilere ek olarak 23. ve 24. beyitlerde Hristiyanlara soru üslubu ile yanlış inançlarını ilzam etme yoluna gitmektedir ve itikatlarını zedeleyecek sorular sormaktadır.

أَيُّكُونُ مَنْ حَفِظَ الْإِلَهَ مُضَيَّعًا

أَوْ مَنْ أُشِيدَ بِبَصَرِهِ مَخْدُولَا

Tanrının koruduğu hiç olur mu zayi

O nebi nasıl olur yardımdan hali

24

أَجُوزُ قَوْلُ مَنْزَرِهِ لِإِلَهِهِ

سَبْحَانَ قَاتِلِ نَفْسِهِ فَأَقُولَا

Uygun olur mu, söylese rabbini öven

Ey kendini öldüren ne de yücesin sen

Şair Busîrî, Hristiyanların hazreti İsa'ya (a.s.) attıkları bu iftiralara dayanamayıp hem Allah'ın bir peygamberini böyle bir hale düşürmekten tenzih etmekte hem de büyük bir peygamber olan hazreti İsa'yı (a.s.) bu hale düşmekten temize çıkarmaktadır. Zira Allah'ın izniyle ölüleri diriltten bir peygamber nasıl olur da kendisi birkaç Yahudi tarafından katledilmektedir. İmam Busîrî bununla kalmayıp tanrı olarak addettikleri hazreti İsa'yı ne duruma düşürdüklerini açık açık beyan etmektedir. İmam Busîrî Hristiyanların uydurdukları bu hadiseyi başında dikenli tacıyla zelil bir şekilde Yahudilerin eline düşmüş bir tanrı inancı olanlara bunu nasıl kabullenebildiklerini sert bir üslupla sormakta ve onları kınamaktan usanmamakla suçlamaktadır.

20

وَأَجَلُ رُوحاً قَامَتْ الْمَوْتَى بِهِ

عَنْ أَنْ يُرَى بِبَيْدِ الْيَهُودِ قَتِيلَا

Ölülerin kendi eliyle dirildiği o ruhu ederim tazim

O ruhun sahibini Yahudi'nin maktulü zanneden kim

25

أَوْ جَلَّ مَنْ جَعَلَ الْيَهُودُ بَرَّ عَمُكُمُ

شَوْكَ الْقَتَادِ لِرَأْسِهِ إِكْلِيلَا

Veya dese ki, tıpkı inandığınız gibi

Yücedir o başı diken taçlı kişi

26

وَمَضَى بِحَمَلِ صَالِيهِ مُسْتَسْلِمًا

لِلْمَوْتِ مَكْنُوفِ الْيَدَيْنِ دَلِيلًا

Dikenli taçlı, başını eğmiş yürüyor

Elleri bağlı zelilce ölümü bekliyor

27

كَمْ ذَا أَبْغَيْنُكُمْ وَلَمْ نَسْتَنْكِفُوا

أَنْ تَسْمَعُوا التَّبَكُّيْتَ وَالتَّحْجِيلَا

Bunca kınamama rağmen usanmadınız

Utanç ve yergiye bir türlü doymadınız

İmam Busîrî kasidesinin 21 ve 22. beyitlerinde bütün bu olayların Hristiyanların hazreti İsa (a.s.) hakkında -yorumladıkları Zebur pasajlarına zıt olduğunu beyan etmekte ve Hristiyanlara çarmıh olayı ile bu pasajlar arasında bir seçim yapmaları gerektiğini söylemektedir. Nitekim Zebur'un 91. pasajında Rabbi kendinde sığınak yapan kişinin nasıl her türlü tuzak ve hileden korunacağı hatta meleklerin onu gideceği her yerde muhafaza edeceklerini ve ayağı dahi taşa çarpmayacağını detaylı bir şekilde açıklamaktadır.³⁹

21

فَدَعُوا حَدِيثَ الصَّلْبِ عَنْهُ وَدُونَكُمْ

مِنْ كُتُبِكُمْ مَا وَاَفَقَ التَّنْزِيلَا

Çarmıh olayını haydi bırakın artık

Kitaplarınızda yazılanlara dönün artık

22

شَهِدَ الرَّبُّورُ بِحِفْظِهِ وَنَجَاتِهِ

أَفْتَجْعَلُونَ دَلِيلَهُ مَدْخُولَا

Bizzat Zebur onun kurtuluşuna şahitlik eder

Buna da itibar etmeyip uydurulmuş derler

³⁹ Mezmur 91, 9-13.

Çarmıh olayını açıklarken ise Busîrî bu olayı Kur'ân-ı Kerîm'de geçtiği şekliyle açıklamakta ve çarmıha gerilenin hazreti İsa (a.s.) değil ona benzetilen başka biri olduğunu ifade etmektedir. Bahsedilen ayeti kerime:

وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا⁴⁰

Hâlbuki onu ne öldürdüler ne de çarmıha gerdiler; (başkası ona benzer kılındığı için) şüphe içine düşürüldüler. Onun hakkında ihtilâfa düşenler bu konuda tam bir kararsızlık içindedirler. Bu hususta zanna uyma dışında hiçbir bilgileri yoktur ve kesin olarak onu öldürmemişlerdir

Onun asılmadığını ve öldürülmediğini açıklamakta ve onların dahi bu konuda ihtilafa düşerek ancak zann ile konuştuklarını beyan etmektedir. Busîrî ise buna delil olarak daha önce değindiğimiz Yehuda iscarıot olayını hatırlatmakta ve Yahudilerin hazreti İsa'nın nasıl gözüktüğünü asla bilmediklerini ve onu yakalamak için dahi onu tanıyan birisine ihtiyaç duyduklarını ifade etmektedir.⁴¹

İmam Busîrî son olarak eleştiri oklarını Hristiyanların en temel inancı olan teslis inancına yöneltmektedir. Önce Hristiyanları azar ve kınama işitmekten bıkmadıklarını ifade etmekte, sonra ise onların teslis inancını da alay konusu ederek sapıtmalarını göstermektedir. Zira üçü, bir saymayı akli başında bir kişi kabullenemediği gibi Hristiyanların da bu inancı kendilerine yakıştırmamaları gerekir. Bununla birlikte insan suretinde bir tanrıyı kabul edebildiklerini de eleştirmektedir.

27

كَمْ ذَا أَبْكُكُمْ وَلَمْ تَسْتَكْفُوا

أَنْ تَسْمَعُوا النَّبِيَّ وَالنَّحِيلَا

Bunca kınamama rağmen usanmadınız

Utanç ve yergiye bir türlü doymadınız

29

جَعَلُوا الثَّلَاثَةَ وَاحِدًا وَلَوْ اهْتَدَوْا

⁴⁰ Kur'ân-ı Kerîm, Nisa, 157.

⁴¹ Kılânî, *Divanu'l-Bûsîrî*, 132.

لَمْ يَجْعَلُوا الْعَدَدَ الْكَثِيرَ قَلِيلًا

Tuttular Üçü bir saydılar bu sapkınlar

Sapıtmasalar çoğu az saymazdılar

30

عَبَدُوا إِلَهًا مِنْ إِلَهٍ كَانَتْ

ذَا صُورَةٍ ضَلُّوا بِهَا وَهَيُولَى

Kendilerince bir ilah seçtiler ve yanıldılar

Suret ve maddeden oluşan bir ilaha taptilar

Bu beyitlerle Hristiyanlara yaptığı hicviyeyi sonlandıran Busîrî son olarak doğru yolu bulma konusunda ne Hristiyanlara ne de Yahudilere uyulmaması gerektiğini tavsiye etmektedir ve teslise inananların menkul ve makul olana aykırı bir inanışta olduklarını tekrarlamaktadır.

31

ضَلَّ النَّصَارَى وَالْيَهُودُ فَلَا تَكُنْ

بِهِمْ عَلَى سَبِيلِ الْهُدَى مَدْلُولًا

Hem Hristiyanlar hem de Yahudiler sapıttilar

Sakın onları rehber edinme seni de sapıtırlar

32

وَالْمَدْعُو النَّتْلِيَّتِ قَوْمٌ سَوَّغُوا

مَا خَالَفَ الْمَنْقُولَ وَالْمَعْقُولَا

Teslise inananlar iman etti o itikada

Akla ve nakle ne kadar aykırı olsa da

3.3.2. Yahudilere Yapılan Eleştiriler

Hristiyanlara hem akli ve nakli eleştirilerini hicivsel bir biçimde tamamlayan Busîrî, 33. beyit ile başlayarak bu defa Yahudileri hedef almaktadır. Yahudilere yönelttiği eleştiriler ise Hristiyanlara yaptığı eleştirilerden daha fazla beyit kapsamaktadır.

İmam Busîrî ilk olarak Yahudilerin tanrı inancını ele almaktadır. Busîrî, inancın temelini oluşturan tanrı inancını eleştirerek Yahudilerin bu konuda itikatlarını sorgulamaktadır. Zira Yahudiler tanrıyı münezze olmasının gereken vasıflarla nitilemektedirler. Bununla yetinmeyip bir de ona karşı ibadetlerinde eksik yapıp ondan başka tanrı aramaktadırlar. Böyle bir inancın asla doğru olamayacağını düşünen Busîrî bu konuda Yahudileri kınamaktadır. Hristiyanları eleştiren beyitler sonrasında 33. beyit ile başlayan bu bölüm 44. beyit ile sonlanmaktadır.

Busîrî Yahudilere ikinci eleştiri konusu olarak peygamberlere yaptıkları zulüm ve kötülükleri ele almaktadır. Bu konuyu uzun tutan Busîrî 46. beyit ile başlayarak tek tek hangi peygamberlere nasıl iftira attıklarını ve nasıl kendilerini temize çıkardıklarını uzun uzun anlatmaktadır. Bu bölümde Busîrî Müslümanlar tarafından bilinen ve bilinmeyen peygamberleri ayırmamaktadır ve Yeni Ahitte olduğu gibi Eski Ahit konusunda da derin bilgi sahip olduğunu böylece gözler önüne sermektedir ve İncili iyi bilmeyen Müslümanlar için adeta rehber olmaktadır. Ele alınan bu bölüm 45. beyit ile başlamakta 59. beyit ile sonlanmaktadır.

İmam Bûsîrî'nin yönelttiği son eleştiri konusu ise Yahudilerin kendilerine ve başkalarına yaptıkları zulümleridir. Kendilerine başka tanrı arama, tanrının indirdiği ahkamı askıya alma ve kendilerini başkalarından üstün görerek zulmü onaylama konularını içeren bu bölüm 60. beyit ile başlamakta 73. beyit ile de sonlanmaktadır.

3.3.2.1. Yahudilerin tanrı inancına eleştiri

İmam Busîrî Yahudilere eleştirisini Kur'ân-ı Kerîm'de geçen bir eleştiri ile başlanmaktadır. Yahudiler, firavun fitnesinden Musa'nın (a.s.) gösterdiği denizi yarma mucizesi sayesinde kurtulduktan sonra maddi bir tanrı edinmek istediler. Kur'ân-ı Kerîm'de bu olay birden fazla yerde anlatılmaktadır.⁴² İmam Busîrî yaptığı eleştiride bu olayı bir fitne olarak adlandırmaktadır. Genel olarak ise Yahudileri ne zaman bir nimet veya müjde verildi ise bunu kötülük ve arzularınca hareket etmekle suçlamaktadır.

⁴² Kur'ân-ı Kerîm, Bakara 2/92; Arâf 7/148; Tâhâ 20/85, 87-88.

وَدُّوا اِتِّخَاذَ الْمُرْسَلِينَ عَجُولًا

Buzağıya tapanlar da fitneye uğradılar

Resulleri buzağıyı ilah edinsin diye yalvardılar

34

فَإِذَا أَنْتَ بُشِّرَى إِلَيْهِمْ كَذَّبُوا

بِهَوَى النَّفُوسِ وَقَتَّلُوا تَقْتِيلًا

Bir müjde verildi mi yalan dediler

Keyfekeder davrandılar o öldürülesiceler

İmam Busîrî sonrasında Yahudileri tanrılarını insanlara benzetmekle suçlamaktadır ve bunu kutsal kitaplarının tahrif edildiğinin yeterli bir delili olarak saymaktadır.

35

وَكَفَى الْيَهُودَ بَأْنَهُمْ قَدْ مَتَّلُوا

مَعْبُودَهُمْ بِعِبَادِهِ تَمَثَّلًا

Hata olarak Rablerini benzetmeleri yeter

Kendi kuluna bir Rab nasıl olur da benzer

Bu suçlama haklı bir suçlamadır. Zira Hristiyanlar gibi Yahudiler de tanrılarını antropomorfize etmektedirler. Yahudilerin düştükleri bu hata buzağıya tapma hatasından bile büyük görülebilir nitekim Yahudiler buzağıyı sadece rablerinin fiziki bir sembolü olarak saymaktaydılar. Bu benzetmelerle ise tanrıya bizzat bir suret ve görüntü addetmektedirler.

Eski Ahitte antropomorfik örnekler olarak gösterilebilmesi mümkün pasajlar şunlardır:

*'Derken, günün serinliğinde bahçede yürüyen Rab Tanrı'nın sesini duydular. O'ndan kaçıp ağaçların arasına gizlendiler.'*⁴³

⁴³ Yaratılış 3.8.

‘Tanrı insanı kendi suretinde yarattı. Böylece insan Tanrı suretinde yaratılmış oldu. İnsanları erkek ve dişi olarak yarattı.’⁴⁴

Bir sonraki beyitte ise Busîrî diğer adı İsrail olan hazreti Yakup’un (a.s.) tanrı ile karşılaştığını ve onunla güreşe tutuştuğunu eleştirmektedir. Bu olay Eski Ahitte şu şekilde anlatılmaktadır.

Böylece Yakup arkada yalnız kaldı. Bir adam gün ağarınca kadar onunla güreşti. Yakup’u yenemeyeceğini anlayınca, onun uyluk kemiğinin başına çarptı. Öyle ki, güreşirken Yakup’un uyluk kemiği çıktı. Adam, “Bırak beni, gün ağarıyor” dedi. Yakup, “Beni kutsamadıkça seni bırakmam” diye yanıtladı. Adam, “Adın ne?” diye sordu. “Yakup.” Adam, “Artık sana Yakup değil, İsrail denecek” dedi, “Çünkü Tanrı’yla, insanlarla güreşip yendin.” Yakup, “Lütfen adını söyler misin?” diye sordu. Ama adam, “Neden adımı soruyorsun?” dedi. Sonra Yakup’u kutsadı. Yakup, “Tanrı’yla yüzyüze görüştüm, ama canım bağışlandı” diyerek oraya Peniel adını verdi.⁴⁵

Böyle bir olayı tanrıya yakıştıramayan Busîrî bu güreşte tanrının bir de mağlup düşmesine anlam verememekte ve olayı eleştirmektedir.

36

وَبَأَنَّ إِسْرَائِيلَ صَارَعَ رَبَّهُ

وَرَمَى بِهِ شُكْرًا لِإِسْرَائِيلَ

Dediler ki İsrail rabbiyle güreşe tutuştu

Hem tebrik aldı hem de yendi onu

Eski Ahit’in bir diğer pasajında ise tanrı, Musa’ya kendisinin ineceği bir sandık ve konut yapmasını istemekte ve bunu oldukça detaylı bir şekilde tarif etmektedir.⁴⁶ Bu konut sayesinde tanrı daima Yahudilerle birlikte olabilmektedir.

37

وَبَأَنَّهُمْ رَحَلُوا بِهِ فِي قُبَّةٍ

⁴⁴ Yaratılış 1.27.

⁴⁵ Yaratılış 32.24-31.

⁴⁶ Çıkış 25 ve 26.

إِذْ أَرْمَعُوا نَحْوَ الشَّامِ رَحِيلًا

Hem rablerini tutup koydular

Küçük bir kapla Şam'a yol aldılar

İmam Busîrî kısa kısa eleştiri noktalarına değinmektedir ve Yahudilerin tanrıyı duymalarını ve kendilerini tanrıya yüksek sesli davul ve zurna ile duyurabileceklerini eleştirmektedir. Busîrî'ye göre bütün Yahudiler tanrıyı duyabilecek ise Musa'nın nasıl bir ayrıcalığı kalmış olur?⁴⁷

38

وَبِأَنَّهُمْ سَمِعُوا كَلَامَ إِلَهُهُمْ

وَسَيَبْلُغُهُمْ أَنْ يَسْمَعُوا الْمُنْقُولَا

Rabbimizin kelimini işittik derler

Halbuki onlar ancak işiteni dinlerler

39

وَبِأَنَّهُمْ ضَرَبُوا لِیَسْمَعَ رَبُّهُمْ

فِي الْحَرْبِ بُوقَاتٍ لَهُ وَطُبُولَا

Rableri duysun diye meğer uğraştılar

Düdük ve davul çalmaya başladılar

İmam Busîrî bir diğer eleştiriyi yine yaratılış kitabında geçen bir olaya yapmaktadır. Tanrı insanoğlunu yarattıktan sonra yaptıkları günahları görünce onları yarattığına pişman olmuş ve yüreği sızlamıştır.⁴⁸ İmam Busîrî ise böyle bir olayı tanrıya atfetmeyi cahillik olarak adlandırmaktadır.

40

وَبِأَنَّ رَبَّ الْعَالَمِينَ بَدَا لَهُ

فِي خَلْقِ آدَمَ يَا لَهُ تَجْهِيلَا

Alemlerin rabbi de pişman olmuş güya

⁴⁷ Kılânî, *Divanu'l-Bûsîrî*, 135.

⁴⁸ Yaratılış 6. 6.

Adem'i yaratıp dünyaya yaydığına

41

وَبَدَأَ لَهُ فِي قَوْمِ نُوحٍ وَانْتَهَى
أَسْفَاً يَعْصُ بَنَانَهُ مَذْهُولاً

Yetmemiş, Nuh'un kavmine olmuş pişman

Parmaklarını ısırmuş sinirden, bu nasıl bir iman

İmam Busîrî sonrasında 3 ayrı olayı eleştirmektedir. İlk olarak İbrahim'in (a.s.) rabbini görüp yedirip içirdikten sonra ayaklarını yıkaması.

42

وَبِأَنَّ إِبْرَاهِيمَ حَاوَلَ أَكْلَهُ
خُبْرًا وَرَامَ لِرَجُلِهِ تَغْسِيلًا

Ve İbrahim meğer rabbine yemek hazırlamış

Bir de dönüp onun ayaklarını yıkamış

Sonrasında ise Yahudilerin kendilerinden başkalarını gözetmemelerini ve onların malını helal saymalarını eleştirmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de bu olay Ali İmran suresinin 75. ayetinde şu şekilde geçmektedir.

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَيْسَ عَلَيْنَا فِي الْأُمِّينَ سَبِيلٌ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ

"Kitapsızlara karşı üzerimize bir sorumluluk yoktur" demelerindendir. Onlar bile bile Allah'a karşı yalan söylemektedirler."

Eski Ahitte ise bu olay Çıkış kitabının 12. babının 35 ve 36. pasajlarında geçmektedir.

İsrailliler Musa'nın dediğini yapmış, Mısırlılar'dan altın, gümüş eşya ve giysi istemişlerdi. Rab İsrailliler'in Mısırlılar'ın gözünde lütuf bulmasını sağladı. Mısırlılar onlara istediklerini verdiler. Böylece İsrailliler onları soydular.

Bu olay Busîrî'ye göre haksızlık ve kendilerini kayırmadan başka bir şey değildir. Bu sebeple onları haram işleyen fasıklar olarak nitelemektedir.

43

وَبِأَنَّ أَمْوَالَ الطَّوَائِفِ خُلِّتْ

لَهُمْ رَبًّا وَخِيَانَةً وَغُلُولًا

Yahudiler bize her türlü mal helaldir derler

Böylece her türlü fıkı fucûru işlerler

Son olarak Busîrî Yahudilerin kitaplarında geçen bir çelişkiye dikkatleri çekmektedir. Yahudilerin inancına göre vadedilmiş topraklara girdikten sonra oradan asla çıkış olmayacaktır. Fakat bu vakıya terstir, zira Yahudiler uzun yıllar diasporada yaşamışlardır. Bunu ise Busîrî alay konusu ederek eleştirmektedir.

44

وَبِأَنَّهُمْ لَمْ يَخْرُجُوا مِنْ أَرْضِهِمْ

فَكَأَنَّهُمْ حَسِبُوا الْخُرُوجَ دُخُولًا

Hani siz, ey Yahudiler Kutsal topraklarda kalacaktınız

Ne oldu, yoksa siz girmeyi çıkmak mı sandınız

3.3.2.2. Yahudilerin peygamberlere zulümleri

Bu bölümde Busîrî, Yahudilerin peygamberlerine yaptıkları zulüm ve iftiraları ele almaktadır. Busîrî, bu konuya başlarken, Yahudilerin peygamberlere iftira atma konusunda ne kadar ileriye gittiklerini ifade etmekte ve muhatabın bu iftiraları duymayıp kulak tıkaması gerektiğini söylemektedir.

45

وَحَدِيثُهُمْ فِي الْأَنْبِيَاءِ فَلَا تَسَلْ

عَنْهُ وَخَلِّ غِطَاءَهُ مَسْتُوْلًا

Peygamberler hakkında neler dediler sorma

Gözlerini kapa, kulaklarını tıka, bunları sakın duyma

İmam Busîrî, ilk olarak üç peygamber saymaktadır. Yahudiler Davud, Lut ve Rubil'i zina ile suçlamışlar ve bu iftiraları binlerce yıl okunacak kitaplarına almışlardır.

İkinci Samuel kitabının 11. babında şöyle geçmektedir. Kral Davut İsrail ordusunu Amonlularla savaşmak için Rabba kentine göndermiş kendisi ise Yerusâlimde kalmıştı. Bir akşamüstü Davud yatağından kalkmış ve damda gezinirken gözü Hititli bir kıza düşmüş. Bu kıızı soruşturmak için adamlarını gönderdi ve kızın Uriya isimli

bir adamın karısı olduğunu öğrendi. Kadını yanına göndertti ve onunla birlikte oldu. Sonrasında ise kadın Davud’a gebe kaldığını haber verdi. Kral Davud bu durumu öğrenince Uriya’yı yanında çağırdı ve onu bir mektupla komutanlarından birine gönderdi. Mektupta şöyle yazılıydı ‘Uriya’yı savaşın en şiddetli olduğu cepheye gönder ve onu tek başına bırak’. Komutan Davud’un bu emrini yerine getirdi, savaş sonunda ise Uriya savaşta ölenler arasındaydı. İddiaya göre bu olaydan sonra Davud, Uriya’nın eşini sarayına getirtti, onunla evlendi ve ondan bir oğlu oldu. Babın son pasajı ise şöyledir ‘Ancak, Davud’un bu yaptığı Rabbin hoşuna gitmedi.’⁴⁹

Yaratılış kitabının 19. babında ise Lut’a atılan iftira anlatılmaktadır. Lut, kentte kalmaktan korktuğu için iki kızıyla birlikte dağa yerleşti ve bir mağarada yaşamaya başladı. İkisi de bekar olan kızları babalarının ölümüne yakın olması ve yanlarında başka erkek olmayışını gerekçe yaparak soylarının devam etmesi için bir komplo kurdular. O gece babalarına şarap içirdiler ve büyük olan kız babasıyla birlikte oldu. Ertesi gün aynısına yapıp küçük olan kardeş babasıyla birlikte oldu. Bütün bu olanlardan ise babalarının haberi yoktu. Sonrasında her iki kız da erkek çocuğuna hamile kaldı ve nesiller türedi.⁵⁰

Yaratılışın 49. babında Yakup (a.s.) son sözlerinde oğullarına hitap ederek her birini kendisine anlatmaktadır. İlk oğlu Rubin hakkında konuşurken ise şu sözü söylüyor ‘Sen su gibi oynaksın, üstün olmayacaksın, çünkü babanın yatağına girip kirlettin döşeğimi rezil ettin.’⁵¹ Yakup burada güya daha önce meydana gelen bir olaya değinmektedir. Nitekim Yaratılış kitabının 35. babının 21 pasajında Ruben’in babasının cariyesi olan Bilha ile yattığını ve Yakup’un buna çok sinirlendiği yazmaktadır. Bu 3 olayın da şüphesiz bu peygamberlere atılan iftira olduğunu söyleyen Busîrî Yahudilerin bu iftiraları atmaktan nasıl utanmadıklarını kınamaktadır.

46

لَمْ يَنْتَهُوا عَنْ قَذْفِ دَاوُدَ وَلَا

لوطٍ فكيف بقذفهم رُوبيلًا

Davûd ve Lut peygamberlere iftiraları yetmedi

⁴⁹ 2. Samuel 11, 1-26.

⁵⁰ Yaratılış 19,30-38.

⁵¹ Yaratılış 49,3-4.

Yakup'un oğlu Ruben bile aldı bundan nasibi

47

وَعَزَّوْا إِلَى يَعْقُوبَ مِنْ أَوْلَادِهِ

ذِكْرًا مِنَ الْفَعْلِ الْقَبِيحِ مَهُولًا

Yakup'un diğer oğullarına da dedik bırakmadılar

Her türlü çirkin işleri söyleyip utanmadılar

Yahudiler geçmiş peygamberlere iftira attıkları yetmiyormuş gibi hazreti İsa (a.s.) ve hazreti Meryem'e de iftira atmaktadırlar. Talmutta hazreti Meryem'e zina iftirası atmaktadırlar ve hazreti İsa'ya (a.s.) ise *manzer* kelimesini kullanmaktadırlar.⁵² Manzer kelimesi ise Yahudiler indinde babası belli olmayanlar için kullanılan bir yergidir.

'Gittin talmudu' ise hazreti İsa'nın (a.s.) ruhunu çağıran Onkelos isimli adamdan bahsetmektedir. Bu adam hazreti İsa'nın ruhunu çağırır ve dünyada kim doğru yoldadır diye sorar. Hazreti İsa Yahudiler cevabını verir. Sonrasında senin halin nedir diye sorunca İsa (a.s.) kaynar irin içinde azap görmekteyim diye cevap verir.⁵³

İmam Busîrî, hazreti İsa'ya (a.s.) atılan iftiralar arasında Hristiyanların iftiralarına da değinmektedir. Zira Pavlus'un Galatyalılara gönderdiği mektupta şöyle yazmaktadır "Mesih bizim için lanetlenerek bizi yasa'nın lanetinden kurtardı. Çünkü, 'Ağaç üzerine asılan herkes lanetlidir' diye yazılmıştır."⁵⁴ Pavlus'un burada bahsettiği yasa ise Eski Ahitte şu şekilde geçmektedir 'Asılan kişi tanrı tarafından lanetlenmiştir.'⁵⁵ İmam Busîrî peygamberlerinden de bahseden bu laneti kabul etmelerini ve bu lanetin nasıl kendilerini bulduğunu veciz bir şekilde ifade etmektedir.

48

وَالِى الْمَسِيحِ وَأُمِّهِ وَكَفَى بِهَا

صِدِّيقَةً حَمَلَتْ بِهِ وَبُتُّوْا

⁵² Bernhard Pick, *Jesus in the Talmud*. (Chicago/Londra: The Open Court Publishing Company 1913). 20.

⁵³ Pick, *Jesus in the Talmud*, 43.

⁵⁴ Galatyalılar 3, 14.

⁵⁵ Yasa'nın Tekrarı 21, 23.

Mesih İsa'ya, Meryem Betül'e de dil uzattılar

Onun iffeti, doğru sözü temizliğine yeter de artar

49

وَلَمَنْ تَعَلَّقَ بِالصَّلِيبِ بِرَ عَمِهِمْ

لَعْنًا يَعُودُ عَلَيْهِمْ مَكْفُولًا

İddialarınca çarmıha gerilen hani lanetliydi

O lanet gelip kendi başlarına dönmedi mi

İmam Busîrî, Hristiyanları kendi peygamberlerine attıkları iftira sebebiyle eleştirdikten sonra Yahudilerin kendi peygamberleri olan Harun (a.s.) ve Musa'ya (a.s.) attıkları iftiralardan dolayı da kınamaktadır. Nitekim Yahudiler, peygamberlerinin sözlerini dinlemeyerek onlara zulmettikten sonra yaptıkları hataları da sözünü dinlemedikleri peygamberlere yamayarak kendilerini temize çıkarmaya çalışmaktadırlar. İlk olarak tanrının sembolü diye taptıkları buzağıyı sanki Harun (a.s.) yapmış ve ona tapmayı o emretmiş gibi anlatmaktadırlar. Bu ise şüphesiz İslam'ın anlatımı ile çelişmektedir. Zira Kur'an-ı Kerîmde Yahudileri bu hataya sürükleyen hazreti Harun (a.s.) değil Samiri isimli kişidir.

قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ

Allah, “Şüphesiz, biz senden sonra halkını sınadık; Sâmirî onları saptırdı” dedi.⁵⁶

فَأَخْرَجَ لَهُمْ عَجَلًا جَسَدًا لَهُ خُورٌ فَقَالُوا هَذَا إِلَهُكُمْ وَإِلَهُ مُوسَىٰ فَنَسِي

Böylece (Sâmirî) onlar için böğürmesi olan bir buzağı heykeli ortaya çıkardı. (Sâmirî ve adamları) “Bu sizin de ilâhınızdır, Mûsâ'nın da ilâhıdır. Öyle iken Mûsâ, (ilâhını burada) unuttu (da onu Tûr'da aramaya gitti)” dediler.⁵⁷

Yahudiler suçu, kendilerini yönetme görevi verilen Harun'a (a.s.) atmaktadırlar ve kendilerini temize çıkarmaktadırlar. Zira böylece bir peygamberin sözünden başka bir şey yapmamış olacaklardı. Yahudilerin bu anlatımı sadece şifahî değil kitabîdir. Eski Ahit bu olayı şu şekilde anlatmaktadır.

⁵⁶ Kur'an-ı Kerîm, Taha, 85.

⁵⁷ Kur'an-ı Kerîm, Taha, 88.

Halk Musa'nın dağdan inmediğini, geciktiğini görünce, Harun'un çevresine toplandı. Ona, “Kalk, bize öncülük edecek bir ilah yap” dediler, “Bizi Mısır'dan çıkaran adama, Musa'ya ne oldu bilmiyoruz!”

Harun, “Karılarınızın, oğullarınızın, kızlarınızın kulağındaki altın küpeleri çıkarıp bana getirin” dedi.

Herkes kulağındaki küpeyi çıkarıp Harun'a getirdi.

Harun altınları topladı, oymacı aletiyle buzağı biçiminde dökme bir put yaptı. Halk, “Ey İsraililer, sizi Mısır'dan çıkaran Tanrınız budur!” dedi.⁵⁸

50

وَجَنُّوا عَلَى هَارُونَ بِالْعِجْلِ الَّذِي

نَسَبُوا لَهُ تَصْوِيرَهُ تَضَلُّيلاً

Harun peygamber yapmış güya buzağı

Buna tapın demiş, al size tanrıyı

Hazreti Musa'ya (a.s.) dahi put ve timsal yapma iftirası atılmıştır. Buzağı putunun yapılmasına son derece kızan ve o öfkeyle 10 emiri atıp parçalayan Musa (a.s.) meğer kendisi de Rabbin emiyle putlar yapmıştır. Burada şüphesiz bir çelişki görünmektedir ve bu çelişkiye İmam Busîrî de değinmektedir. Bu bağlamda Mısırdan Çıkış kitabının 25 ve 20. babına işaret eden Busîrî bu iki babın birbirleriyle çeliştiğini ifade etmektedir. Zira 25. babda Rabb Musa'ya altından iki tane melek yapmasını emretmektedir. Mısırdan Çıkış kitabının 20. babında ise put yapımını ve tek olan ilahtan başka ilah edinmesini kesin bir dille yasaklanmaktadır.⁵⁹

On buyruk diye de bilinen bu emirler Yahudilerin asla çiğnememesi gereken emirlerdir. Bu emirlerin ise en önemlisi şüphesiz ilk emirdir. Bu emri detaylıca açıklayan Yahudilerin ilahi nasıl oluyorsa kendi gönderdiği peygamberi bu emre zit hareket ettiğini görmektedir.

Tanrı şöyle konuştu:

“Seni Mısır'dan, köle olduğun ülkeden çıkaran Tanrın Rab benim.

⁵⁸ Mısırdan Çıkış, 32,1-4.

⁵⁹ Kılânî, *Divanu'l-Bûsîrî*, 139.

“Benden başka tanrın olmayacak.

“Kendine yukarıda gökyüzünde, aşağıda yeryüzünde ya da yer altındaki sularda yaşayan herhangi bir canlıya benzer put yapmayacaksın. 5 Putların önünde eğilmeyecek, onlara tapmayacaksın. Çünkü ben, Tanrın Rab, kıskanç bir Tanrı'yım. Benden nefret edenin babasının işlediği suçun hesabını çocuklarından, üçüncü, dördüncü kuşaklardan sorarım. 6Ama beni seven, buyruklarıma uyan binlerce kuşağa[a] sevgi gösteririm.⁶⁰

51

وَبِأَنَّ مُوسَى صَوَّرَ الصُّوَرَ الَّتِي

مَا حَلَّ مِنْهَا نَهْيُهُ مَعْقُولًا

Musa peygamber de yasağa aldırış etmedi

O da yapmış güya put ve timsal tasviri

Yahudilerin en önemli addettikleri peygamber olan Musa'ya (a.s.) attıkları iftira bununla sınırlı değildir. Bûsîrî'nin değindiği bir iftira daha bulunmaktadır. Musa (a.s.) eliyle Yahudileri firavundan kurtaran Tanrı, hazreti Musa'yı vadedilmiş topraklara girmekten yasaklayacak kadar öfkelenmiştir. Meriva bölgesinde su için rablerinden istekte bulunan Musa (a.s.) ve Harun (a.s.) Rabb tarafından kayaya su çıkarması için buyruk verilmesi emredilmektedir. Bu emri yerine getirme esnasında Yahudi toplumuna kızan Musa (a.s.) kayaya emir vermek yerine değneği ile iki kere vurmakta ve Rabbin adını anmamaktadır. Musa'nın (a.s.) davranışına kızan Rabb Musa (a.s.) ve Harun'a (a.s.) kutsal topraklara girmeyi yasaklamaktadır.⁶¹ Bu anlatımı açık bir dille eleştiren Busîrî tanrının öfkesini hak eden bir toplum varsa bu Yahudilerden başkası olamayacağını söylemektedir.

52

وَرَضُوا لَهُ غَضَبَ الْإِلَهِ فَلَا عَدَا

غَضَبُ الْإِلَهِ عَدُوَّهُ الضَّيَّلِيلَا

Peygamber sapmış da ümmeti iyi mi

⁶⁰ Mısırdan Çıkış, 20,1-6.

⁶¹ Çölde Sayım, 20, 10-13.

Hayır, rabbin gazabı kime, herkesçe belli

Busîrî, Kur'ân-ı Kerîmin anlatımıyla gelişmekte olan bir başka olaya da değinmektedir. Musa (a.s.) Allah'ın emriyle Firavun'a mucizeler göstermek üzere gönderilmiştir. Firavun bu mucizelere karşılık vermek için bütün mahir sihirbazları toplamaktadır ve Musa (a.s.) ile sihirbazlar arasında bir düello yer almaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'de bu olay sihirbazların yılanlarının Musa'nın (a.s.) mucizesi ile yutulması sonrasında secdeye varıp Allah'ı ilah olarak kabul etmeleri ile sonuçlanmaktadır.⁶² Yahudilerin kitabı Eski Ahitte ise bu olay böyle cereyan etmemektedir. Harun'un (a.s.) gösterdiği her bir mucize sihirbazların eliyle tekrar edilmektedir ve böylece mucizenin bir değeri kalmamaktadır. Yılan, nehrin kana boyanması ve kurbağa belalarını aynen tekrar edebilen sihirbazlar ancak sivrisinek belasını tekrar edemediler. Böyle bir anlatımın Kuran'a aykırı olmasının yanında peygamberliğe de aykırı olduğunu düşünen Busîrî sonraki üç beyitte bu anlatımı eleştirmektedir.

53

وَبَأَنَّ سِحْرًا مَا اسْتَطَاعَ لَآيَةً
مِنْهُ وَلَا اسْطَاعَتْ لَهُ تَبْطِيلًا

Karşılaştılar Musa ve sihirbazlar

Onlar birbirlerini iptal edip bozamadılar

54

وَبَأَنَّ مَا أَبَدَى لَهُمْ مِنْ آيَةٍ
أَبْدَوْا إِلَيْهِ مُلْهًا تَخْيِيلًا

Hazreti Musa'nın gösterdiği her mucizeyi

Sihirbazlar aynısıyla taklit edebildi

55

إِلَّا الْبُعُوضَ وَلَا يَزَالُ مُعَانِدًا
لِلَّهِهِ بِبُعُوضَةٍ مَخْدُولا

⁶² Kur'ân-ı Kerîm, Şuara, 43-51; Taha, 65-73.

Sinek olayı hariç deyip tuttururlar

Nedense tek bundan medet umarlar

Musa'nın (a.s.), Yasanın tekrarı kitabında söylediği vasiyetler içinde Musa'ya (a.s.) yakışmayan sözler⁶³ olduğunu ifade eden Busîrî, bu sözlerin Yahudiler üzerinde gerçekleştiğini ve her bir lanete denildiği gibi dücar olduklarını ifade etmektedir. Böylece Busîrî Yahudileri zor bir ikilemde bırakmış olmaktadır.

56

وَرَضُوا لِمُوسَى أَنْ يَقُولَ فَوَاجِشاً
خَتَمْتُ وَصِيَّتُهُ لَهُنَّ فَصُولاً

Hazreti Musa ölmeden vasiyet etmiş

Herkese sövmüş bundan da üşenmemiş

57

تَقْلُوا فَوَاجِشَ عَنْ كَلِيمِ اللَّهِ لَمْ
يَكُ مِثْلَهَا عَنْ مِثْلِهِ مُنْقُولاً

Hâlbuki bunları söyler mi hiç kelimullah

Bu tür sözler yakışır mı o nebi kula

58

وَأَظُنُّهُمْ قَدْ خَالَفُوهُ فَعَجَّاتُ
لَهُمُ الْعُقُوبَةُ بِالْخَنَا تَعْجِلاً

Zannedersem aldılar peygamber ahını

Böylelikle buldular uyuz marazını

59

وَشَكَّتْ رِجَالُهُمْ مَصَادِرَ ذَنِيلِهَا
وَنَسَاؤُهُمْ غَيْرَ الْبُعُولِ بُعُولاً

Erkekleri uyuzdan etti şikayet

⁶³ Yasanın Tekrarı, 28,15-68 (Lanetler).

3.3.2.3. Yahudilere yapılan diğer eleştiriler

İmam Busîrî, bu bölümde Yahudilerin kendi dinleri hususunda yaptıkları kötülükleri ele almaktadır. Bu bölümde din olarak Yahudiliğin nasıl çelişkili olduğunu, Yahudilerin iyi olmaları gerekirken kötülük sahibi olduklarını anlatmaktadır.

Hiciv olan yerlere sonradan değineceğimiz için daha çok eleştiri noktalarını ele alacağız. Bûsîrî'nin itiraz ettiği ilk nokta Yahudilerin kendi kitaplarında ahkam ile ilgili pasajları çıkarmaları veya çıkarmayıp fehvasınca amel etmemeleridir.

64

أَخْلَوْا كِتَابَ اللَّهِ مِنْ أَحْكَامِهِ
عَدَوْاً وَكَانَ الْعَامِرَ الْمَاهُولَا

Allah'ın kitabını yaparlar hükümsüz

Düşman mı bunlar yoksa tamamen akılsız

65

جَعَلُوا الْحَرَامَ بِهِ حَلَالاً وَالْهُدَى
غَيّاً وَمَوْصُولَ التَّقَى مَفْصُولَا

Haram helaldir doğru ise sapkınlık

Her takvaya ulaştıran ise meğer bir ayrılık

66

وَدَعَاهُمْ مَا ضَيَّعُوا مِنْ فَضْلِهِ
أَنْ يَمْلُؤُوهُ مِنَ الْكَلَامِ فُضُولَا

İyilikten ne varsa çıkarıp o yüce kitaptan

Doldurdular yerine ne varsa saçma sapan

Şair Busîrî Yahudilerin peygamberlere iftira atmakla yetinmeyip ahkama dair kısımları dahi tahrif ettiklerini beyan etmektedir. Buna delil olarak ise ilk olarak Kur'an-ı Kerîm'de geçen bir ayeti hatırlatıyor.

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُو عَنْ
كَثِيرٍ

قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ

*Ey Ehl-i kitap! Resulümüz kitapta bulunup da gizlemekte olduğunuz birçok şeyi size açıklamak üzere geldi; birçoğunu da açığa vurmuyor. Şüphe yok ki size Allah'tan bir ışık, apaçık bir kitap geldi.*⁶⁴

İmam Busîrî bu ayeti delil olarak göstermekle yetinmemektedir ve Yahudilerin kitaplarında ahiret inancına dair bir bahis olmayışını da açık bir delil olarak göstermektedir. Nitekim her dinde dünya hayatı sonrasını anlatan o hayata teşvik eden veya sakındıran hususlar bulunmaktadır. Yahudilikte ise buna işaret eden bir bilgi olmayışı tahrife işaret etmektedir. İmam Busîrî cennet, cehennem, diriliş, kıyamet gibi kavramların Yahudi dininde eksik olmasının yanında hayır ve şerrin karşılığı olarak da sadece dünya hayatında meydana gelen iyi ve kötü durumların olmasını eleştirmektedir. Yahudiler bu konuda hayır işledikleri takdirde düşmana galibiyet, uzun ömür, zenginlik ve güzel bir hayat vaat edilirken yaptıkları kötülüğün karşılığında ise ölüm, suyun azalması, mağlubiyet gibi dünyada gerçekleşecek olaylarla sınanacaklarına inanmaktadırlar. Busîrî'ye göre bütün bu hususlar tahrife işaret etmekle birlikte Yahudileri zühtten uzak, oyun ve eğlence ile dolu tembel bir hayata sürüklemekte olduğunu ifade etmektedir.⁶⁵

67

كُتِّمُوا الْعِبَادَةَ وَالْمَعَادَ وَمَا رَعَوْا

لِلْحَقِّ تَعْجِيلًا وَلَا تَأْخِيلًا

İbadeti ve ahireti gizlediler

Rablerinden geleni göz ardı ettiler

İmam Busîrî ahkama dair pek çok şeyi gizlediklerini iddia ettikten sonra gizlemediklerine de değinmektedir. Busîrî'ye göre Yahudiler bunca hükümleri göz ardı etmelerine rağmen kitaplarında bıraktıkları az sayıda hükmü de çiğnemekle

⁶⁴ Kur'ân-ı Kerîm, Maide, 15.

⁶⁵ Kılânî, *Divanu'l-Bûsîrî*, 141.

suçlamaktadır. Nitekim sebt günü Yahudi dininde çok önem atfedilen bir gündür, çiğnenmesi durumunda ise cezası çok ağırdır.

*Musa bütün İsrail topluluğunu çağırarak, “Rab'bin yapmanızı buyurduğu işler şunlardır” dedi, “Altı gün çalışacaksınız. Ama yedinci gün sizin için kutsal Şabat, Rab'be adanmış dinlenme günü olacaktır. O gün çalışan herkes öldürülecektir. Şabat Günü konutlarınızda ateş yakmayacaksınız.”*⁶⁶

3.3.3. Kasidenin Telif Sebebi

Hristiyanları ve Yahudileri son derece ayrıntılı bir şekilde eleştirmekte olan Busîrî bu bölümde kasideyi yazma meramına yer vermektedir.

74

أَفَيَأْتِي الْكَفَّارُ أَنْ يَسْتَدْرِكُوا

قَوْلًا عَلَى خَيْرِ الْوَرَى مَنْحُولًا

Son peygamber hakkında gelenleri getirin

Kibirlenip de ey kafirler sakın örtmeyin

Şair, kasideyi yazmaya sevk eden en önemli hususun Yahudi ve Hristiyanların Allah’a ve resulüne (a.s.) atıkları iftira ve yaptıkları kötülükler olduğunu belirtmektedir. Mısır bölgesinde yaşayan Busîrî birçok ehli kitap ile aynı ortamda yaşamaktadır. Busîrî, sosyal hayat ve iş hayatı gibi hayatın birçok alanında hem Yahudilerden hem de Hristiyanlardan muzdarip olmuştur. Onların, kendilerini üstün görmeleri ve İslam’ın peygamberi hazreti Muhammed’i (a.s.) sahte peygamber olmakla suçlamaları şairin oldukça ağrına gitmiştir. Müslüman topraklarında yaşayan bu insanların nasıl kibirlenip büyüklendiklerine anlam veremeyen Busîrî, çareyi onların bütün hata ve sapıtmalarını gözler önüne sermekte bulmaktadır. Busîrî bu uzun, geniş ve detaylı cevap ile içinde hissettiği acıyı ve öfkeyi son derece güzel bir şekilde ortaya koymaktadır. Busîrî, müşrikler karşısında hazreti Peygamberi (a.s.) savunan ve gerekli cevabı en şairane şekilde veren kutlu nebinin şairi Hassan bin Sabit gibi cevap vermeyi kendine vazife bilmektedir ve bununla övünmektedir.

76

⁶⁶ Mısırdan Çıkış, 35.

فَكَأَنَّنِي الْفَيْتُ مُقْلَةً فَاقْدِ

تُكَلِّى وَمُوجَعَةٍ تُصِيبُ عَوِيلاً

Benim halim perişan gördüm zira sanki

Evladını yitiren gözü kurumuş bir anneyi

77

ظَنُّوا بِرَبِّهِمُ الظُّنُّونَ وَرُسُلِهِ

وَرَمَوْا إِنَانًا بِالْأَدَى وَفُحُولًا

Ettiler Rabb'e ve resullere su-i zann

Attılar iftirayı kadın erkek ayırmadan

78

إِنْ يَبْخَسُوهُ بِكَيْلٍ رُورٍ حَقَّهُ

فَلَا وَسِعَتْهُمْ الْجَزَاءُ مَكِيلًا

Şayet onların hakkını çalsalar da yığınla

Ben gelir karşılık veririm bir fazlasıyla

79

وَمِنْ الْعَبِيَّةِ أَنْ يُجَازَى إِفْكُهُمْ

صِدْقِي وَلَسْنَا فِي الْكَلَامِ شُكُولًا

Hak değildir bunca söz onlara

Benzemez bu doğrular o yalanlara

80

لَوْ يَصْنَدُقُونَ لَمَا أَتَتْ رُسُلٌ لَهُمْ

أَتَرَى الطَّبِيبَ عَدَا يَزُورُ عَلِيلاً

Bunca peygamber niçin onlara geldiler

Doktor elbette ki hasta olanı ziyaret eder

81

إِنْ أَنْكَرُوا فَضَلَ النَّبِيِّ فَإِنَّمَا

أَرَحُوا عَلَى ضَوْءِ النَّهَارِ سُدُولًا

Gelen peygamberi ettiler mi inkar

Sanki güneşin ışığına engel koydular

Peygamberleri inkar etme konusunda yabancı olmayan Yahudileri ve onlara uyan Hristiyanları eleştirmekte olan Busîrî, son peygamber ve bütün insanlığı rehber olan hazreti Muhammed'i (a.s.) nasıl inkar edebildiklerine anlam verememektedir. Zira bu peygamber bütün önceki peygamberler tarafından apaçık bir şekilde müjdelenmiştir ve peygamberliğine dair en ufak şüphe bulunmamaktadır. Onunla bütün dinlerin sona ermesi gerektiğini bildiren şair onu bir güneşe diğer dinleri ise küçük mumlara benzetmektedir. O son peygamber gibisi bulunmayacağını ifade eden şair o peygamberle geçmiş ve gelecekte meydana gelecek bütün ihtiyaçların giderilebileceğini ve onun gibi faziletli bir rehber bir daha asla bulunmayacağını bu beyitlerde beyan etmektedir.

82

اللَّهُ أَكْبَرُ إِنَّ دِينَ مُحَمَّدٍ

وَكِتَابُهُ أَقْوَى وَأَقْوَمُ قِيلًا

Allahu ekber, elbette bu son peygamber

Ve kitabı, insanlığın en büyük rehberidirler

83

طَلَعَتْ بِهِ شَمْسُ الْهَدَايَةِ لِلْوَرَى

وَأَبَى لَهَا وَصْفُ الْكَمَالِ أَفُولًا

Onunla insanlara doğdu hidayet güneşi

O kusursuz güneşin yoktur asla batışı

84

وَالْحَقُّ أَبْلَجُ فِي شَرِيعَتِهِ الَّتِي

جَمَعَتْ فُرُوعًا لِلْوَرَى وَأُصُولًا

*Onun şeriatı ki yoktur ondan aşikar
İnsanlığın bütün ihtiyacını toplar karşılar*

85

لَا تَذْكُرُوا الْكَتَبَ السَّوَالِفَ عِنْدَهُ
طَلَعَ النَّهَارُ فَأَطْفَأُوا الْقَنْدِيلَا

*Onunla okunmaz başkasının esamesi
Güneş doğdu, söndürün bütün kandilleri*

86

دَرَسَتْ مَعَالِمُهَا أَلَا فَاسْتَخِيرُوا
مِنْهَا رُسُومًا قَدْ عَفَتْ وَطُلُّوْا

*Onun özellikleri bütün kalanları sildi
Araştırın bakın, kaçırmış mı bir fazileti*

87

نُخْبِرُكُمْ النَّوْرَاءُ أَنْ قَدْ بَشَّرْتُ
قَدْماً بِأَحْمَدَ أُمِّ بَابِ سَمَاعِيْلَا

*Tevrat bile onun gelişini size haber verdi
Ahmed ya da İsmail diye adını söyleyiverdi*

88

وَدَعَتْهُ وَحْشَ النَّاسِ كُلُّ نَدِيَّةٍ
وَعَلَى الْجَمِيعِ لَهُ الْأَبَادِي الطُّوْلَى

*Her zümre ona uymaya çağrıldı
Yoktur kimsede zira onun fazlı gibi fazlı*

89

تَجِدُوا الصَّحِيحَ مِنَ السَّقِيمِ فَطَالَمَا
صَدَقَ الْحَبِيبُ هَوَى الْمَجِبِّ نُحُولَا

Onunla doğruyu bilirsiniz yanlıştan

O sevgilinin sözüyle yanar aşık aşkıdan

3.3.4. Kutsal Kitaplarda Son Peygamber

Şair bu bölümü geçmiş bölümlere nazaran uzun tutmaktadır. Zira Eski ve Yeni Ahitte hazreti Muhammed'in (a.s.) müjdesi bulunan bütün pasajlara atıf yaparak onun hak bir peygamber olduğunu ispat etmeyi amaçlamaktadır. Busîrî'ye göre Yahudiler ve Hristiyanlar kitaplarında tahrif ve tebdil yapmış olmalarına rağmen son peygamber için yapılan müjdeler gizlenememiştir. Ehli kitap indinde bu pasajlar son peygamber hazreti Muhammed (a.s.) için inmemiştir ve farklı tevil yollarına giderek yorumlanmaktadır. Fakat imam Busîrî bu tevil yollarının yanlışlarına değinmekte ve son derece açık ve fazla olan bu atıfların hiç kuşkusuz son peygamberi müjdelediğini ortaya koymaya çalışmaktadır.

Busîrî, sırasıyla Tevrat, İncil ve Zebur gibi kutsal kitaplarda bulunan son peygamber müjdelerine yer vermektedir. Şair sonrasında ise daha az bilinen fakat ehli kitap indinde Eski Ahit olarak kabul edilen Yeşaya, Hezekiel, Habakkuk, Daniel ve Yeremya kitaplarından atıflarda bulunarak son peygamberin hak olduğuna dair görüşünü Yahudi ve Hristiyanlara karşı güçlendirmektedir.

3.3.4.1. Tevrat

Şair Busîrî yaptığı açıklamalarında İsmail'e (a.s.) değinmektedir. Nitekim Tevrat'ta İsmail (a.s.) hakkında büyük bir ümmet yapılacağının müjdesi verilmektedir. Şaire göre bu müjde hazreti Muhammed'e (a.s.) kadar gerçekleşmemiş ve hazreti İsmail'in kavmi kırsal bir kabile olarak devam etmiştir. Hazreti Muhammed'in (a.s.) peygamberliği sonrasında ise ümmet olma vaadi hiç şüphesiz gerçekleşmiştir.⁶⁷

Bûsîrî'nin konu ettiği pasaj şöyledir:

*İsmail'e gelince, seni işittim. Onu kutsayacak, verimli kılacak, soyunu alabildiğine çoğaltacağım. On iki beyin babası olacak. Soyunu büyük bir ulus yapacağım.*⁶⁸

Bu müjde Tevrat'a göre İbrahim'e (a.s.) verildiği gibi Hacer'e de verilmektedir. Nitekim Yaratılış kitabının 21. babında şöyle geçmektedir:

⁶⁷ Kılânî, *Divanu'l-Bûsîrî*, 146.

⁶⁸ Yaratılış, 17. 20.

Tanrı çocuğun sesini duydu. Tanrı'nın meleği göklerden Hacer'e, "Nen var, Hacer?" diye seslendi, "Korkma! Çünkü Tanrı çocuğun sesini duydu. Kalk, oğlunu kaldır, elini tut. Onu büyük bir ulus yapacağım." Sonra Tanrı Hacer'in gözlerini açtı, Hacer bir kuyu gördü. Gidip tulumunu doldurdu, oğluna içirdi.

Çocuk büyürken Tanrı onunlaydı. Çocuk çölde yaşadı ve okçu oldu. Paran Çölü'nde yaşarken annesi ona Mısırlı bir kadın aldı.⁶⁹

Busîrî bu pasajlardan sonraki pasajlara da değinmektedir. Nitekim İsmail'in (a.s.) Paran çölünde yaşadığını ve annesi tarafından mısırlı bir kadınla evlendirildiğini belirten pasajlar hatıra Musa'ya (a.s.) yapılan vaatleri getirmektedir. Zira Yasa'nın Tekrarı kitabının 33. babında Musa (a.s.) İsrailoğullarına gelecekte haber vermekte ve Busîrî'ye göre hazreti İsa'yı (a.s.) ve hazreti Muhammed'i (a.s.) müjdelemektedir.⁷⁰

Tanrı adamı Musa, ölümünden önce İsrailileri kutsadı. Şöyle dedi:

"Rab Sina Dağı'ndan geldi,

Halkına Seir'den doğdu

Ve Paran Dağı'ndan parladı.

On binlerce kutsalıyla birlikte geldi,

Sağ elinde halkı için alev alev yanan ateş vardı.⁷¹

Busîrî son olarak Musa'nın benzeri bir peygamber geleceği müjdesine değinmektedir.

Tanrınız Rab size aranızdan, kendi kardeşlerinizden benim gibi bir peygamber çıkaracak. Onu dinleyin. Horev'de toplandığınız gün Tanrınız Rab'den şunu dilemiştiniz: 'Bir daha ne Tanrımız Rab'bin sesini duyalım ne de o büyük ateşi görelim, yoksa ölürüz.' Rab bana, 'Söyledikleri doğrudur' dedi. 'Onlara kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım. Sözlerimi onun ağzından işiteceksiniz. Kendisine buyurduklarımın tümünü onlara bildirecek. Adıma konuşan peygamberin iletmediği sözleri dinlemeyeni ben cezalandıracağım. Ancak, kendisine buyurmadığım bir

⁶⁹ Yaratılış, 21. 17-21.

⁷⁰ Kılânî, *Divanu'l-Bûsîrî*, 147.

⁷¹ Yasa'nın Tekrarı, 33. 1-2.

sözü benim adıma söylemeye kalkışan ya da başka ilahlar adına konuşan peygamber öldürülecektir.⁷²

90

مَنْ مِثْلُ مُوسَى قَدْ أُقِيمَ لِأَهْلِهِ
مِنْ بَيْنِ إِخْوَتِهِمْ سِوَاهُ رَسُولٍ

Tevrat, Musa gibisini göndereceğim dedi

O kimdir, var mıdır ondan başka misli

Bu müjdelenen peygamberin kim olacağını soruşturan Busîrî bunun ne İsrailoğullarından ne de Esav oğullarından olamayacağını ifade etmektedir. Zira Musa (a.s.) sonrasında onun gibi şariat ve kitap sahibi bir peygamber Yahudilere göre de çıkmamıştır. Esav oğullarından çıkamayışının sebebi ise onun peygamberlik hakkının kardeşi Yakub'a (a.s.) verilmiş olmasıdır.

91

أَوْ أَنَّ إِخْوَتَهُمُ بَنُو الْعِيسَى الَّذِي
نُقِلَتْ بَكَارَتُهُ لِإِسْرَائِيلَ

Kardeşi Esav ümmetinden de gelmedi timsali

İsrail, Esav'dan almıştı zaten peygamberliği

Peygamberlerin hakkı getirme konusunda eşit olmalarını kabul eden Busîrî, Musa (a.s.) gibi büyük bir peygamber müjdesinin gerçekleşmesi için diğer peygamberler gibi bir peygamber değil, şariat ve kitap sahibi büyük bir ümmetin peygamberi olması gerektiğini, bunun da ancak hazreti Muhammed (a.s.) olabileceğini söylemektedir.

92

تَاللَّهِ مَا كَانَ الْمُرَادُ بِهِ قَتَى
مُوسَى وَلَا عِيسَى وَلَا شَمُوبِلَا

Yemin olsun ki ondan murad değildi

Ne Şamuel ne İsa ne de Musa'nın genci

⁷² Yaşa'nın Tekrarı, 18.15-20.

93

إِذْ لَنْ يَفُومَ لَهُمَ نَبِيٌّ مِثْلُهُ

منهم ولو كان النَّبِيُّ مِثْلًا

Zira gelmeyecek o iki milletten benzeri

Nebiler arasında fark görmesek dahi

94

طُوبَى لِمُوسَى حِينَ بَشَّرَ بِاسْمِهِ

وَلِسَامِعٍ مِنْ فَضْلِهِ مَا قِيلَا

O müjdeyi veren Musa'ya dahi müjdeler

Onu duyup uyana da vadedilmiş nimetler

95

وَجِبَالُ فَارَانَ الرَّوَاسِي إِنَّهَا

نَالَتْ عَلَى الدُّنْيَا بِهِ التَّفْضِيلَا

O sarsılmaz Faran Dağı da oldu nail

Onun fazlıyla yüceldi, o nebiye oldu delil

3.3.4.2. İncil

Tevrat'ta geçen müjdeleri tamamlayan Busîrî sırasıyla İncil'de bulunan müjdelere bir beyit ile geçiş yapmakta ve bu beyitte İncil'in tahrif ve değiştirmelerini göz önünde bulunması takdirde bu kitapta da müjdelerin görülebileceğini beyan etmektedir.

96

وَاسْتَخْبِرُوا الْإِنْجِيلَ عَنْهُ وَحَازِرُوا

مَنْ لَفْظِهِ التَّحْرِيفُ وَالتَّبْدِيلَا

İncili alın, araştırın halini o peygamberin

İçindeki tahrif ve tebdile kanmayın lakin

Busîrî, tahrif ve tebdile kanılmamasını söylemesinin sebebi İncillerde peygamber efendimizin (a.s.) isminin bilerek gizlenilmiş olmasındandır. Nitekim İsa'nın (a.s.)

konuştuğu asıl İbranice metin bilinmemektedir, elde bulunan yunanca metinde ise Faraklit diye bir isim geçmektedir. Bu isim asıl manasına bakıldığında Muhammed ve Ahmed isimlerinin manalarına çok benzemektedir. Her ne kadar ismin Yunancası ‘Periclytos’ mu yoksa ‘Parecletos’ mu olduğunda ihtilaf olsa dahi her iki isim de peygamber efendimizi (a.s.) müjdeleme ihtimali barındırmaktadır.⁷³

97

إِنْ يَدْعُهُ الْإِنْجِيلُ فَارْقُلِيْطُهُ

فَلَقَدْ دَعَاهُ قَبْلَ ذَلِكَ إِيلَا

İncil ondan Faraklit diye bahseder

Bilin ki başka yerde de İlyas diye zikreder

98

وَدَعَاهُ رُوحَ الْحَقِّ لِلَّوْحِيِّ الَّذِي

يُنْثَى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا

Vahiyle şereflenmiştir, O, 'Hakkın Ruhudur'

Zira ona sabah akşam ayetler iner durur

99

وَأَرَاهُ لَا يَتَكَلَّمُ إِلَّا إِذَا

أُرْفِعْتُ عَنْكُمْ لِلَّهِ مَقُولًا

Dedi, benim övgüme yoktur ihtiyacı

Sizden de rabbime ederim ben ilticamı

Hazreti İsa'nın peygamber efendimizi müjdelediği pasajlar genel olarak Yuhanna kitabında bulunmaktadır. İnciller arasında son İncil olarak bilinen bu kitap birçok tartışmaya neden olmaktadır. Özellikle Yuhanna İncilinin 15 ve 16. babında Paraklit diye bir yardımcıdan bahsetmektedir. Bu 'yardımcı' Hristiyanlar tarafından kutsal ruh olarak ifade edilmiş olsa da bu varlığın kutsal ruh olamayacağını gösteren pasajlar da mevcuttur. Busîrî Paraklit isimli şahsın peygamber efendimiz olduğunu ifade etmesi

⁷³ Rahmetullah Hindî, *İzhâru'l-Hakk*. 2 cilt. (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2002.) 2:264.

sonrasında onun bahsedilen özelliklerine değinmekle devam etmektedir. Hazreti İsa (a.s.) kendi gidişini haber verdikten sonra geleni müjdelemektedir.

“Şimdiyse beni gönderenin yanına gidiyorum. Ne var ki, içinizden hiçbiri bana, ‘Nereye gidiyorsun?’ diye sormuyor. Ama bunları söylediğim için yüreğiniz kederle doldu. Size gerçeği söylüyorum, benim gidişim sizin yararınızdır. Gitmezsem, Yardımcı size gelmez. Ama gidersem, O’nu size gönderirim.”⁷⁴

100

إِنْ أَنْطَلَقَ عَنْكُمْ يَكُنْ خَيْرٌ لَكُمْ

لِيَجِيئَكُمْ مَنْ تَرْضَوْنَ بَدِيلًا

Benim gidişime de üzülmeysin sakın

Gidersem, olur onun gelmesi yakın

101

يَأْتِي عَلَى اسْمِ اللَّهِ مِنْهُ مُبَارَكٌ

مَا كَانَ مَوْعِدُ بَعْثِهِ مَمْطُورًا

Allah’ın adıyla gelecektir o mübarek

İster yakın ister uzak insanlığa hidayet getirecek

102

يَتْلُو كِتَابَ الْبَيِّنَاتِ كِتَابُهُ

وَيُرَدُّ أَمْثَالِي بِهِ التَّأْوِيلَا

Onun geldiği kitap açıklayıcı olacak

Benim mesellerim tek tek açıklanacak

İmam Busîrî sonrasında gelecek olan o ‘Yardımcı’nın’ geçmiş Hristiyan alimlerini kınayacağını ifade eden pasaja değinmektedir.

‘O gelince günah, doğruluk ve gelecek yargı konusunda dünyayı suçlu olduğuna ikna edecektir’⁷⁵

⁷⁴ Yuhanna, 16.5-7.

⁷⁵ Yuhanna, 16.8.

103

وَيُعَذِّبُ الْعُلَمَاءَ تَوْبِخاً لَهُمْ

وَكَفَّاهُمْ بِخَطِيئَةٍ تَحْجِيلًا

Nerde bir alim sapmışsa kınayacak

Bu alimler yaptıklarından utanç duyacak

104

وَيُزِيحُ مَلَأَ اللَّهُ مِنْكُمْ عَنُوةً

لِنَبِيحَةِ أَهْلِ التَّقَى وَيُنِيلًا

Allah'ın nimetlerini sizden zorla alacak

Onu hak eden muttakilere dağıtacak

Busîrî bir sonraki beytinde 15. babın bir bölümüne değinmektedir. Bu pasajı Busîrî adeta olduğu gibi alıp şiirselleştirmektedir.

“Baba'dan size göndereceğim Yardımcı, yani Baba'dan çıkan Gerçeğin Ruhu geldiği zaman, bana tanıklık edecek. Siz de tanıklık edeceksiniz. Çünkü başlangıçtan beri benimle birliktesiniz.”⁷⁶

105

وَكَمَا شَهِدْتُ لَهُ سَيِّئُهُ لِي إِذَا

صَارَ الْعَلِيمُ بِمَا أَتَيْتُ جَهُولًا

Benim bu şahitliğime o karşılık verecek

Beni unutanlara beni gösterecek

Busîrî bu bablarda kurtarıcı veya yardımcı hakkında gelen pasajları şiirine almaya devam etmektedir. Böylece Hristiyanları kendi kitapları ile ikna etmeyi açıklamaktadır. Son peygamber gelmeden önce bu pasajlar belki bir muamma olarak görülmekteydi ancak son peygamberin gelmesiyle bu pasajlar açıklığa kavuşmaktadır.

⁷⁶ Yuhanna, 15.26-27.

*'Ne var ki O, yani Gerçeğin Ruhu gelince, sizi tüm gerçeğe yöneltecek. Çünkü kendiliğinden konuşmayacak, yalnız duyduklarını söyleyecek ve gelecekte olacakları size bildirecek.'*⁷⁷

Bu pasajı peygamber efendimiz (a.s.) hakkında yorumlamakta olan Busîrî sonrasında onu ve ashabını övmeye geçmektedir.

106

يُؤَدِّي الْحَوَادِثَ وَالْغُيُوبَ حَدِيثُهُ
وَيَسُوسُكُمْ بِالْحَقِّ جِيلاً جِيلاً

*Olmuş ve olacak olanları o size anlatır
O, sizi de neslinizi de dosdoğru yönetir*

107

هُوَ صَخْرَةٌ مَا زُوِّجَتْ صَدَمَتْ فَلَا
تَبْغُوا لَهَا إِلَّا النُّجُومَ وَغُولا

*O öyle bir kayadır kime çarpsa parçalar
Onun şerefini ancak ulu yıldızlar anlar*

108

وَالْآخِرُونَ الْأَوَّلُونَ فَقَّوْمُهُ
أَخَذُوا عَلَى الْعَمَلِ الْقَلِيلِ جَزِيلاً

*Onun kavmi dünyada son, cennette ilktir
Azıcık amelle çok sevap biriktirmiştir*

Busîrî son olarak İncil'de geçen ismin 'Paraklit' değil de 'Münhaminne' diye de geçmekte olduğunu ifade etmekte ve bu konuda bir şüpheyi düşülmemesini öğütlemektedir. Zira Bûsîrî'nin ifadesine göre 'Münhaminne' sözcüğü süryanicedir, 'Paraklit' sözcüğü yunancadır, her ikisi ise Arapçada 'Muhammed' veya 'Ahmed' olarak çevrilebilmektedir.⁷⁸

⁷⁷ Yuhanna, 16.13.

⁷⁸ Kılânî, *Divanu'l-Bûsîrî*, 154.

وَالْمُحَمَّمَا لَا تَشْكُرَا إِنِّي أَنَا

أَكُفُّ فَالَيْسَ مَحْيِيَّةُ مَجْهُولَا

Munhaminne geldiğinde sakın etmeyin şüphe

Onu bildiriyorum, o elbette gelecektir size

وَهُوَ الْمُؤَكَّلُ آخِرًا بِالْكَرَمِ لَا

يَخْتَارُ مَالِكُهُ عَلَيْهِ وَكَيْلَا

O kerem sahibi peygamberdir son vekil

Etmemiştir yüce Allah başkasına tevkil

3.3.4.3. Zebur

İlk önce Tevrat ve İncili ele almakta olan Busîrî sonrasında daha az bilinen ama en az diğerleri kadar peygamber efendimize (a.s.) işaret eden kitaplara geçmektedir. Biz de Bûsîrî'nin değindiği bu kitaplara kısa da olsa değinerek ilgili beyitleri sunacağız. Zebur veya Mezmurlar olarak da bilinen kitabın 45. babında peygamber efendimizi (a.s.) adeta betimleyen pasajlara değinilmektedir.

Sen insanların en güzelisin, Lütuf saçılmış dudaklarına. Çünkü Tanrı seni sonsuza dek kutsamış.

Ey yiğit savaşçı, kuşan kılıcını beline, Görkemine, yüceliğine bürün. At sırtında görkeminle, zaferle ilerle,

Gerçek ve adalet uğruna. Sağ elin korkunç işler gösterecek. Okların sivridir, Kral düşmanlarının yüreğine saplanır, Halklar ayaklarının altına serilir.⁷⁹

Bu babın son pasajında ise Muhammed isminin anlamı olan ‘Övülen’ açıkça ifade edilerek son peygamberin vasfı olarak müjdelenmiştir.

Adını kuşaklar boyunca yaşatacağım, Böylece halklar sonsuza dek övecek seni.⁸⁰

⁷⁹ Mezmurlar, 45.2-5

⁸⁰ Mezmurlar, 45.17

112

وَسَلُّوا الرُّبُورَ فَإِنَّ فِيهِ الْآنَ مِنْ

فَصِّلِ الْخُطَابِ أَوْامِراً وَفَصُولاً

Peki Zebur'a sorun 'O'ndan bir haber

Zira Zebur'da vardır ondan kesin bilgiler

113

فَهُوَ الَّذِي نَعَتَ الرُّبُورَ مُقَلِّداً

ذَا شَفَرَتَيْنِ مِنَ السُّيُوفِ صَقِيلَا

Zebur onu kuşanmış olarak niteler

Omzunu keskin parlak kılıçlar bezeler

114

فُرْنَتْ بِهَيْبَتِهِ شَرِيعَةً دِينِهِ

فَأَرَاكَ أَخَذَ الْكَافِرِينَ وَبَيْلَا

Onunla gelen dinin şeriatı heybetlidir

Kafirleri yakalaması da pek vahimdir

115

فَاضَتْ عَلَى شَفَتَيْهِ رَحْمَةٌ رَبِّهِ

فَاسْتَشْفَى مِنْ تِلْكَ الشِّفَاهِ عَلِيلَا

Onun mübarek dudaklarından rabbın rahmeti akar

Öyleyse durma, her hasta kendine şifa bakar

116

وَلِغَالِبٍ مِنْ حَمْدِهِ وَبَهَائِهِ

مَلَأَ الْأَعَادِيَ ذِلَّةً وَخُمولاً

Onun güzelliği ve övgüsü sığmaz taşar

Düşmanlarını da alçaklık ve zillet kaplar

3.3.4.4. Yeşaya kitabı

İmam Busîrî Yeşaya kitabında bulunan apaçık işaretlere de değinmektedir. Bu işaretler en bariz şekilde Yeşaya kitabının 42. babında geçmektedir.

“İşte kendisine destek olduğum, Gönlümün hoşnut olduğu seçtiğim kulum! Ruhum'u onun üzerine koydum. Adaleti uluslara ulaştıracak. Bağırıp çağırmayacak, Sokakta sesini yükseltmeyecek. Ezilmiş kamışı kırmayacak, Tüten fitili söndürmeyecek. Adaleti sadakatle ulaştıracak. Yeryüzünde adaleti sağlayana dek Umudunu, cesaretini yitirmeyecek. Kıtı halkları onun yaaleyhisselâmına umut bağlayacak.”⁸¹

128

وَكِتَابُ شَغْيَا مُخْبِرٌ عَنْ رَبِّهِ

فَاسْمَعُهُ يُفْرِحُ قَلْبُكَ الْمُنْبُولَا

Yeşaya'nın kitabı da onun rabbinden bahseder

Onu dinle, sevdalı kalbinde bırakmaz keder

129

عَبْدِي الَّذِي سَرَّتْ بِهِ نَفْسِي وَمَنْ

وَحْيِي عَلَيْهِ مُنْزَلٌ تَنْزِيلَا

Benim razı olduğum kulum odur

Vahyimin karargahı da daima odur

130

لَمْ أُعْطِ مَا أُعْطِيْتُهُ أَحَدًا مِنْ آلِ

فَضْلِ الْعَظِيمِ وَحَسْبُهُ تَخْوِيلَا

Ona verdiğim kadar kimseye vermedim

O hak etti, ben ancak hak edene verdim

131

يَأْتِي فَيُظْهِرُ فِي الْوَرَى عَدْلِي وَلَمْ

⁸¹ Yeşaya 42, 1-4

يَكُ بِالْهَوَىٰ فِي حُكْمِهِ لَيَمِيلَا

O gelecek ve herkesi adaletimle yönetecek

O kendi arzusuna asla meyletmeyecek

Yeşaya'nın 42. babının kalan pasajları da peygamber efendimizin (a.s.) diğer özelliklerini açıklamaktadır. Uluslara bir ışık olduğu, kör gözleri açtığı, halk ile anlaşma yaptığı ifade edilen bu pasajlar Busîrî'ye göre hazreti Muhammed'i (a.s.) açıkça göstermektedir.

*'Gökleri yaratıp geren, Yeryüzünü ve ürününü seren, Dünyadaki insanlara soluk, Orada yaşayanlara ruh veren Rab Tanrı diyor ki, "Ben, Rab, seni doğrulukla çağırdım, Elinden tutacak, seni koruyacağım. Seni halka antlaşma, Uluslara ışık yapacağım. Öyle ki, kör gözleri açasın, Zindandaki tutsakları, Cezaevi karanlığında yaşayanları özgür kılasın.'*⁸²

Yahudi ve Hristiyanları bu pasajları yanlış tevîl etmekle suçlayan Busîrî bu pasajları inkar edilemez işaretler olarak görmektedir.

132

إِنْ غَضَّ مِنْ بَصَرٍ وَمِنْ صَوْتٍ فَمَا

غَضَّ النَّفْسُ وَالْفَضْلُ مِنْهُ كَلِيلَا

O gözünü ve kulağını indirecek olsa da

Yine ayrılmaz ondan ne fazilet ne takva

133

فَتَحَّ الْعُيُونُ الْعُورَ لَكِنَّ الْعِدَا

عَنْ فَضْلِهِ صَرَفُوا الْعُيُونَ الْهَوَا

O, kör olanların gözlerini açtı

Düşmanları ise gören gözü kör yaptı

134

⁸² Yeşaya 42, 5-7

أَحْيَا الْقُلُوبَ الْغُلْفَ أَسْمَعَ كُلَّ ذِي

صَمَمٍ وَكَمْ دَاءٍ أزالَ دَخِيلاً

O, kapalı kalbi çözer, sağır kulağı duyurur

Nice hasta varsa da onun duası kabul olur

135

يُوصِي إِلَى الْأَمَمِ الْوَصَايَا مِثْلَمَا

يُوصِي الْأَبُ الْبَرُّ الرَّحِيمُ سَلِيلًا

O, ümmeti için kıymetli öğütler eder

Merhametli baba gibi gelenleri de önemser

136

لَا تُضْجِكُ الدُّنْيَا لَهُ سِنَاءٌ وَمَا

لَمْ يُؤْتَ مِنْهَا عَدَهُ تَنْوِيلًا

Dünya nice zorlukları önüne serdi

Aldırış etmedi, O hepsine göğüs gerdi

137

مَنْ غَيْرُ أَحْمَدَ جَاءَ يَحْمَدُ رَبَّهُ

حَمْدًا جَدِيدًا بِالْمَزِيدِ كَفِيلًا

Kim rabbini övdü Ahmed gibi

Gelmedi yeni bir hamd ile başka biri

3.3.4.5. Hezekiel kitabı

Hezekiel Kitabına da bakmamızı söyleyen Busîrî bu kitapta özellikle 19 ve 20. babları işaret etmektedir. Busîrî, çorak topraklarda dikilen bir fidenin ateşi daha önce dikilmiş bütün fidanları yok edeceğini hazreti Muhammed'in (a.s.) peygamberliği ile bütün eski dinlerin hükümsüz kalacağını işaret olarak göstermektedir. Bu bab Yahudiler için bir ağıt olarak geçmekte ve hükümranlıkları nasıl son bulacağını ve başka bir milletin bu sancağı alacağını ifade etmektedir.

“‘Annen su kıyısındaki bağında. Dikilmiş bir asma gibiydi. Bol su sayesinde dal budak saldı, Ürün verdi. Dalları kral aaleyhisselâmu olacak kadar güçlendi. Asma boy attı, Bulutlara dek yükseldi. Yüksekliği ve dallarının çokluğu Herkesçe görüldü. Ama onu öfkeyle kökünden söküp yere attılar. Doğu rüzgarı ürününü kuruttu. Güçlü dalları koparılıp kurudu, Ateş onları yakıp yok etti. Şimdi çöle, Kurak, susuz bir yere dikildi. Gövdesi ateş aldı, Filizini, ürününü yakıp yok etti. Kral aaleyhisselâmu olacak kadar güçlü dalı kalmadı.’

Bu bir ağıttır ve ağıt olarak kalacaktır.”⁸³

Busîrî, geçen bu pasajları usta bir şair olarak şu şekilde anlatmaktadır.

149

وَالْغَرْسُ فِي الْبَدْوِ الْمُشَارِ لِفَضْلِهِ

إِنْ كُنْتَ تَجْهَلُهُ فَسَلْ حَرْفِيلاً

Çöle dikilen o fidanı da hatırla

Bilmiyorsan git hezekiel kitabını anımsa

150

غُرِسَتْ بِأَرْضِ الْبَدْوِ مِنْهُ دَوْحَةٌ

لَمْ تَخْشَ مِنْ عَطَشِ الْفَلَاةِ دُبُولاً

Çöl toprakta o fidan büyüdü geliştirdi

O çölün kuruluğu ona etki etmedi

151

فَأَتَتْكَ فَاضِلَةٌ الْغُصُونِ وَأَخْرَجَتْ

نَاراً لِمَا غَرَسَ الْيَهُودُ أَكُولاً

O yüce dallar ateşte eridi gitti

O obur ateş meyvelıkları da yedi

152

⁸³ Hezekiel, 19.10-14

ذَهَبَتْ بِكَرْمَةٍ قَوْمٍ سَوَاءٍ دَلَّلَتْ

بِيَدِ الْغُرُورِ قُطُوفُهَا تَذَلُّلًا

Mahvoldu kötülerin güzel asmaları

Yandı gitti fayda vermedi gururları

3.3.4.6. Habakkuk kitabı

Habakkuk peygamberin söylediklerine de kulak vermemizi isteyen Busîrî bu pasajları kutlu peygamberin (a.s.) müjdeleri olarak görmektedir.

‘Tanrı Teman'dan, Kutsal Tanrı Paran Dağı'ndan geldi. Sela. Görkemi kapladı gökleri, O'na sunulan övgüler dünyayı doldurdu. Güneş gibi parıldıyor, Elleri ışık saçıyor. Gücünün gizi ellerinde.’⁸⁴

154

وَسَلَّنْ حَبْقُوقَ الْمَصْرَاحَ بِاسْمِهِ

وَبَوَّصَفِهِ وَكَفَى بِهِ مَسْئُولًا

Çekinme Habakuk nebiye de sor

İsmi, vasfını hepsini açıklıyor

155

إِذْ أَوْصَلَ الْقَوْلَ الصَّرِيحَ بِذِكْرِهِ

لِلسَّامِعِينَ فَأَحْسَنَ التَّوَصِيلًا

Apaçık şekilde anlattı o peygamber

Duyanlara verdi güzel bir rehber

156

وَالْأَرْضُ مِنْ تَحْمِيدِ أَحْمَدَ أَصْبَحَتْ

وَبُنُورِهِ عَرْضًا نُضِيءُ وَطُولًا

Ahmed ile güzelleşti o topraklar

Baştan sona nura gark oldular

⁸⁴ Habakkuk, 3.3-4

رَوَيْتُ سَهْمًا مُحَمَّدٍ بِقِسِيَّةٍ

وَعَدَا بِهَا مَنْ نَاضَلَتْ مَنْضُولًا

Oklarıyla destekledi Muhammed'i

Onu her yerde müdafaa etti

3.3.4.7. Daniel kitabı

Son olarak değinmek istediğimiz pasajlar Daniel peygamberin kitabındandır. Bu pasajlar Nebukadnessar adlı kralın gördüğü bir rüyanın Daniel peygamber tarafından ele alınmasını anlatmaktadır. Busîrî, Daniel peygamber tarafından yapılan bu rüya tevilinin son peygamber hazreti Muhammed (a.s.) efendimize işaretler barındırdığını ifade etmektedir.

Kral Nebukadnessar, krallığın ikinci yılında kendisini derinden üzen etkileyici bir düşün görmektedir. Bu düşün yorumunu bilgelere isteyen kral rüyanın kendisini ise anlatmamaktadır. Bu durum karşısında şaşa kalan bilgeler ne yapacaklarını bilememektedirler zira kral bu düşün kendisi ve yorumu anlatılmadığı takdirde bütün bilgeleri öldüreceğini ve evlerini yok edeceğini söylemektedir. Bunu duyan Daniel bu rüya ve yorumun bilgisini Allah'a uzun uzun yalvararak istedi ve sonunda bu bilgilere nail oldu. Bu bilgiyle kralın önüne çıkan Daniel önce rabbini övdü ve bu bilgilerin ancak her şeyi bilen Allah tarafından bilinebileceğini ifade etti. Sonrasında rüyayı olduğu gibi anlattı ve tevilini de apaçık bir şekilde yaptı. Rüyayı ve yorumunu ise pasajlardan okuyarak devam edelim.

“Ey kral, düşünde önünde duran büyük bir heykel gördün. Çok büyük ve olağanüstü parlaktı, görünüşü ürkütücüydü. Başı saf altından, göğsüyle kolları gümüşten, karnıyla kalçaları tunçtan, bacakları demirden, ayaklarının bir kesimi demirden, bir kesimi kildendi. Sen bakıyordun ki, bir taş insan eli değmeden kesilip heykelin demirden, kilden ayaklarına çarparak onları paramparça etti. Demir, kil, tunç, gümüş, altın aynı anda parçalandı; yazın harman yerindeki saman çöpleri gibi oldular. Derken bir rüzgar çıktı, hiç iz bırakmadan hepsini alıp götürdü. Heykele çarpan taşsa büyük bir dağ oldu, bütün dünyayı doldurdu.

“Gördüğün düş buydu. Şimdi de ne anlama geldiğini sana açıklayalım. Sen, ey kral, kralların kralısın. Göklerin Tanrısı sana egemenlik, güç, kudret, yücelik verdi. İnsanoğullarını, yabanıl hayvanları, gökte uçan kuşları senin eline teslim etti. Seni hepsine egemen kıldı. Altından baş sensin. Senden sonra senden daha aşağı durumda başka bir krallık çıkacak. Sonra bütün dünyada egemenlik sürecek tunçtan üçüncü bir krallık çıkacak. Dördüncü krallık demir gibi güçlü olacak. Çünkü demir her şeyi kırıp ezer. Demir gibi tümünü kırıp parçalayacak. Ayaklarla parmakların bir kesiminin çömlekçi kilinden, bir kesiminin demirden olduğunu gördün; yani bölünmüş bir krallık olacak bu. Öyleyken onda demirin gücü de bulunacak, çünkü demiri kille karışık gördün. Ayak parmaklarının bir kesimi demirden, bir kesimi kilden olduğu gibi, krallığın da bir bölümü güçlü, bir bölümü zayıf olacak. Demirin kille karışık olduğunu gördüğüne göre halklar evlilik bağıyla birbirleriyle karışacaklar, ama demirin kille karışmadığı gibi onlar da birbirine bağlı kalmayacaklar.

“Bu krallar döneminde Göklerin Tanrısı hiç yıkılmayacak, başka halkın eline geçmeyecek bir krallık kuracak. Bu krallık önceki krallıkları ezip yok edecek, kendisiyse sonsuza dek sürecek. İnsan eli değmeden dağdan kesilip gelen taşın demiri, tuncu, kili, gümüşü, altını parçaladığını gördün. Ulu Tanrı bundan sonra neler olacağını krala açıklamıştır. Düş gerçek, yorumu da güvenilirirdir.”

Bunun üzerine Kral Nebukadnessar Daniel'in önünde yüzüstü yere kapandı. Ona bir sunu ve buhur sunulmasını buyurdu. Daniel'e, “Madem bu gizi açıklayabildin, Tanrın gerçekten tanrıların Tanrısı, kralların Efendisi” dedi, “Gizleri açan O'dur.”

Busîrî bu rüyayı şöyle yorumlamaktadır. Daniel peygamberin dediği gibi altın baş kralın kendisidir; gümüş olan göğüs ve kollar ise kraldan sonra gelecek oğullarıdır. Tunçtan olan karın ve kalçalar Rumlardır; demirden olan bacaklar ise Perslilerdir. Ayaklar ise daha küçük olan Şam ve yemen halkıdır. Bütün bu milletleri ezecek olan ve insan eli değmeden gökten düşen taş ise son peygamber hazreti Muhammed (a.s.) ve ümmetidir. Bu peygamber ve ümmeti küçük bir taş olarak bu heykele vuracak ve tamamını yok edecek sonrasında büyüyerek yüce bir dağ haline gelecek ve dünyayı dolduracaktır.⁸⁵

⁸⁵ Kılânî, *Divanu'l-Bûsîrî*, 162.

وَاسْمَعِ بِرُؤْيَا بُخْتَنْصَرَ وَالْتِمَسِ

مِنْ دَانِيَالَ لَهَا إِذَنْ تَأْوِيَلَا

Kralın rüyasına da gel kulak ver

Tabiriyle Danyal nebi ne der

Eski Ahitte geçen diğer birçok müjdeye de değinmekte olan Busîrî Yahudilere ve Hristiyanlara yönelttiği bu eleştirilerini şu şekilde özetlemektedir.

175

وَجَمِيعُ كُتُبِهِمْ عَلَى عِلَّاتِهَا

نُطْقَتْ بِذِكْرِ مُحَمَّدٍ تَعْلِيلَا

Getirdikleri her bir kitap bahseder

O kutlu nebiyi uzun uzun zikreder

176

لَمْ يَجْهَلُوهُ غَيْرَ أَنَّ سُيُوفَهُ

أَبَقَتْ خُفُوداً عِنْدَهُمْ وَدُخُولَا

Hepsi o peygamberi tanır bilirler

Ancak kin ve nefretleri onları engeller

177

فَاسْمَعِ كَلَامَهُمْ وَلَا تَجْعَلْ عَلَى

مَا حَرَّفُوا مِنْ كُتُبِهِمْ تَعْوِيلَا

Onların kitaplarını oku, dinle ama

Sakin tahrif ettiklerine aldanma

178

لَوْلَا اسْتِحَالَتُهُمْ لَمَّا أَلْفَيْتَنِي

لَكَ بِالذَّلِيلِ عَلَى الْغَرِيمِ مُجْبِلَا

Onlar sapıtmasalardı görmezdin beni

Delillerle onlara cevap vermezdim tabi

Busîrî faydasız tartışmanın hadis ve ayetlerde nehyedildiğine vurgu da yapmaktadır. Bu konuda kendisinin giriştiği bu çalışmanın ne kadar faydalı olduğunu sorgulamaktadır. Bununla birlikte elbette ele aldığı bu konular kendi zamanıyla sınırlı kalmayıp günümüze kadar geçerliliğini korumaktadır ve önemini kaybetmemektedir. Busîrî bir anlamda yazdıklarını sorgulamakta olsa da faydadan hali olmadığını da belirtmektedir.

179

أَوْ قَدْ جَهِلْتَ مِنَ الْحَدِيثِ رَوَايَةَ

أَمْ قَدْ نَسِيتَ مِنَ الْكِتَابِ نُزُولًا

Sen hadis rivayeti bilmez misin

İnen kitaplara hiç bakmaz mısın

180

فَاتْرُكْ جِدَالَ أَخِي الضَّلَالِ وَلَا تَكُنْ

بِمِرَاءٍ مَنْ لَا يَهْتَدِي مَشْغُولًا

Sapmış kardeşini bırak tartışma

Düzelmeyecek olan kişiyle asla uğraşma

181

مَا لِي أُجَادِلُ فِيهِ كُلَّ أَخِي عَمَى

كَيْمَا أَقِيمَ عَلَى النَّهَارِ دَلِيلًا

Bana ne oluyor da tartışıp duruyorum

Aydınlık günde köre ışık yakıyorum

3.3.5. Hatime

Son olarak şair Bûsîrî bu tartışmalardan ziyade doğru olana rehberlik edip hakikatin meşalesinin daha gür yanmasını sağlamanın insanlık için daha faydalı olacağını itiraf etmektedir. İnsanlığı son hak peygamber Muhammed Mustafa'ya (a.s.) yönlendirmek ve ona methiye yazıp diğer dinlere reddiyesine son vermenin daha isabetli olacağına karar vermektedir.

182

وَاصْرِفْ إِلَى مَدْحِ النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ

قَوْلًا غَدَا عَنْ غَيْرِهِ مَعْدُولًا

Tartışmayı bırak geç övmeye

O kutlu nebiyi sözünle çıkar göklere

183

فَإِذَا حَصَلَتْ عَلَى الْهُدَى بِكِتَابِهِ

لَا تَبْغِ بَعْدُ لِعَیْرِهِ تَحْصِيلًا

Sen onun kitabına bir eriştin mi

Aramazsın asla kendine başka nebi

184

ذَكَرُ بِهِ تَرْقَى إِلَى رُتَبِ الْعُلَا

فَتَخَالُ حَامِلَ آيَةٍ مَحْمُولًا

Onun zikri seni göğe çıkarır

O kitabı taşıyan bakmışsın elde taşınır

185

يَذَرُ الْمُعَارِضَ ذَا الْفَصَاحَةِ أَلْكَنَا

فِي قَوْلِهِ وَأَخَا الْحِجَا مَحْبُولًا

O fasih konuşanı bırakır peltek

Akl sahibi de aklını kaybedecek

186

لَا تَنْصَبَنَّ لَهُ جِبَالَ مُعَانِدٍ

فَقَرَى بِكَفَّةِ آيَةٍ مَحْبُولًا

İnatçının ipiyle sakın bağlanma

İpin bir ucunu bağlanmış bulma

إِنْ كُنْتَ تُشْكِرُ مُعْجَزَاتِ مُحَمَّدٍ

يَوْمًا فَكُنْ عَمَّا جَهِلْتَ سَوْوَلَا

Eğer Muhammed'in getirdiğini edersen inkar

Merak et, soru sor, olma günahkar

Bu beyit ile kasidesinin bu bölümünü bitirmekte olan Busîrî sonrasında uzun bir methiye bölümüne yer vermektedir. Yüz beyite yakın olan bu methiye amaçlanan konu dışında olduğu için başka bir çalışma için daha uygun görülmektedir.

3.4. Kasidede Kullanılan Bedii Sanatları

Bu kaside her ne kadar didaktik yönü ağır basan bir kaside olsa da edebi sanatlardan da tamamen yoksun bulunmamaktadır. Bu sanatların bu kasidede tamamen ihmal edilmediğini göstermek amacıyla kullanılan sanatlardan bazılarına beyitlerde geçtiği şekliyle değinmeyi uygun görmekteyiz.

Bedii sanatı, kendisiyle sözün güzellik yönlerinin bilinebileceği bir sanattır. Bu sanatın kullanımı ise ancak iki şart ile mümkün görülmektedir. İlk olarak söz halin muktezasına uygun olmalıdır. İkinci şart ise sözün içerdiği mana açık ve anlaşılır olmalıdır. Bu iki şart bulunmayan sözlerde kullanılan bedii sanatları edebiyatçılar tarafından hoş görülmemektedir. Zira bedii, bir sözün süsü mukabilindedir. Sözün kendisi uygun ve doğru kullanılmadıktan sonra bedii sanatlarıyla süslenmesi çirkin hayvana İnciler takmak olarak ifade edilmektedir.⁸⁶

Bedii sanatı ikiye ayrılmaktadır. Birincisi, sözün anlamsal süslerle süsleme sanatı olarak tarif edilmektedir. Anlamsal süslerin amacı ise sözün güçlü ve etkileyici olmasıdır.⁸⁷ Bedii sanatının ikinci kısmı ise sözün lafzi süsleri ile ilgilenmektedir. Şair sözü lafzi süsler ile süsleyerek muhatabı dinlemeye çağırmakta ve sözün güzelliği ile etkilemeye çalışmaktadır.

⁸⁶ Saduddîn Taftazânî, *el-Mutavvel Şerhu Telhîs-i Miftâhi'l-Ulûm*. (Lübnan: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2013). 640.

⁸⁷ Taftazânî, *el-Mutavvel Şerhu Telhîs-i Miftâhi'l-Ulûm* 641.

3.4.1. Cinas

Cinas, Taftazânî'nin tanımına göre, kullanılan sözde iki kelimenin birbirine lafızda benzemesi anlamına gelmektedir. Bu tanımda geçen lafızda benzerlik vurgusu, manada benzerlik durumlarını dışarıda bırakmaktadır. Nitekim aynı manayı ifade eden 'Esed' ve 'Seb'u' kelimeleri cinas için uygun değildir. Bu tanım harf sayısında oluşan benzerlikleri de içine almamaktadır. Nitekim 'Darabe' ve 'katele' kelimeleri harf sayısı veya kalıp şekli olarak benzeşse de cinas ifade etmemektedirler.⁸⁸

Cinas kendi içerisinde ikiye ayrılmaktadır. Cinas ya tamdır ya da nakıstır. Cinas-ı tam, 4 farklı hususta benzerlik olduğu durumlarda meydana gelmektedir. Cinas, eğer harf çeşitleri, harf sayısı, harflerin harekeleri ve harflerin tertibi bakımından birbirine uyuyorsa cinas-ı tam olarak ifade edilmektedir. Bu dört husustan biri eksik olduğu takdirde ise bu cinas, cinas-ı nakıs olarak adlandırılmaktadır.⁸⁹

Cinas-ı tam'ın, Busîrî tarafından az kullanılmakta olduğunu görmekteyiz. Bu kullanımlar ilk olarak 8. beyitte sonra ise peş peşe 143 ve 144. beyitlerde bulunmaktadır.

8

هُمْ بَجَلَوْهُ بِبَاطِلٍ فَاتَّبَرَّهْ
أَعْدَاؤُهُ بِالْبَاطِلِ النَّبْجِيلا

Onlar gelir onu batıl ile yüceltirler

Düşmanları gider o batılı batıl ile değiştirirler

Bu beyitte Busîrî Cinas-ı tam'ı güzel bir şekilde kullanmaktadır. İlk olarak Hristiyanların hazreti İsa'yı (a.s.) batıla varacak şekilde aşırı bir övgü ile övmekte olduğunu ifade etmektedir. Bu 'batıl övgü' ifadesini sonra ise cinas sanatından istifade ederek Yahudilerin batıl yergisi ile benzetmektedir ve eleştirdiği iki zıt grubu da aynı kelime ile eleştirmeyi başarmaktadır.

143

جَعَلُوا الْكَرَامَةَ لِلْإِلَهِ فَأُكْرِمُوا

⁸⁸ Taftazânî, *el-Mutavvel Şerhu Telhîs-i Miftâhi'l-Ulûm* 682.

⁸⁹ Taftazânî, *el-Mutavvel Şerhu Telhîs-i Miftâhi'l-Ulûm* 682.

فَاللّٰهُ يَجْزِي بِالْجَمِيلِ جَمِيلاً

Allah'ı övdükçe övüldü onlar

Elbet Allah güzeli güzelle karşılar

Bu beyitte Busîrî ‘Cemil’ kelimesini peş peşe kullanmaktadır. Hazreti Muhammed’in (a.s.) ümmetini övmekte olan Busîrî yaptıkları güzelliklerin karşılığı da ancak Allah tarafından verilecek bir güzellik olacağını ifade etmektedir. Bu beyitte cinas uygulandığı gibi müşakele sanatının da uygulandığını görmekteyiz. Zira kulların yaptığı güzelliklerle Allah’ın onlara mükafat olarak vereceği güzellikler birbirine sadece lafzi olarak benzemektedir. Nitekim hakiki güzellik Allah’a mahsustur, kullarda bulunan güzellikler sadece arızı olabilmektedir. Bu cinas örneğinde başka bir incelik ise kullanılan iki kelimenin belirginliklerinin zıt olmasında yatmaktadır. İlk ‘Cemil’ kelimesi harfî tarif ile marife gelirken sonraki ‘Cemil’ kelimesi nekre gelmektedir. Bu fark anlam bakımından, Allah’ın küçük büyük her türlü iyiliğe tam bir iyilikle karşılık vermesini ifade etmektedir.

144

وَلَيْتِيَّهِ الْحَرَمَ الْحَرَامَ طَرِيفُهُ

يَتْلُو رَعِيلَ الْمُخْلِصِينَ رَعِيلاً

Yolu kutsal kendi kutsal o beytin

Sahipleri de en iyi öncüleridir salihlerin

Busîrî bu beyit ile müminleri övmeye devam etmektedir ve ‘Ra’il’ kelimesini iki defa kullanarak cinas-ı tam kullanmaktadır. İlk ‘Ra’il’ kelimesi muhlislerin öncülerini ifade etmekte iken ikinci ‘Ra’il’ kelimesi genel olarak önce gelmiş ve tabii olarak öncülük edenleri ifade etmektedir. Bu kullanımla Busîrî, sonra gelen hazreti Muhammed’in (a.s.) ümmetini onlardan daha önce gelmiş bulunan diğer ümmetlerle eşitlemekte hatta muhlis vasfı ile marife haline getirerek üstün tutmaktadır.

Cinas-ı nakıs ise 9. ve 16. Beyitlerde bulunmaktadır.

9

وَتَقَطَّعُوا أَمْرَ الْعَقَائِدِ بَيْنَهُمْ

زُمرّاً أَلَمْ تَرَ عَقْدَهَا مَحْلُولاً

75

Dini inançlarını paramparça ettiler

Görmez misin, onlar çözülmüş gerdanlık gibiler

Bu beyitte Şair, ‘Akaid’ ve ‘İkd’ kelimelerini kullanmaktadır. Her iki kelime de aynı kökten gelmesiyle bu kelimeler birbirine lafzen benzemektedir. Mana bakımından ise ‘Akaid’ kelimesi dini inanç anlamına gelmekte iken ‘İkd’ kelimesi gerdanlık anlamına gelmektedir. İmam Busîrî bu iki benzer kelimeyi cinas-ı nakıs sanatıyla kullanarak onların dini inançlarını çözülmüş ve taneleri dökülmekte olan bir gerdanlığa benzetmektedir.

16

اَجْزُوا الْيَهُودَ بِصَلْبِهِ خَيْرًا وَلَا

تُخْزُوا يَهُودًا الْأَخَذَ الْبِرْطِيلَا

Onu çarmıha geren Yahudileri tebrik et

Kınama sakın Yehuzayı o da aldı rüşvet

Bu beyitte Şair ‘اَجْزُوا’ ve ‘تُخْزُوا’ emir ve nehiy kiplerini kullanmaktadır. Kelime kökleri itibarı ile birbirine oldukça yakın olan bu iki fiil anlam bakımından ise birbirine oldukça uzak bulunmaktadır. Zira ‘اَجْزُوا’ kelimesi mükafatlandırmak anlamına gelmekte iken ‘تُخْزُوا’ kelimesi utandırmak ve rezil etmek anlamına gelmektedir. Busîrî bu beyitte, Hristiyanlara hitabet ederek, Yahudileri ödüllendirmelerini söylemekte iken, hazreti İsa’yı (a.s.) öldüren Yehuza’yı da kınamamalarını ifade etmektedir.

3.4.2. İktibas

İktibas, şairin Kur’ân-ı Kerîm’den veya hadis-i Şerif’ten bir kısmını ondan olduğunu söylemeksizin şiirinde kullanmasıdır.⁹⁰

Kur’ân-ı Kerîm’den yapılan iktibas üçe ayrılmaktadır. Kur’ân-ı Kerîm’den yapılan iktibas ya makbuldür ya mubahtır veya da merdud yani reddedilmiştir. Makbul olan iktibas hutbe ve vaaz amacıyla yapılan veya peygamberi övme kastıyla dinen yasaklanmayan şekilde yapılan iktibastır. Mubah olan iktibas ise gazel veya hikaye yazımında kullanılan iktibaslardır. Hoş görülmeyen ve yasaklanan iktibas ise kişinin,

⁹⁰ İbn Hicce el-Hamevî, *Hizânetül Edeb ve Gâyetül Ereb*, (Beyrut. Dâr Sâdır, 2001). 4:357.

Allah'ın kendisi için kullandığı ifadeleri alıp kendi adına kullanmasıdır. Bir diğer yasaklanan iktibas ise ayeti şaka ve eğlence amacıyla kullanmaktır.⁹¹

İmam Busîrî bu kasidesinde iktibas sanatından faydalanmaktadır. Nitekim en az beş yerde doğrudan Kur'ân-ı Kerîm'in kullandığı bir tabiri olduğu gibi şiirine eklemektedir. Busîrî bir yerde ise hadisi Şeriften iktibas yapmaktadır.

Busîrî ilk olarak iktibas sanatını 'اضل سبيلا' ifadesi üzerinden kasidesinin 60. beytinde kullanmaktadır. 'اضل سبيلا' ifadesi Kur'ân-ı Kerîm'de Furkan suresinin 44. ayetinde geçmektedir.

أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا

*Yoksa sen onların çoğunun (söz) dinleyeceklerini yahut akıllarını kullanacaklarını mı sanıyorsun? Onlar hayvanlar gibidirler, belki yolca onlardan daha da şaşkındırlar.*⁹²

İmam Busîrî, bu ayette bulunan ifadeyi kullanarak son peygambere iftira atan Yahudileri adeta hayvanlardan daha sapıtmış bir halde olduklarını ima ederek yermektedir.

60

لُعِنَ الَّذِينَ رَأَوْا سَبِيلَ مُحَمَّدٍ

وَالْمُؤْمِنِينَ بِهِ أَضَلَّ سَبِيلًا

Lanetlendi son peygambere iftira atanlar

Sapıtmıştır Onu ve ümmetini yanlış sayanlar

İmam Busîrî kasidesinin 63. beytinde ise Yahudileri hak olan habere iman etmedikleri gerekçesi ile kınamaktadır ve bu kınamayı Kur'ân-ı Kerîm'in Ahzab suresinde münafıkları kınadığı 'وَقُتِلُوا تَقْتِيلًا' ifade ile yapmaktadır.

لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا

يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا

مَلْعُونِينَ أَيْنَ مَا تُثَفُّوا أُخِذُوا وَقُتِلُوا تَقْتِيلًا

⁹¹ Hamevî, *Hizânetül Edep ve Gâyetül Ereb*, 4:357.

⁹² Kur'ân-ı Kerîm, Furkan, 44.

*Andolsun, eğer münafiklar, kalplerinde bir hastalık bulunanlar ve Medine’de kötü haberler yayıp ortalığı karıştıranlar (tuttukları yoldan) vazgeçmezlerse, elbette seni onların üzerine gitmeye teşvik edeceğiz. Onlar da (bundan sonra) orada lânete uğramış kimseler olarak seninle pek az süre komşu kalacaklardır. Nerede bulunurlarsa, yakalanırlar ve yaman bir şekilde öldürülürler.*⁹³

İmam Busîrî, ‘yaman bir şekilde ölsünler’ anlamına gelen bu ifadeyi buzağıya tapmayı kabul edip gelen peygamberi yalanlayan Yahudilere kullanmaktadır.

63

فَإِذَا آتَىٰ بَشَرٌ إِلَيْهِمْ كَذَّبُوا

بِهَوَىٰ النَّفْسِ وَفُتِلُوا تَقْتِيلًا

Gelen buzağı değil de bir peygamber ise

Onu yalanlarlar, lanet olsun böyle millete

İmam Busîrî Kur’ân-ı Kerîm’den yaptığı bir diğer iktibas ‘وَذَلَّلْتُ قُطُوفَهَا تَذْلِيلًا’ ifadesidir. Bu ifade İnsan suresinde cennet ehlinin halini anlatmakta iken Busîrî bu ifadeyi Yahudilerin kendilerine Allah tarafından verilen nimetlerden nasıl mahrum kaldıklarını anlatmak üzere kullanmaktadır.

وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلَالُهَا وَذَلَّلْتُ قُطُوفَهَا تَذْلِيلًا

*Üzerlerine cennetin gölgeleri sarkmış, cennetin meyveleri (kolayca alınacak şekilde) yakınlaştırılarak hazırlanmıştır.*⁹⁴

İmam Busîrî, Kur’ân-ı Kerîm’den yaptığı bu iktibas ile, cennet tasviriyle nitelenecek kadar güzel ve temiz dinleri bulunan fakat bu güzellikleri gurur ve kibirleriyle mahveden Yahudileri kınamaktadır.

152

ذَهَبَتْ بِكَرْمَةٍ قَوْمٍ سَوَاءٍ ذَلَّلْتُ

بِيَدِ الْغُرُورِ قُطُوفَهَا تَذْلِيلًا

Mahvoldu kötülerin güzel asmaları

⁹³ Kur’ân-ı Kerîm, Ahzab, 60-61.

⁹⁴ Kur’ân-ı Kerîm, İnsan, 14.

Yandı gitti fayda vermedi gururları

Son olarak ise hadisi şeriften yapılan bir iktibasa değinebiliriz. İmam Busîrî Müslüman ümmetini tanımlarken ‘وَالْآخِرُونَ الْأُولُونَ’ ifadesini kullanmaktadır. Bu ifade ile Müslümanların ümmet olarak son ümmet, ahirette ise cennete girecek ilk ve en büyük ümmet olmalarını anlatmaktadır.

108

وَالْآخِرُونَ الْأُولُونَ فَفَوِّمُهُ

أَخَذُوا عَلَى الْعَمَلِ الْقَلِيلِ جَزِيلًا

Onun kavmi dünyada son, cennette ilktir

Azıcık amelle çok sevap biriktirmiştir

Bu iktibas ile Busîrî sözüne hadisten delil getirerek güç katmaktadır ve şüphe duyanları susturmaktadır. Bahsedilen hadis farklı rivayetleri ile birçok kitapta geçmektedir. Bûsîrî'nin kullandığı bu tabir ise Müslim, İbni Mâce ve Ahmed bin Hanbel'in Müsnedinde geçmektedir.

" نَحْنُ الْآخِرُونَ الْأُولُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَنَحْنُ أَوَّلُ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ، بَيِّدَ أَنَّهُمْ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِنَا وَأُوتِينَاهُ مِنْ بَعْدِهِمْ فَاخْتَلَفُوا، فَهَدَانَا اللَّهُ لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ، فَهَذَا يَوْمُهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ هَدَانَا اللَّهُ لَهُ - قَالَ : يَوْمَ الْجُمُعَةِ - فَالْيَوْمَ لَنَا، وَغَدًا لِلْيَهُودِ، وَبَعْدَ غَدٍ لِلنَّصَارَى " ⁹⁵

'Bizler en son gelenleriz; ama kıyâmet gününde herkesi geçenler de biz olacağız. Şu kadar var ki her ümmete kitap bizden önce verilmiş, bize onlardan sonra verilmiştir. Sonra Allah'ın bize farz kıldığı şu gün yok mu! Allah bizi ona hidâyet buyurmuştur. Şâir İnsanlar bu husûsda bize tabidirler. Yahûdilerin bayramı yârın, hıristiyanlarınki ise öbür göndür, buyurdular.'

3.4.3. Tıbâk

Tıbâk, ıstılah olarak sözde veya şiirde bir şeyle zıddını bir araya getirmek anlamına gelmektedir.⁹⁶

⁹⁵ Müslim bin Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Câmi 'u's-sahîh*. (Riyad: Dâru's-Selâm, 2006) Cuma Kitabı, 855. Hadis.

⁹⁶ Hamevi, *Hizânetül Edep ve Gâyetül Ereb*, 2:71.

İmam Busîrî kasidesinde tıbâk sanatından oldukça fazla yararlanmışır. Bu kasidede bulabildiğimiz kadarıyla en az 15 yerde tıbâk sanatı kullanılmışır. Tıbâk sanatı, zorlama olmadığı takdirde edipler tarafından kabul görmektedir. İmam Busîrî bu sanatı diğer sanatlardan fazla kullanmış olmasına rağmen zorlama hissi vermemektedir.

Busîrî bu sanatı ilk olarak 7. beyitte Hristiyanların teslis inancını eleştirirken kullanmaktadır. İmam Busîrî, Hristiyanların teslis inançlarından dolayı Allah tarafından fitne cezasıyla cezalandırıldıklarını söylemektedir. Bu fitne cezasını ise çirkin olanı güzel görmek olarak anlatmaktadır. Bu anlatımda çirkin anlamına gelen ‘القبيح’ kelimesi ile zıttı olan ve güzel anlamına gelen ‘جميل’ kelimesini bir araya getirerek tıbâk sanatını kullanmaktadır.

7

وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ فِتْنَةً مَعْشَرَ

وَأَضَلَّهُمْ رَأَوْا الْقَبِيحَ جَمِيلًا

Bil ki, Allah nasıl topluluğun hakkında gelir

Onlara çirkinini bile güzel gösterir

Busîrî hemen bir sonraki beyitte de tıbâk sanatını kullanmaktadır. Hristiyanların övgüde aşırıya gitmelerini eleştiren Busîrî aynı beyitte Yahudilerin hazreti İsa'nın hakkettiği övgüyü ondan gasp ettiklerini tıbâk sanatını kullanarak ifade etmektedir. Nitekim ‘بَجَلْ’ kelimesi övmek anlamına, ‘ابْتَرَّ’ kelimesi de gasp etmek anlamına gelmektedir. Bu İki ifade anlam bakımından zıtlık içermektedir. Nitekim Hristiyanların fazla övgülerini batıl sayan Busîrî, sonrasında hazreti İsa'nın (a.s.) hakkettiği övgüyü Yahudiler tarafından gasp edildiğini söylemektedir. Böylece bu beyitte övmek ve hak edilen övgüyü gasp etmek tıbâk sanatı aracılığıyla ifade edilmektedir.

8

هُمْ بَجَلَوْهُ بِبَاطِلٍ فَابْتَرَّهْ

أَعْدَاؤُهُ بِالْبَاطِلِ النَّبِجِيلَا

Onlar gelir onu batıl ile yüceltirler

Düşmanları gider o batılı batıl ile değiştirirler

Busîrî, bu sanatın bir sonraki kullanımında tıbâk-ı selbi çeşidini kullanmaktadır. İki zıt ifadenin biri olumlu diğeri olumsuz olduğu durumda meydana gelen tıbâk-ı selbi 17. beyitte güzel bir şekilde kullanılmaktadır. Güzelce ödüllendirmek anlamına gelen ‘اجزوا خيراً’ ifadesi ile aşağılama ve utandırma anlamına gelen ‘لا تخزوا’ ifadelerini kullanan Busîrî bu sanatla bir taraftan alaycı bir şekilde Hristiyanlara Yahudileri kutlayıp mükafatlandırmaları gerektiğini söylemekte iken diğer tarafta hazreti İsa’yı (a.s.) ele veren Yehuda’yı da eleştirmemelerini ifade etmektedir. Zira onun ölümü Hristiyanlara göre insanlığın aslî günahı kurtulması anlamına gelmektedir. Böylece Busîrî, bu çarpık inancı tıbâk-ı selbi, cinas-ı nakıs ve cinas-ı tam sanatlarıyla eleştirmektedir.

16

اجزُوا الْيَهُودَ بِصَلْبِهِ خَيْرًا وَلَا

تُخْزُوا يَهُودًا الْأَخْذَ الْبِرْطِيلَا

Onu çarmıha geren Yahudileri tebrik et

Kınama sakın Yehuzayı o da aldı rüşvet

Bir sonraki tıbâk kullanımı 21. beyitte bulunan ve ‘bırak’ anlamına gelen ‘دع’ ile ‘al’ anlamına gelen ‘دونكم’ kelimeleri arasında gerçekleşmektedir. İmam Busîrî Hristiyanlara çarmıh olayına inanmayı bırakmalarını söylemekte iken diğer yandan kendi kitaplarında bulunan ve doğruyu gösteren bölümleri ihmal etmeyip almalarını tavsiye etmektedir.

21

فَدَعُوا حَدِيثَ الصَّلْبِ عَنْهُ وَدُونَكُمْ

مِنْ كُتُبِكُمْ مَا وَاَفَقَ التَّنْزِيلَا

Çarmıh olayını haydi bırakın artık

Kitaplarınızda yazılanlara dönün artık

Çarmıh olayını eleştirmeyi sürdüren Busîrî bu sefer hazreti İsa’nın (a.s.) Hristiyanların inancına göre nasıl tanrı tarafından terk edildiğini sorgulamaktadır. Busîrî, Hristiyanların kendi ifadelerine göre korunmuş ve yardım edilmiş olduğuna inandıkları peygamberlerini bu ifadelere zıt bir duruma düşürmelerini eleştirmektedir.

Bu eleştiri noktasını vurgulamak için ise Busîrî yine tıbâk sanatından destek almaktadır. ‘Terkedilmiş’ anlamına gelen ‘مَخْذُولًا’ kelimesi ile ‘Allah’ın yardımıyla övülmüş’ anlamına gelen ‘أَشِيدَ بِنَصْرِهِ’ ifadelerini peş peşe kullanmaktadır. İmam Busîrî bir kişinin hem tanrının yardımına mazhar olup hem de terk edilmiş olmasının imkansız olduğunu ve bu iki özelliğin aynı anda var olamayacağını tıbâk sanatını kullanarak ifade etmektedir.

23

أَيُّكُونُ مَنْ حَفِظَ إِلَهُ مُضَيَّعًا
أَوْ مَنْ أَشِيدَ بِنَصْرِهِ مَخْذُولًا

Tanrının koruduğu hiç olur mu zayi

O nebi nasıl olur yardımdan hali

İmam Busîrî eleştirilerini teslis inancına çevirdikten sonra da bu sanatı güzel bir şekilde hiciv ve tehekküm amacıyla kullanmaktadır. Hristiyanlar sadece bir tanrıya iman ettiklerini söylemekte ve bu inancı kendi kitaplarında sayısız defa yazmaktadırlar. Buna rağmen yine Hristiyanlar bu inandıkları tanrının aslında üç ayrı varlıktan oluştuğunu iddia etmektedirler. Bu iki inancın bağdaşamayacağını söylemekte olan Busîrî çok sayının nasıl az sayı olamayacağını alaylı bir şekilde tıbâk sanatını kullanarak yüzlerine çarpmaktadır. Peş peşe gelen ‘الكثير’ ve ‘قليلا’ ifadeleri sırasıyla ‘çok’ ve ‘az’ anlamına gelmektedir. Busîrî bu beyitte üç ayrı varlığı tek varlık saymalarını Hristiyanların nasıl bozuk bir inanca sahip olduklarını göstermek için yeterli olduğunu ima etmektedir.

29

جَعَلُوا الثَّلَاثَةَ وَاحِدًا وَلَوْ اهْتَدَوْا
لَمْ يَجْعَلُوا الْعَدَدَ الْكَثِيرَ قَلِيلًا

Tuttular üçü bir saydılar bu sapkınlar

Sapıtmasalar çoğu az saymazdılar

Busîrî bir sonraki tıbâk sanatını Yahudileri ilzam etmek için kullanmaktadır. Nitekim Yahudiler, iddia ettiklerine göre, kendilerine vaat edilen kutsal topraklara girdikten sonra oradan asla çıkmayacaklarını söylemektedirler. Buna rağmen uzun süre

topraklarından sürgün edilmeleri bu inançlarını tamamen zıt düşmektedir. Bu zıtlığın nasıl mümkün olabileceğini soran Busîrî bu soruyu da iki zıt kelime olan ve sırayla ‘çıkış’ ve ‘giriş’ anlamına gelen ‘الخُرُوجُ’ ve ‘دُخُولَا’ kelimelerini kullanarak ifade etmektedir.

44

وَبِأَنَّهُمْ لَمْ يَخْرُجُوا مِنْ أَرْضِهِمْ

فَكَانَتْهُمْ حَسْبُوا الْخُرُوجِ دُخُولَا

Hani siz, ey Yahudiler Kutsal topraklarda kalacaktınız

Ne oldu, yoksa siz girmeyi çıkmak mı sandınız

İmam Busîrî, gelen son peygamber Muhammed Mustafa’yı (a.s.) kabul etmeyenleri nitelerken mecazi bir ifade kullanmaktadır. Busîrî, kendilerine gelen bu rehberi ‘panzehir’ anlamı taşıyan ‘دِرْيَاقُ السُّمُومِ’ ifadesiyle tanımlarken onların bu panzehiri ‘قَتُولَا’ kelimesinin ifade ettiği ‘çokça ölüme sebep olan bir zehir’ gibi görmelerini eleştirmektedir. Busîrî bu eleştiriyi tıbâk sanatıyla ifade etmektedir.

61

أَبْنَاءَ حَيَاتٍ أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ

يَجِدُونَ دِرْيَاقَ السُّمُومِ قَتُولَا

Yılandırlar görmez misin onlar

Gelen panzehiri zehir sayarlar

Busîrî, Yahudilerin kötü yollarını anlatırken aynı beyitte tam üç ayrı yerde tıbâk sanatını kullanmaktadır. Busîrî ilk olarak haram olan şeyleri kendi arzularınca helal saymalarını eleştirerek ‘الحَرَامُ’ ve ‘حَلَالَا’ kelimeleri arasında tıbâk sanatını kullanmaktadır. Sonrasında ise kendilerine Allah tarafından verilen ‘hidayeti’ ‘sapıklık ve dalalet’ olarak görmekte olan Yahudileri ‘الهُدَى’ ve ‘غَيَا’ kelimeleri arasında tıbâk sanatını kullanarak eleştirmektedir. Son olarak ise helali ve hidayeti önemsemeyen Yahudileri takva bağını çözmekle de kınamaktadır. Busîrî, son eleştiriyi yaparken zıt anlama gelmekte olan ve ‘takva bağını korumak’ ile ‘bağı çözmek’ anlamlarına gelen ‘مَوْصُولُ النَّقَى’ ve ‘مَفْصُولَا’ kelimelerini peş peşe kullanmaktadır.

65

83

جَعَلُوا الْحَرَامَ بِهِ حَلَالًا وَالْهُدَى

غَيًّا وَمَوْصُولَ النَّقَى مَفْصُولًا

Haramı helal gördüler hidayeti de dalalet

Her takvayı bozmayı ise saydılar bir marifet

İmam Busîrî bu kasideyi yazma amacını anlatmakta iken hak olan Allah ve resulüne haksızlık yapıldığını ve buna gönlü artık dayanamayarak bu kasideyi ele aldığını söylemektedir. Busîrî bunu ise belîğ bir şekilde ifade ederek sözünü tıbâk sanatıyla süslemektedir. ‘Sahte terazi kullanarak çalmak’ anlamına gelen ‘يَخْسُوهُ بِكَيْلٍ زُورٍ’ cümlesini kullanmakta olan Busîrî sonrasında ise kendisinin bu hakkı fazlaca geri verilmesini sağlayacağını ifade etmek için ‘karşılığını oldukça bol vermek’ anlamına gelen ‘فَلَا وَسِعَتْهُمْ الْجَزَاءُ’ ifadesini kullanmakta ve böylece iki zıt anlamı bir beyitte ustaca toplamaktadır.

78

إِنْ يَخْسُوهُ بِكَيْلٍ زُورٍ حَقَّهُ

فَلَا وَسِعَتْهُمْ الْجَزَاءُ مَكِيلًا

Şayet onların hakkını çalsalar da yığınla

Ben gelir karşılık veririm bin fazlasıyla

Peygamber efendimizi (a.s.) övmekte iken belagat sanatlarını daha yoğun kullanmakta olan Busîrî 83. beyitte de tıbâk sanatını güzel bir örnekle kullanmaktadır. Peygamber efendimizin (a.s.) gelişini ‘hidayet güneşinin doğuşu’ olarak ‘طَلَعَتْ بِهِ’ ifadesiyle niteleyen şair bu güneşin kemal vasıflarına sahip olduğu gerekçesiyle asla batmayacağını da zıt anlama gelen ‘أَقُولَا’ kelimesini kullanarak söylemekte ve güzel bir şekilde tıbâk sanatını kullanmaktadır.

83

طَلَعَتْ بِهِ شَمْسُ الْهَدَايَةِ لِلزَّوَرَى

وَأَبَى لَهَا وَصْفُ الْكَمَالِ أَقُولَا

Onunla insanlara doğdu hidayet güneşi

O kusursuz güneşin yoktur asla batışı

84

İncil’de, hazreti İsa’nın (a.s.) müjdesi olan peygamber efendimiz (a.s.) ancak onun gitmesi sonrasında geleceği ifade edilmektedir. Bu pasaj Busîrî tarafından şiire dökülerek ‘sizden ayrılmak’ anlamına gelen ‘أَنْطَلَقُ عَنْكُمْ’ ile ‘size gelmek’ anlamına gelen ‘لِيَجِيئَكُمْ’ kelimeleri arasında tıbâk sanatı kullanılmaktadır.

100

إِنْ أَنْطَلَقُ عَنْكُمْ يَكُنْ خَيْرٌ لَكُمْ

لِيَجِيئَكُمْ مَنْ تَرْتَضَوُهُ بَدِيلًا

Benim gidişime de üzülmeysin sakın

Gidersem, olur onun gelmesi yakın

Peygamber efendimizi (a.s.) anlatan İncil pasajlarında Allah’ın dininin sahipleri zorla el değiştireceği ifade edilmektedir. Gelen peygamber tarafından Allah’ın dini başka bir ümmete geçeceğini ifade eden bu pasaj Busîrî tarafından bir beyitle tıbâk sanatı kullanılarak anlatılmıştır. ‘Zorla çıkarmak’ anlamına gelen ‘يُزِيحُ’ ifadesi ile ‘vermek’ anlamına gelen ‘يُنِيْلَا’ kelimeleri arasında tıbâk bulunmaktadır.

104

وَيُزِيحُ مُلْكُ اللَّهِ مِنْكُمْ عَنَوَةً

لِنُبِيحِهِ أَهْلَ التَّقَى وَيُنِيْلَا

Allah'ın nimetlerini sizden zorla alacak

Onu hak eden muttakilere dağıtacak

Son peygamberin ümmetini anlatan bir başka beyitte sırasıyla ‘ilkler’ ve ‘sonlar’ anlamına gelen ‘الْأَوَّلُونَ’ ile ‘الْآخِرُونَ’ kelimeleri arasında şair tıbâk sanatını kullanmaktadır. Aynı zamanda ‘az bir iş’ anlamına gelen ‘الْعَمَلُ الْقَلِيلُ’ ile ‘çok ve bol’ anlamına gelen ‘جَزِيلًا’ kelimeleri arasında da tıbâk bulunmaktadır. Bu iki tıbâk sanatını kullanarak şair son peygamberin ümmetini oldukça güzel bir şekilde övmektedir. Son gelen ümmetin cennete ilk girenlerden olacaklarını ifade eden beyit bunun nasıl mümkün olacağını da az amelle çok karşılık alacaklarını söyleyerek göstermektedir.

108

وَالْآخِرُونَ الْأَوَّلُونَ فَقَوَّمُهُ

أَخَذُوا عَلَى الْعَمَلِ الْقَلِيلِ جَزِيلًا

Onun kavmi dünyada son, cennette ilktir

Azıcık amelle çok sevap biriktirmiştir

Sahabenin hallerini tavsif eden bir diğer beyitte Busîrî son defa tıbâk sanatını kullanmaktadır. Onları rablerini her daim gizli olsun açık olsun zikreder halde olduklarını beyan eden Busîrî bunu ‘gizleyerek’ anlamında ‘يُسِرُّ’ ve ‘duyurarak’ anlamına gelen ‘يُعْلِنُ’ kelimeleri ile yapmaktadır.

118

وَعَلَى مَضَاجِعِهِمْ وَكَلَّ تَنْبِيَةً

كُلُّ يُسِرُّ وَيُعْلِنُ التَّهْلِيلًا

Onlar bütün hallerinde rablerini zikreder

Hepsi gizli ve açık imanlarını tazeler

3.4.4. Teşbih ve İstiare

Teşbih ve istiare birbirine oldukça yakın edebi sanatlardandır. Abdulkâhîr Cürcanî'ye göre istiare teşbihin bir dalı sayılmakta ve her biri mecazın altında toplanmaktadırlar.⁹⁷

Teşbih belagat sanatları arasında oldukça önemli bir sanattır. Bu sanat nesir ve nazım alanlarında kullanılmaktadır. Teşbih sanatının kullanım amacı müşebbeh olanı müşebbeh bih olanla benzeterek mübalağalı anlam ortaya koymaktır.

Teşbih için birçok tanım yapılmıştır. Bazılarına göre teşbih, kapalı ve uzak olanı açık ve yakın olana benzeterek aydınlatmaktır. İbn Raşîk'e göre ise teşbih bir şeyi bir cihetle diğer şeye yakın olması bakımından onunla sıfatlanmaktır.⁹⁸

Teşbih sanatının dört tane kısmı bulunmaktadır. Teşbih, iki soyut şey arasında yapılabildiği gibi iki somut şey arasında da mümkündür. Bununla birlikte teşbih soyut ile somut arasında veya somut ile soyut arasında yapılabilmektedir.⁹⁹

⁹⁷ Abdulkâhîr Cürcanî, *Esrâru'l-Belâga fî İlmi'l-Beyan*. (Beyrut-Lübnan: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1988). 21-22.

⁹⁸ İbn Raşîk el-Kayrevanî, *el-Umde fî Mehâsinu's-Şi'r ve Âdâbihi*. (Beyrut: Merkez Ulûmu'l-İslam 1981). 286.

⁹⁹ Fahreddîn Râzî, *Nihâyetü'l-Îcâz fî Dirayeti'l-Î'câz*. (Beyrut: Dâr Sâdır, 2004.) 103

Teşbihin bir diğer özelliği daima iki farklı seviyede bulunan şey arasında yapılıyor olmasıdır. Aşağıda bulunanı üstte bulunan ile benzetildiği takdirde methiye amaçlanmakta iken üstte bulunanı aşağı mertebede bulunan ile benzetmekle de zem yapılmaktadır.¹⁰⁰

İmam Busîrî kendi halini nitelemek için teşbih sanatından istifade etmektedir. Nitekim Busîrî kendisini, Hristiyan ve Yahudilerin hak dine ve hak peygambere attıkları iftiralar sebebiyle son derece korkunç bir manzara karşısında bulunan bir kimseye benzetmektedir.

İmam Busîrî bu korkunç manzarayı çocuğunu kaybetmiş ve ağıt yakarak kendisini helak etmiş bir kadının manzarasına benzetmektedir. Bu korkunç manzarayı gören birisi ile de kendisini benzeterek aynı anda iki farklı teşbih ortaya koymaktadır. Bu beyitte müşebbeh imam Busîrî'nin kendisi, müşebbeh bih ise çocuğunu kaybeden bir anneyi gören birisidir. Teşbih edatı 'كَأَنَّ' lafzıdır, benzeşme yönü ise korkunç bir manzarayla karşılaşma durumudur. Benzetme yönü açık bir şekilde ifade edilmediği için bu teşbih mücmel bir teşbihtir.

76

فَكَأَنَّنِي الْفَيْتُ مُقْلَةً فَاقِدٍ

تَكَلَّى وَمُوجَعَةٍ نُصِيبُ عَوِيلًا

Benim halim perişan, gördüm zira sanki

Evladını yitiren gözü kurumuş bir anneyi

İmam Busîrî bu şiirinde ise teşbihten ziyade istiareyi kullanmaktadır. İstiare, İbni Raşık'e göre şairlerin en çok sevdiği ve doğru kullanıldığı takdirde sözün en güzelini oluşturmaktadır. Bu bakımdan ona göre istiare mecazın en üstünü ve bedii sanatlarının ilkidir.¹⁰¹

¹⁰⁰ Salahuddin Uşşakî, *Tercüme-i Hizânetü'l-Edeb*. (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu 2020). 170.

¹⁰¹ İbn Raşık, *el-Umde fî Mehâsinu's-Şi'r ve Âdâbihi*, 268.

İstiare için birçok tanım verilmektedir fakat Razi'ye göre en doğru tanım mübalağa amacıyla bir şeyi başka bir şeyin ismiyle zikrederek onda olmayan bir vasfı ona yüklemektir.¹⁰²

İstiareyi teşbihten ayıran en önemli husus benzerlik yönünün daima müşabehet olmasıdır. Bir diğer husus ise istiarede müşebbeh veya müşebbeh bihin hazfedilmiş olmasıdır. Müşebbeh hazfedildiği durumlarda istiare tasrihiyye olur, müşebbeh bih hazfedildiğinde ise istiare mekniyye olur.¹⁰³

İmam Busîrî, hazreti Muhammed'in (a.s.) yolunu yanlış bir yol olarak görenleri ve bunların içinden ise özellikle Yahudileri zemmederek onları yılan soyuna benzetmektedir. Bu benzetmeyi ise Busîrî büyük ihtimalle İncil'e atıfla yapmaktadır. Zira Matta İncilinde bir defa hazreti Yahya'nın ağzından diğeri de hazreti İsa'nın ağzından bu tabir kullanılmaktadır.¹⁰⁴

İmam Busîrî bu beyitte müşebbeh olan yahudileri zikretmeden müşebbeh bih olan 'أَبْنَاءُ حَيَّاتٍ' terkibine kullanılmaktadır. Buna göre bu bir istiareyi tasrihiyyedir.

Busîrî bu istiare üzerine bir diğer istiare eklemektedir ve kendilerine ulaşan bu hak dini bulundukları manevi hastalığı giderici bir panzehire benzetmektedir. Bu istiare de tasrihiyyedir zira müşebbeh olan hak peygamber hazfedilirken müşebbeh bih olan 'دِرْيَاقُ السُّمُومِ' terkihi kullanılmaktadır.

61

أَبْنَاءُ حَيَّاتٍ أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ

يَجِدُونَ دِرْيَاقَ السُّمُومِ قَتُولًا

Yılandırlar görmez misin onlar

Gelen panzehiri zehir sayarlar

Busîrî daha önce yapmış olduğu benzetmeyi sürdürerek Yahudileri hasta bir kimseye, onlara gelen peygamberleri de şifa getiren doktora benzetmektedir. Bu benzetme ise temsili bir istiare örneğidir zira 'doktor ancak hastayı ziyaret eder' anlamında 'الطَّبِيبُ' diyerek benzetmeyi misal üzere kurmaktadır.

¹⁰² Fahreddîn Râzi, *Nihâyetü'l-Îcâz fî Dirayeti'l-Î'câz*. (Beyrut: Dâr Sâdır, 2004.) 133.

¹⁰³ Mustafa Emin ve Ali Cârîm, *el-Belâgatü'l-Vâdiha*. (İstanbul: Dâru's-Şîfa, 2020). 143.

¹⁰⁴ Matta, 3.7: Matta, 12.34

لَوْ يَصْنَدُقُونَ لَمَّا أَتَتْ رُسُلٌ لَهُمْ

أُتِرَى الطَّبِيبَ غَدًا يَزُورُ عَلِيًّا

Bunca peygamber niçin onlara geldiler

Doktor elbette ki hasta olanı ziyaret eder

Şair, sonra gelen beyitlerde istiareyi temsiliyye sanatını metih amacıyla kullanmaktadır. Bu beyitte Busîrî, son peygamberin faziletini inkar etmeyi ‘güneşe perde çekme’ görüntüsüne benzetmektedir. Busîrî bu istiare ile Yahudi ve Hristiyanların hak peygamberi inkar etmelerini o peygamber için bir eksiklik olmadığını da ifade etmektedir.

إِنْ أَنْكَرُوا فَضَلَ النَّبِيِّ فَإِنَّمَا

أَرَخُوا عَلَى ضَوْءِ النَّهَارِ سُدُولًا

Gelen peygamberi ettiler mi inkar

Sanki güneşin ışığına engel koydular

İmam Busîrî, hazreti Muhammed’i (a.s.) istiare sanatıyla methettiği gibi onun getirdiği kutsal kitap Kur’ân-ı Kerîm’i de temsili istiare ile övmektedir. Eski kitapları kandillere benzeten şair, Kur’ân-ı Kerîm’i aydınlığın doğuşuna benzetmektedir. Busîrî, ‘aydınlık doğduktan sonra kandillerin söndürün’ manasına gelen ‘طَلَعَ النَّهَارُ فَأَطْفَأُوا الْقَنْدِيلَا’ örneği ile Kuran’ın gelişini diğer kitapların hükümlerin kalkması anlamına geldiğini açıklamaktadır.

لَا تَذْكُرُوا الْكُتُبَ السَّوَالِفَ عِنْدَهُ

طَلَعَ النَّهَارُ فَأَطْفَأُوا الْقَنْدِيلَا

Onunla okunmaz başkasının esamesi

Güneş doğdu, söndürün bütün kandilleri

İmam Busîrî hazreti Muhammed’i (a.s.) ve getirdiği kutsal kitap Kur’ân-ı Kerîm’i övdükten sonra o peygamberin sahabelerini de ihmal etmemektedir. Kasidesinin

muhtelif yerlerinde sahabeyi yücelten Busîrî, bu defa istiare sanatı ile onları ‘gece ibadet eden ruhbanlar’ anlamına gelen ‘رُهْبَانُ لَيْلٍ’ ve ‘savaşan aslanlar’ anlamına gelen ‘أَسَدُ حَرْبٍ’ ifadeleriyle övmektedir. Bu istiare ise tasrihi bir istiaredir. Zira Müşebbeh olan sahabeler zikredilmeyip müşebbeh bih olan ‘رُهْبَانُ لَيْلٍ أَسَدُ حَرْبٍ’ zikredilmektedir.

رُهْبَانُ لَيْلٍ أَسَدُ حَرْبٍ لَمْ تَلِجْ

إِلَّا الْقَنَاءَ يَوْمَ الْكَرِيهَةِ غِيْلًا

Gece ibadette gündüz ise aslan gibi savaşıta

En zorlu günde dahi onlar olur en başta

4. EL-MUHREC VE'L-MERDÛD ALA'N-NASÂRÂ VE'L-YEHÛD KASİDESİ VE MANZUM TERCÜMESİ (1-187 BEYİT ARALIĞI)

1

جاء المَسِيحُ مِنَ الْإِلَهِ رَسُولًا
فَأَبَى أَقْلُ الْعَالَمِينَ عُفُولًا

Mesih, İlah tarafından gönderildi peygamber

Alemlerin en akılsızları o resulü reddettiler

2

قَوْمٌ رَأَوْا بَشَرًا كَرِيمًا فَادَّعَوْا
مَنْ جَهْلُهُمْ لِلَّهِ فِيهِ حُلُولًا

Bir zümre de o resulün üstünlüğünü gördü ve

Allah'ı kavrayamadı, hulul etmiştir dedi o resule

3

وَعَصَابَةٌ مَا صَدَّقَتْهُ وَأَكْثَرَتْ
بِالْإِفْكِ وَالْبُهْتَانِ فِيهِ الْقِيَلَا

Diğer bir grup ise onu yalanlamakla kalmadı

Üstüne bir de iftira atıp yalan söze daldı

4

لَمْ يَأْتِ فِيهِ مُفَرِّطٌ وَمُفَرِّطٌ
بِالْحَقِّ تَجْرِيحًا وَلَا تَعْدِيلًا

Onlardan ifrat ve tefrit dengesini bulan çıkmadı

Ya fazla kötüledi ya da bildiğin abarttı

5

فَكَأَنَّمَا جَاءَ الْمَسِيحُ إِلَيْهِمْ
لِيُكَذِّبُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَا

Sanki Mesih'in onlara gelmesinin sebebi

Ancak Tevrat'ı ve İncili yalanlamaları içindi

6

فَاعْجَبْ لِأُمَّتِهِ الَّتِي قَدْ صَيَّرَتْ

تَنْزِيلَهَا لِإِلَهِهَا التَّنْكِيلَا

O kutlu Mesih'in ümmetine şaşmalı

Mesih'i övmekten ilahını alçalttı

7

وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ فِتْنَةً مَعْشَرَ

وَأَضَلَّهُمْ رَأُوا الْقَبِيحَ جَمِيلًا

Bil ki, Allah nasıl topluluğun hakkından gelir

Onlara çirkini bile güzel gösterir

8

هُمْ بَجَلَوْهُ بِبَاطِلٍ فَاثْتَرَهُ

أَعْدَاؤُهُ بِالْبَاطِلِ التَّبْجِيلَا

Onlar gelir onu batıl ile yüceltirler

Düşmanları gider o batılı batıl ile değiştirirler

9

وَتَقَطَّعُوا أَمَرَ الْعَقَائِدِ بَيْنَهُمْ

زُمرًا أَلَمْ تَرَ عَقْدَهَا مَحْلُولَا

Dini inançlarını paramparça ettiler

Görmez misin, onlar çözülmüş gerdanlık gibiler

10

هُوَ آدَمُ فِي الْفَضْلِ إِلَّا أَنَّهُ

لَمْ يُعْطَ حَالِ النَّفْخَةِ التَّنْكِيلَا

Bil ki o ancak bir adem oğludur

Ruhu eylem olmadan üfürülmüştür

11

أَسْمِعْتُمْ أَنَّ الْإِلَهَ لِحَاجَةٍ
يَتَنَاوَلُ الْمَشْرُوبَ وَالْمَأْكُولَ

İlahın muhtaç olduğunu duyan var mı hiç

Aç susuz kalan bir ilah olur mu hiç

12

وَيَنَامُ مَنْ تَعَبَ وَيَدْعُو رَبَّهُ
وَيُرْوَمُ مِنْ حَرِّ الْهَجِيرِ مَقِيلًا

Bitap düşüp rabbine yalvaran

Öğlen sıcağında da gölge arayan

13

وَيَمْسُهُ الْأَلَمُ الَّذِي لَمْ يَسْتَطِعْ
صَرْفًا لَهُ عَنْهُ وَلَا تَحْوِيلًا

Bir ilah ki gideremez bir ağrıyı

Ne yapsa da bulamaz ona şifayı

14

يَا لَيْتَ شِعْرِي جِئْتُ مَاتَ بَرِّ عَمِهِمْ
مَنْ كَانَ بِالتَّنْذِيرِ عَنْهُ كَفِيلًا

Şaşılabak şey, şayet İlah öldiyyse

İlahlığı kim devraldı öyleyse

15

هَلْ كَانَ هَذَا الْكَوْنُ دَبَّرَ نَفْسَهُ
مَنْ بَعْدَهُ أَمْ أَثَرَ التَّعْطِيلِ

İlah ölünce kainat kendini mi yönetti

Yoksa ölümüyle yokluğa mı terk edildi

16

اجْزُوا الْيَهُودَ بِصَلْبِهِ خَيْرًا وَلَا
تُخْزُوا يَهُودًا آخِذَ الْبُرْطِيلَا

Onu çarmıha geren Yahudileri tebrik et

Kınama sakın Yehuza'yı o da aldı rüşvet

17

زَعَمُوا إِلَٰهَ فَدَى الْعَبِيدَ بِنَفْسِهِ
وَأَرَاهُ كَانُ الْقَاتِلِ الْمَقْتُولَا

Derler ki o ilah kulları için oldu feda

Bana kalsa katil de o, kurban da

18

أَيَكُونُ قَوْمٌ فِي الْجَحِيمِ وَيَصْطَفِي
مِنْهُمْ كَلِيمًا رَبُّنَا وَخَلِيلَا

Cehennemlik olan bir kavim düşün ki

Onlardan Allah kendine dost ve muhatap seçer mi

19

وَإِذَا فَرَضْتُمْ أَنَّ عِيسَى رَبِّكُمْ
أَفَلَمْ يَكُنْ لِفِدَائِكُمْ مَبْدُولا

Hadi diyelim ki İsa'yı rab bellediniz

Yazık değil mi, sonra da tutup kurban ettiniz

20

وَأَجَلُ رُوحاً قَامَتْ الْمَوْتَى بِهِ
عَنْ أَنْ يُرَى بِيَدِ الْيَهُودِ قَتِيلَا

Ölülerin kendi eliyle dirildiği o ruhu ederim tenzih

Kim, o ruhun sahibini Yahudi'nin maktulü zanneder ki

21

فَدَعُوا حَدِيثَ الصَّلْبِ عَنْهُ وَدُونَكُمْ

مِنْ كُتُبِكُمْ مَا وَافَقَ التَّنْزِيلَ

*Çarmıh olayını haydi bırakın artık
Kitaplarınızda yazılanlara dönün artık*

22

شَهِدَ الزُّبُرُ بِحِفْظِهِ وَنَجَاتِهِ

أَفْتَجْعَلُونَ دَلِيلَهُ مَذْخُولًا

*Bizzat Zebur onun kurtuluşuna şahitlik eder
Buna da itibar etmeyip uydurulmuş derler*

23

أَيَكُونُ مَنْ حَفِظَ الْإِلَهَ مُضَيَّعًا

أَوْ مَنْ أُشِيدَ بِبَصَرِهِ مَخْذُولًا

*Tanrının koruduğu hiç olur mu zayi
O nebi nasıl olur yardımdan hali*

24

أَيَجُوزُ قَوْلُ مَنْزَرِهِ لِلَّهِ

سَبْحَانَ قَاتِلِ نَفْسِهِ فَأَقُولَا

*Uygun olur mu, söylese rabbini öven
Ey kendini öldüren ne de yücesin sen*

25

أَوْ جَلَّ مَنْ جَعَلَ الْيَهُودَ بَرَّ عَمَّكُمْ

شَوْكَ الْقَتَادِ لِرَأْسِهِ إِكْلِيلًا

Veya dese ki, tıpkı inandığınız gibi

Yücedir o başı diken taçlı kişi

26

وَمَضَى بِحَمْلِ صَلَيبِهِ مُمْسِكاً

لِلْمَوْتِ مَكْنُوفَ الْيَدَيْنِ ذَلِيلاً

Dikenli taçlı, başını eğmiş yürüyor

Elleri bağlı zelilce ölümü bekliyor

27

كَمْ ذَا أُبْكِكُكُمْ وَلَمْ تَسْتَكْفُوا

أَنْ تَسْمَعُوا النَّبِيَّ وَالنَّحِيلَ

Bunca kınamama rağmen usanmadınız

Utanç ve yergiye bir türlü doymadınız

28

ضَلَّ النَّصَارَى فِي الْمَسِيحِ وَأَقْسَمُوا

لَا يَهْتَدُونَ إِلَى الرَّشَادِ سَبِيلاً

Hristiyanlar Mesih konusunda sapıttılar

Ve doğru yola ulaşılmaz deyip yemin ettiler

29

جَعَلُوا الثَّلَاثَةَ وَاحِداً وَلَوْ اهْتَدَوْا

لَمْ يَجْعَلُوا الْعَدَدَ الْكَثِيرَ قَلِيلاً

Tuttular Üçü bir saydılar bu sapkınlara

Sapıtmasalar çoğu az saymazdılar

30

عَبَدُوا إِلَهًا مِنْ إِلَهٍ كَانَتْ

ذَا صُورَةٍ ضَلُّوا بِهَا وَهَيُولَى

Kendilerince bir ilah seçtiler ve yanıldılar

Suret ve maddeden oluşan bir ilaha tapılar

31

ضَلَّ النَّصَارَى وَالْيَهُودُ فَلَا تَكُنْ

بِهِمْ عَلَى سُبُلِ الْهُدَى مَدْلُولًا

Hem Hristiyanlar hem de Yahudiler sapıttılar

Sakin onları rehber edinme seni de sapıtırlar

32

وَالْمَدْعُو التَّثْلِيثَ قَوْمٌ سَوَّغُوا

مَا خَالَفَ الْمَنْقُولَ وَالْمَعْقُولَ

Teslise inananlar iman etti o itikada

Akla ve nakle ne kadar aykırı olsa da

33

وَالْعَابِدُونَ الْعِجْلَ قَدْ قُتِلُوا بِهِ

وَدُّوا اتِّخَاذَ الْمُرْسَلِينَ عَجُولًا

Buzağıya tapanlar da fitneye uğradılar

Resulleri buzağıyı ilah edinsin diye yalvardılar

34

فَإِذَا أَنْتَ بُشِّرَى إِلَيْهِمْ كَذَّبُوا

بِهَوَى النُّفُوسِ وَقُتِلُوا تَقْتِيلًا

Bir müjde verildi mi yalan dediler

Keyfekeder davrandılar o öldürülesiceler

35

وَكَفَى الْيَهُودَ بَأْنَهُمْ قَدْ مَنَّوْا

مَعْبُودَهُمْ بِعِبَادِهِ تَمَثِيلًا

Hata olarak Rablerini benzetmeleri yeter

Kendi kuluna bir Rab nasıl olur da benzer

36

وَبِأَنَّ إِسْرَائِيلَ صَارَعَ رَبَّهُ
وَرَمَى بِهِ شُكْرًا لِإِسْرَائِيلَا

Dediler ki İsrail rabbiyle güreşe tutuştu

Hem tebrik aldı hem de yendi onu

37

وَبِأَنَّهُمْ رَحَلُوا بِهِ فِي قُبَّةٍ
إِذْ أَرْمَعُوا نَحْوَ الشَّامِ رَجِيلَا

Hem rablerini tutup koydular

Küçük bir kapla Şam'a yol aldılar

38

وَبِأَنَّهُمْ سَمِعُوا كَلَامَ إِلَهُهِمْ
وَسَبَّحُوا لَهُمْ أَنْ يَسْمَعُوا الْمُنْقُولَا

Rabbimizin kelamını işittik derler

Kibirlenip kendilerini özel görürler

39

وَبِأَنَّهُمْ ضَرَبُوا لِيَسْمَعَ رَبُّهُمْ
فِي الْحَرْبِ بُوقَاتٍ لَهُ وَطُبُولَا

Rableri duysun diye meğer uğraştılar

Düdük ve davul çalmaya başladılar

40

وَبِأَنَّ رَبَّ الْعَالَمِينَ بَدَا لَهُ
فِي خَلْقِ آدَمَ يَا لَهُ تَجْهِيلَا

Alemlerin rabbi de pişman olmuş güya

Adem'i yaratıp dünyaya yaydığına

41

وَبَدَأَ لَهُ فِي قَوْمِ نُوحٍ وَانْتَهَى
أَسْفَاً يَعْصُ بَنَانَهُ مَذْهُولاً

*Yetmemiş, Nuh'un kavmine olmuş pişman
Parmaklarını ısırmuş sinirden, bu nasıl bir iman*

42

وَبِأَنَّ إِبْرَاهِيمَ حَاوَلَ أَكْلَهُ
خُبْرًا وَرَامَ لِرَجْلِهِ تَغْسِيلًا

*Ve İbrahim meğer rabbine yemek hazırlamış
Bir de dönüp onun ayaklarını yıkamış*

43

وَبِأَنَّ أَمْوَالَ الطَّوَائِفِ خُلِّتْ
لَهُمْ رَبًّا وَخِيَانَةً وَغُلُولًا

*Yahudiler bize her türlü mal helaldir derler
Böylece her türlü fıskı fucûru işlerler*

44

وَبِأَنَّهُمْ لَمْ يَخْرُجُوا مِنْ أَرْضِهِمْ
فَكَأَنَّهُمْ حَسِبُوا الْخُرُوجَ دُخُولًا

*Hani siz, ey Yahudiler Kutsal topraklarda kalacaktınız
Ne oldu, yoksa siz girmeyi çıkmak mı sandınız*

45

وَحَدِيثُهُمْ فِي الْأَنْبِيَاءِ فَلَا تَسْلَ
عَنْهُ وَخَلَّ غِطَاءُهُ مَسْدُولا

Peygamberler hakkında neler dediler sorma

Gözlerini kapa, kulaklarını tıka, bunları sakın duyma

46

لَمْ يَنْتَهُوا عَنْ قَذْفِ دَاوُدَ وَلَا

لُوطٍ فَكَيْفَ يَقْضِيهِمْ رُبِّيْلًا

Davûd ve Lut peygamberlere iftiraları yetmedi

Yakup'un oğlu Ruben bile aldı bundan nasibi

47

وَعَزَّوْا إِلَىٰ يَعْقُوبَ مِنْ أَوْلَادِهِ

ذِكْرًا مِّنَ الْفَعْلِ الْقَبِيحِ مَهُولًا

Yakup'un diğer oğullarına da dedik bırakmadılar

Her türlü çirkin işleri söyleyip utanmadılar

48

وَالِى الْمَسِيحِ وَأُمِّهِ وَكَفَىٰ بِهَا

صِدِّيقَةً حَمَلَتْ بِهِ وَبَنَتْهُ لَا

Mesih İsa'ya, Meryem Betül'e de dil uzattılar

Onun iffeti, doğru sözü temizliğine yeter de artar

49

وَلَمَنْ تَعَلَّقَ بِالصَّلَيبِ بَرَّ عَمِهِمْ

لَعْنًا يَعُودُ عَلَيْهِمْ مَكْفُولًا

İddialarınca çarmıha gerilen hani lanetliydi

O lanet gelip kendi başlarına dönmedi mi

50

وَجَنُّوا عَلَىٰ هَارُونَ بِالْعَجْلِ الَّذِي

نَسَبُوا لَهُ تَصْوِيرَهُ تَضْلِيلًا

Harun peygamber yapmış güya buzağı

Buna tapın demiş, al size tanrıyı

51

وَبَأَنَّ مُوسَى صَوَّرَ الصُّوَرَ الَّتِي
مَا حَلَّ مِنْهَا نَهْيُهُ مَعْفُورًا

Musa peygamber de yasağa aldırış etmedi

O da yapmış güya put ve timsal tasviri

52

وَرَضُوا لَهُ غَضَبَ الْإِلَهِ فَلَا عُدَا
غَضَبُ الْإِلَهِ عُدْوَةُ الصَّالِيَا

Peygamber sapmış da ümmeti iyi mi

Hayır, rabbın gazabı kime, herkesçe belli

53

وَبَأَنَّ سِحْرًا مَا اسْتَطَاعَ لَآيَةً
مِنْهُ وَلَا اسْطَاعَتْ لَهُ تَبْطِيلًا

Karşılaştılar Musa ve sihirbazlar

Onlar birbirlerini iptal edip bozamadılar

54

وَبَأَنَّ مَا أَبَدَى لَهُمْ مِنْ آيَةٍ
أَبَدُوا إِلَيْهِ مَلَهَا تَخْيِيلًا

Hazreti Musa'nın gösterdiği her mucizeyi

Sihirbazlar aynısıyla taklit edebildi

55

إِلَّا الْبُعُوضَ وَلَا يَزَالُ مُعَانِدًا
لِلْإِلَهِ بِبُعُوضَةٍ مَخْدُورًا

Sinek olayı hariç deyip tuttururlar

Nedense tek bundan medet umarlar

56

وَرَضُوا لِمُوسَى أَنْ يَقُولَ فَوَاحِشًا
خَتَمْتُ وَصِيَّتُهُ لَهُنَّ فَصُولًا

Hazreti Musa ölmeden vasiyet etmiş

Herkese sövmüş bundan da üşenmemiş

57

تَقْلُوا فَوَاحِشَ عَنْ كَلِيمِ اللَّهِ لَمْ
يَكُ مِثْلُهَا عَنْ مِثْلِهِ مَنُفُولًا

Hâlbuki bunları söyler mi hiç kelimullah

Bu tür sözler yakışır mı o nebi kula

58

وَأَظُنُّهُمْ قَدْ خَالَفُوهُ فَعَجَلْتُ
لَهُمُ الْعُقُوبَةَ بِالْخَنَا تَعْجِيلًا

Zannedersem aldılar peygamber ahını

Böylelikle buldular uyuz marazını

59

وَشَكَّنْتُ رِجَالَهُمْ مَصَادِرَ ذَيْلِهَا
وَنِسَاؤُهُمْ غَيْرَ الْبُعُولِ بُعُولًا

Erkekleri uyuzdan etti şikâyet

Kadınları kocalarına etti hıyanet

60

لُعِنَ الَّذِينَ رَأَوْا سَبِيلَ مُحَمَّدٍ
وَالْمُؤْمِنِينَ بِهِ أَضَلَّ سَبِيلًا

Lanetlendi son peygambere iftira atanlar

Onun ve ümmetinin yolunu yanlış sayanlar

61

أَبْنَاءَ حَيَاتٍ أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ
يَجِدُونَ دِرْيَاقَ السُّمُومِ قَتُولًا

Yılandırlar görmez misin onlar

Gelen panzehiri zehir sayarlar

62

مَذُفَارَقُوا الْعَجَلَ الَّذِي فُتِنُوا بِهِ
وَدُّوا اتِّخَاذَ الْأَنْبِيَاءِ عَجُولًا

Onlar buzağıdan ayrı düştükten beri

Tapacak buzağı ararlar ne peygamberi

63

فَإِذَا أَتَى بَشَرٌ إِلَيْهِمْ كَذَّبُوا
بِهَوَى النَّفُوسِ وَقَتِلُوا تَقْتِيلًا

Gelen buzağı değil de bir peygamber ise

Onu yalanlarlar, lanet olsun böyle millete

64

أَخْلَوْا كِتَابَ اللَّهِ مِنْ أَحْكَامِهِ
عَدَوًّا وَكَانَ الْعَامِرَ الْمَأْهُولًا

Allah'ın kitabını yaparlar hükümsüz

Düşman mı bunlar yoksa tamamen akılsız

65

جَعَلُوا الْحَرَامَ بِهِ حَلَالًا وَالْهُدَى
غَيًّا وَمَوْصُولَ التَّقَى مَفْصُولًا

Haram helaldir doğru ise sapkınlık

Her takvaya ulaştıran ise meğer bir ayrılık

66

وَدَعَاھُمْ مَا ضَيَّعُوا مِنْ فَضْلِھِ

أَنْ يَمْلُؤُوْهُ مِنَ الْكَلَامِ فُضُّوْلا

İyilikten ne varsa çıkarıp o yüce kitaptan

Doldurdular yerine ne varsa saçma sapan

67

كَتَمُوا الْعِبَادَةَ وَالْمَعَادَ وَمَا رَعَوْا

لِلْحَقِّ تَعَجُّيلاً وَلَا تَأْجِيلاً

İbadeti ve ahireti gizlediler

Rablerinden geleni göz ardı ettiler

68

عَجَباً لَهُمْ وَالسَّبْتُ يَبِيعُ عَنْدَهُمْ

لَمْ يَلْقَ مِنْهُ الْمُسْتَرْوْنَ مَقِيلاً

Sebt gününde dahi yaparlar alışveriş

Dinlenme emrine etmezler aldırış

69

هَلَّا عَصَوْا فِي السَّبْتِ يُوشَعَ إِذْ غَدَا

يَدْعُوْ جُنُوداً لِلْوَعَى وَخِيُولَا

Niçin etmediler Yuşa peygambere isyan

Asker, at toplamadı mı, dökmedi mi kan

70

أَوْ خَالَفُوا هَارُونَ فِي ذَبْحٍ وَفِي

عَجْنٍ بِهِ لَمْ يُبَدِّ عَنْهُ نُكُولَا

Veya Harun'a niçin karşı çıkılmadı

Sebt gününde zira iki keçi boğazladı

71

أَوِ الْحُقُورَا بِهِمَا الْمَسِيحَ وَسَوَّغُوا ال

تَحْرِيمَ فِي الْحَالَيْنِ وَالتَّحْلِيلَا

Bu tavizi İsa Mesih hak etmedi mi

Onun diğerlerinden nesi eksikti

72

أَوْ أَتَيْتُمَا النَّسْخَ الَّذِي فِي كُتُبِهِمْ

قَدْ نُسَّ عَنْ شَعْيَا وَعَنْ يُؤْيِيلَا

Veya niye inkâr ettiler kitaplarında ki neshi

İşa'ya ve Joel bu neshi indirmede mi

73

أَوْ لَمْ يَرَوْا حُكْمَ الْعَتِيقَةِ نَاسِخًا

أَحْكَامَ كُتُبِ الْمُرْسَلِينَ الْأُولَى

Nesih yoksa, nasıl eski ahit neshetti

Eski peygamberlerin nice hükümlerini

74

أَفَيَأْتِفُ الْكَفَّارُ أَنْ يَسْتَدْرِكُوا

قَوْلًا عَلَى خَيْرِ الْوَرَى مَنَحُولَا

Son peygamber hakkında gelenleri getirin

Kibirlenip de ey kafirler sakın örtmeyin

75

لَا دَرَ دَرُهُمْ فَإِنَّ كَلَامَهُمْ

يَذَرُ الثَّرَى مِنْ أَدْمُعِي مَبْلُولَا

Yazıklar olsun onların bu sözleri

Akıttı gözyaşımı, ıslattı yeri

76

فَكَأَنَّنِي الْفَيْتُ مُقْلَةً فَاقْدِ

تُكَلِّى وَمُوجَعَةٍ تُصِيبُ عَوِيلاً

Benim halim perişan gördüm zira sanki

Evladını yitiren gözü kurumuş bir anneyi

77

ظَنُّوا بِرَبِّهِمُ الظُّنُونُ وَرُسُلِهِ

وَرَمَوْا إِنَاتًا بِالْأَدَى وَفُحُولًا

Etiler Rabb'e ve resullere su-i zann

Attılar iftirayı kadın erkek ayırmadan

78

إِنْ يَبْخَسُوهُ بِكَيْلٍ رُورٍ حَقَّهُ

فَلَا وَسِعَتْهُمْ الْجَزَاءُ مَكِيلًا

Şayet onların hakkını çalsalar da yığınla

Ben gelir karşılık veririm bin fazlasıyla

79

وَمِنَ الْعَبِيَّةِ أَنْ يُجَازَى إِفْكُهُمْ

صِدْقِي وَلَسْنَا فِي الْكَلَامِ شُكُولًا

Hak değildir bunca söz onlara

Benzemez bu doğrular o yalanlara

80

لَوْ يَصْنَدُقُونَ لَمَا أَتَتْ رُسُلٌ لَهُمْ

أَتَرَى الطَّبِيبَ غَدًا يَزُورُ عَلِيلاً

Bunca peygamber niçin onlara geldiler

Doktor elbette ki hasta olanı ziyaret eder

81

إِنْ أَنْكَرُوا فَضَلَ النَّبِيِّ فَإِنَّمَا
أَرَخُوا عَلَى ضَوْءِ النَّهَارِ سُدُولا

Gelen peygamberi ettiler mi inkâr

Sanki güneşin ışıǵına engel koydular

82

اللَّهُ أَكْبَرُ إِنَّ دِينَ مُحَمَّدٍ
وَكِتَابُهُ أَقْوَى وَأَقْوَمُ قِيلاً

Allahu ekber, elbette bu son peygamber

Ve kitabı, insanlığa en büyük rehberdirler

83

طَلَعَتْ بِهِ شَمْسُ الْهَدَايَةِ لِلْوَرَى
وَأَبَى لَهَا وَصْفُ الْكَمَالِ أَقُولَا

Onunla insanlara doğdu hidayet güneşi

O kusursuz güneşin yoktur asla batışı

84

وَالْحَقُّ أَبْلَحُ فِي شَرِيعَتِهِ الَّتِي
جَمَعَتْ فُرُوعاً لِلْوَرَى وَأَصُولَا

Onun şeriatı ki yoktur ondan aşikâr

İnsanlığın bütün ihtiyacını toplar karşılar

85

لَا تَذْكُرُوا الْكُتُبَ السَّوَالِفَ عِنْدَهُ
طَلَعَ النَّهَارُ فَأَطْفَأُوا الْقُنْدِيلَا

Onunla okunmaz başkasının esamesi

Güneş doğdu, söndürün bütün kandilleri

86

دَرَسَتْ مَعَالِمُهَا أَلَا فَاسْتَخْبِرُوا

مِنْهَا رُسُومًا قَدْ عَفَتْ وَطُلُولا

Onun özellikleri bütün kalanları sildi

Araştırın bakın, kaçırmış mı bir fazileti

87

تُخْبِرُكُمُ التَّوْرَةُ أَنْ قَدْ بَشَّرْتُ

قَدِّمًا بِأَحْمَدَ أُمِّ بَاسْمَاعِيْلَا

Tevrat bile onun gelişini size haber verdi

Ahmed ya da İsmail diye adını söyleyiverdi

88

وَدَعَتْهُ وَحْشَ النَّاسِ كُلُّ نَدِيَّةٍ

وَعَلَى الْجَمِيعِ لَهُ الْأَيَادِي الطُّوْلَى

Her zümre ona uymaya çağrıldı

Yoktur kimsede zira onun fazlı gibi fazlı

89

تَجِدُوا الصَّحِيحَ مِنَ السَّقِيمِ فَطَالَمَا

صَدَقَ الْخَبِيبُ هَوَى الْمَجِبِّ نَحُولَا

Onunla doğruyu bilirsiniz yanlıştan

O sevgilinin sözüyle yanar aşık aşkından

90

مَنْ مِثْلُ مُوسَى قَدْ أُقِيمَ لِأَهْلِهِ

مَنْ بَيْنَ إِخْوَتِهِمْ سِوَاهُ رَسُولَا

Tevrat, Musa gibisini göndereceğim dedi

O kimdir, var mıdır ondan başka misli

91

أَوْ أَنَّ إِخْوَتَهُمُ بَنُو الْعِيسَى الَّذِي
نُفِلَتْ بَكَارَتُهُ لِإِسْرَائِيلَ

Kardeşi Esav ümmetinden de gelmedi timsali
İsrail, Esav'dan almıştı zaten peygamberliği

92

تَاللَّهِ مَا كَانَ الْمُرَادُ بِهِ قَتَى
مُوسَى وَلَا عِيسَى وَلَا شَمُوبِلَا

Yemin olsun ki ondan murad değildi
Ne Şamuel ne İsa ne de Musa'nın genci

93

إِذْ لَنْ يُقُومَ لَهُمْ نَبِيٌّ مِثْلُهُ
مِنْهُمْ وَلَوْ كَانَ النَّبِيُّ مِثْلًا

Zira gelmeyecek o iki milletten benzeri
Nebiler arasında fark görmesek dahi

94

طُوبَى لِمُوسَى حِينَ بَشَّرَ بِاسْمِهِ
وَلِسَامِعٍ مِنْ فَضْلِهِ مَا قِيلَا

O müjdeyi veren Musa'ya dahi müjdeler
Onu duyup uyana da vadedilmiş nimetler

95

وَجِبَالُ فَارَانَ الرَّوَاسِي إِنَّهَا
نَالَتْ عَلَى الدُّنْيَا بِهِ التَّفْضِيلَا

O sarsılmaz Faran Dağı da oldu nail

Onun fazlıyla yüceldi, o nebiye oldu delil

96

وَاسْتَخْبِرُوا الْإِنْجِيلَ عَنْهُ وَحَازِرُوا

مَنْ لَفَظَهُ التَّحْرِيفَ وَالتَّبْدِيلَ

İncili alın, araştırın halini o peygamberin

İçindeki tahrif ve tebdile kanmayın lakin

97

إِنْ يَدْعُهُ الْإِنْجِيلُ فَارْقُلَيْطُهُ

فَلَقَدْ دَعَاهُ قَبْلَ ذَلِكَ إِيْلَا

İncil ondan Faraklit diye bahseder

Bilin ki İlyas dahi aynı ismi zikreder

98

وَدَعَاهُ رُوحَ الْحَقِّ لِلَّوْحِيِّ الَّذِي

يُنَلِّي عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا

Vahiyle şereflenmiştir, O 'Hakkın Ruhudur'

Zira ona sabah akşam ayetler iner durur

99

وَأَرَاهُ لَا يَتَكَلَّمُ إِلَّا إِذَا

أَرْفَعْتُ عَنْكُمْ لِلَّهِ مَقُولًا

Dedi, benim övgüme yoktur ihtiyacı

Sizden de rabbime ederim ben ilticamı

100

إِنْ أَنْطَلَقَ عَنْكُمْ يَكُنْ خَيْرٌ لَكُمْ

لِيَجِيبَكُمْ مَنْ تَرْتَضَوُهُ بِدِيلًا

Benim gidişime de üzölmeyin sakın

Gidersem, olur onun gelmesi yakın

101

يَأْتِي عَلَى اسْمِ اللَّهِ مِنْهُ مُبَارَكٌ

مَا كَانَ مَوْعِدُ بَعْثِهِ مَمْطُولًا

Allah'ın adıyla gelecektir o mübarek

İster yakın ister uzak insanlığa hidayet getirecek

102

يَتْلُو كِتَابَ الْبَيِّنَاتِ كِتَابُهُ

وَيُرَدُّ أَمْثَالِي بِهِ التَّأْوِيلَا

Onun geldiği kitap açıklayıcı olacak

Benim mesellerim tek tek açıklanacak

103

وَيُقَيِّدُ الْعُلَمَاءَ تَوْبيخاً لَهُمْ

وَكَفَاهُمْ بِخَطِيئَةٍ تَحْجِيلَا

Nerde bir alim sapmışsa kınayacak

Bu alimler yaptıklarından utanç duyacak

104

وَيُزِيحُ مُلْكُ اللَّهِ مِنْكُمْ عَنَوَةً

لِنُبِيحِهِ أَهْلَ النُّقَى وَيُنْبِلَا

Allah'ın nimetlerini sizden zorla alacak

Onu hak eden muttakilere dağıtacak

105

وَكَمَا شَهِدْتُ لَهُ سَيِّئُهُ لِي إِذَا

صَارَ الْعَلِيمُ بِمَا أَتَيْتُ جَهُولًا

Benim bu şahitliğime o karşılık verecek

Beni unutanlara beni gösterecek

106

يُؤَدِّي الْحَوَادِثَ وَالْغُيُوبَ حَدِيثُهُ

وَيَسُوسُكُمْ بِالْحَقِّ جِيلاً جِيلاً

Olmuş ve olacak olanları o size anlatır

O, sizi de neslinizi de dosdoğru eğitir

107

هُوَ صَخْرَةٌ مَا رُوحِمَتْ صَدَمَتْ فَلَا

تَبْعُوا لَهَا إِلَّا النُّجُومَ وَغُولا

O öyle bir kayadır kime çarpsa parçalar

Onun şerefini ancak ulu yıldızlar anlar

108

وَالْآخِرُونَ الْأَوَّلُونَ فَقَوْمُهُ

أَخَذُوا عَلَى الْعَمَلِ الْقَلِيلِ جَزِيلاً

Onun kavmi dünyada son, cennette ilktir

Azıcık amelle çok sevap biriktirmiştir

109

وَالْمُنْحَمَّاءُ لَا تَشْكُرُوا إِنْ أَتَى

لَكُمْ فَلَيْسَ مَجِيئُهُ مَجْهُولاً

Munhaminne geldiğinde sakın etmeyin şüphe

Onu bildiriyorum, o elbette gelecektir size

110

وَهُوَ الْمُوَكَّلُ آخِراً بِالْكَرَمِ لَا

يَخْتَارُ مَالِكُهُ عَلَيْهِ وَكِيلاً

O kerem sahibi peygamberdir son vekil

Etmemiştir yüce Allah başkasına tevkil

111

وَهُوَ الَّذِي مِنْ بَعْدِ يَحْيَىٰ جَاءَهُمْ

إِذْ كَانَ يَحْيَىٰ لِّلْمَسِيحِ رَسِيلاً

İsa gelmiştir Yahya'dan sonra peygamber

Yahya, gelişiyse peygamber müjdelere

112

وَسَلُّوا الزُّبُورَ فَإِنَّ فِيهِ الْآنَ مِنْ

فَصْلِ الْخَطَابِ أَوْامِراً وَفَصُولاً

Peki Zebur'a sorun ondan bir haber

Zira Zebur'da vardır ondan kesin bilgiler

113

فَهُوَ الَّذِي نَعَتْ الزُّبُورُ مُقَلِّداً

ذَا شَفَرْتَيْنِ مِنَ السُّيُوفِ صَقِيلاً

Zebur onu kuşanmış olarak niteler

Omzunu keskin parlak kılıçlar bezeler

114

قُرْنَتْ بِهَيْبَتِهِ شَرِيعَةً دِينِهِ

فَأَرَاكَ أَخَذَ الْكَافِرِينَ وَبَيْلاً

Onunla gelen dinin şeriatı heybetlidir

Kafirleri yakalaması da pek vahimdir

115

فَاصْطَبَتْ عَلَى شَفَقَتِهِ رَحْمَةً رَبِّهِ

فَاسْتَشْفَى مِنْ تِلْكَ الشِّفَاهِ عَلِيلاً

Onun mübarek dudaklarından rabbin rahmeti akar

Öyleyse durma, her hasta kendine şifa bakar

116

وَلِغَالِبٍ مِنْ حَمْدِهِ وَبَهَائِهِ
مَلَأَ الْأَعَادِي ذِلَّةً وَخُمُولًا

Onun güzelliği ve övgüsü sığmaz taşar

Düşmanlarını da alçaklık ve zillet kaplar

117

فِي أُمَّةٍ خُصَّتْ بِكُلِّ كَرَامَةٍ
وَتَقَيَّاتُ ظِلِّ الصَّلَاحِ ظَلِيلًا

Onun ümmeti bütün övgülere sahiptir

Onlar her türlü iyilikle gölgelenmiştir

118

وَعَلَى مَضَاجِعِهِمْ وَكَلَّ ثَنِيَّةً
كُلُّ يُسِرٍّ وَيُعَلِّنُ النَّهْلِيلَا

Onlar bütün hallerinde rablerini zikreder

Hepsi gizli ve açık imanlarını tazeler

119

رُهْبَانُ لَيْلٍ أَسَدُ حَرْبٍ لَمْ تَلْجِ
إِلَّا الْقَنَا يَوْمَ الْكَرِيهَةِ غِيَلَا

Gece ibadette gündüz ise aslan gibi savaşıta

En zorlu günde dahi onlar olur en başta

120

كَمْ غَادَرُوا الْمَلِكَ الْجَلِيلَ مُقَيَّدَا
وَالْقَرْمَ مِنْ أَشْرَافِهِمْ مَغْلُولَا

Onlar nice saltanatı elin tersiyle iter

Şereflerinden ise krallar önlerinde boyun eğer

121

فَاللَّهُ مُنْتَقِمٌ بِهِمْ مِنْ كُلِّ مَنْ

يَبْغِي عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ عُدُولًا

Allah intikamını o kullarıyla alır

Kim hakkı eğerse onlarla karşılaşır

122

أَعْجِبْتَ مِنْ مَلِكٍ رَأَيْتَ مُقَيَّدًا

وَشَرِيفٍ قَوْمٍ عِنْدَهُمْ مَغْلُولًا

Kralı el pençe görürsen şaşma

Efendiler köledir onların yanında

123

خَضَعَتْ مُلُوكُ الْأَرْضِ طَائِعَةً لَهُ

وَعَدَا بِهِ قُرْبَانُهُمْ مَقْبُولًا

Bütün krallar boyun eğmiştir ona

Ona uymakla ibadetler makbul ola

124

مَا زَالَ لِلْمُسْتَضْعِفِينَ مُؤَاظِرًا

وَأَلِي الصَّلَاحِ وَاللِّغْفَاءِ بَدُولًا

O daima muhtaçlara yardım eder

İyilerle iyilik için hareket eder

125

لَمْ يَدْعُهُ دُوٌّ فَاقَةً وَضَرُورَةً

إِلَّا وَنَالَ بِجُودِهِ الْمَأْمُولًا

Ne zaman çağırırsa onu bir fakir

Umduğundan fazlasını gelir verir

126

ذَاكَ الَّذِي لَمْ يَدْعُهُ دُو فَاقَةً

إِلَّا وَكَانَ لَهُ الزَّمَانُ مُنِيلاً

Her çağırana elbet kulak verir

İhtiyacını görür bir de sevindirir

127

تَبَقَّى الصَّلَاةُ عَلَيْهِ دَائِمَةً فَخُذْ

وَصَفِّ النَّبِيَّ مِنَ الرُّبُورِ مَقُولَا

Salatu selam ona olsun daima

Zebur etti ondan haber, bil aldanma

128

وَكِتَابُ شَعْيَا مُخْبِرٌ عَنْ رَبِّهِ

فَاسْمَعُهُ يُفْرِحُ قَلْبُكَ الْمُنْبُوْلَا

Yeşaya'nın kitabı da onun rabbinden bahseder

Onu dinle, o dinleyeni ona aşık eder

129

عَبْدِي الَّذِي سُرْتُ بِهِ نَفْسِي وَمَنْ

وَحْيِي عَلَيْهِ مُنْزَلٌ تَنْزِيْلَا

Benim razı olduğum kulum odur

Vahyimin karargâhı da daima odur

130

لَمْ أُعْطِ مَا أُعْطِيْتُهُ أَحَدًا مِنْ آلِ

فَضْلِ الْعَظِيمِ وَحَسْبُهُ تَخْوِيلَا

Ona verdiğim kadar kimseye vermedim

O hak etti, ben ancak hak edene verdim

131

يَأْتِي فَيُظْهِرُ فِي الْوَرَى عَذْلِي وَلَمْ

يَكُ بِالْهَوَى فِي حُكْمِهِ لِيَمِيلَا

O gelecek ve herkesi adaletimle yönetecek

O kendi arzusuna asla meyletmeyecek

132

إِنْ غَضَّ مَنْ بَصَرٍ وَمِنْ صَوْتٍ فَمَا

غَضَّ النَّقَى وَالْفَضْلُ مِنْهُ كَلِيلَا

O gözünü ve kulağını indirecek olsa da

Yine ayrılmaz ondan ne fazilet ne takva

133

فَتَحَّ الْعُيُونَ الْعُورَ لَكِنَّ الْعِدَا

عَنْ فَضْلِهِ صَرَفُوا الْعُيُونَ الْخُولا

O, kör olanların gözlerini açtı

Düşmanları onu iyiliğini gizlemek için uğraştı

134

أَحْيَا الْقُلُوبَ الْغُلْفَ أَسْمَعَ كُلَّ ذِي

صَمَمٍ وَكَمْ دَاءٍ أزالَ دَخِيلَا

O, kapalı kalbi çözer, sağır kulağı duyurur

Nice hasta varsa da onun duası kabul olur

135

يُوصِي إِلَى الْأَمِّ الْوَصَايَا مِثْلَمَا

يُوصِي الْأَبُ الْبَرُّ الرَّجِيمُ سَلِيلَا

O, ümmeti için kıymetli öğütler eder

Merhametli baba gibi gelenleri de önemser

136

لَا تُضْحِكُ الدُّنْيَا لَهُ سِنّاً وَمَا

لَمْ يُؤْتَ مِنْهَا عَدَّةً تَنْوِيلاً

Dünya nice zorlukları önüne serdi

Aldırış etmedi, O hepsine göğüs gerdi

137

مَنْ غَيْرُ أَحْمَدَ جَاءَ يَحْمَدُ رَبَّهُ

حَمْدًا جَدِيدًا بِالْمَزِيدِ كَفِيلًا

Kim rabbini övdü Ahmed gibi

Gelmedi yeni bir hamd ile başka biri

138

وَكِتَابُهُ مَا لَيْسَ يُطْفَأُ نُورُهُ

وَالْحَقُّ مُنْقَادٌ إِلَيْهِ ذُلُولًا

Onun kitabı söndürülemez bir nurdur

Hak ise onun yedi emininde bulunur

139

خَصَّمَ الْعِبَادَ بِحُجَّةِ اللَّهِ الَّتِي

أَمْسَى بِهَا عُذْرُ الْوَرَى مُتَّبِلًا

Bütün kullara Allah'ın delillerini gösterdi

O apaçık delillerle varlığı ona aşık etti

140

فَرَحَتْ بِهِ الْبَرِّيَّةُ الْفُصُؤَى وَمَنْ

فِيهَا وَفَاضَلَتْ الْوُغُورُ سُهُولًا

Bütün kâinat onun gelişiyle mutlu oldu

Engeller aşıldı yollar düz oldu

141

فَزَهَتْ وَنَالَتْ حُسْنَ لُبْنَانَ الَّذِي

لَوْلَا كَرَامَةُ أَحْمَدٍ مَا نَبِلَا

Ahmed'in şerefiyle Lübnan gibi yeşerdi

O beldeler onsuz güzelliğe ermezdi

142

مُلِئْتُ مَسَاكِينُ آلِ قَيْدَارٍ بِهِ

عِزًّا وَطَابَتْ مَنْزِلًا وَنَزِيلًا

Al-i kaydar'ın meskenleri de şereflendi

İnsanlığa yaşam ve güzel hayat verdi

143

جَعَلُوا الْكَرَامَةَ لِلَّهِ فَأَكْرَمُوا

فَاللَّهُ يَجْزِي بِالْجَمِيلِ جَمِيلًا

Allah'ı övdükçe övüldü onlar

Elbet Allah güzeli güzelle karşılar

144

وَلَبِيتِهِ الْحَرَمَ الْحَرَامَ طَرِيقُهُ

يَتَنَلُّو رَعِيلَ الْمُخْلِصِينَ رَعِيلًا

Yolu kutsal kendi kutsal o beytin

Sahipleri de en iyi öncüleridir salihlerin

145

لَا تَخْطُرُ الْأَرْجَاسُ فِيهِ وَلَا يُرَى

لِخُطَاهُمْ فِي أَرْضِهِ تَنْقِيلًا

Ona pis olanlar asla gelip giremez

O pisler onun kokusuna dahi eremez

146

كَتِفَاهُ بَيْنَهُمَا عَلَامَةٌ مِّلْكِهِ

لِلَّهِ مُلْكٌ لَا يَزَالُ أَثِيلاً

Sırtı peygamberlik mührü taşır

Allah mülkünde gizli işaret bırakır

147

مَنْ كَانَ مِنْ جُزْبِ الْإِلَهِ فَلَمْ يَزَلْ

مِنْهُ بِحُسْنِ عِنَايَةٍ مَشْمُولاً

Onun ümmeti kimse o sahiptir

Rabbin güzel inayetine o layıktır

148

هُوَ رَاكِبُ الْجَمَلِ الَّذِي سَقَطَتْ بِهِ

أَصْنَامُ بَابِلَ قَدْ أَتَاكَ دَلِيلًا

Babil'in putları onun eliyle yıkıldı

Onları kıran deve sahibi diye anıldı

149

وَالْغَرْسُ فِي الْبَدْوِ الْمُشَارِ لِفَضْلِهِ

إِنْ كُنْتَ تَجْهَلُهُ فَسَلْ جُرْفِيلاً

Çöle dikilen o fidanı da hatırla

Bilmiyorsan git hezekiel kitabını anımsa

150

غُرِسَتْ بِأَرْضِ الْبَدْوِ مِنْهُ دَوْحَةٌ

لَمْ تَخْشَ مِنْ عَطَشِ الْقَلَاةِ دُبُولاً

Çöl toprakta o fidan büyüdü gelişti

O çölün kuruluğu ona etki etmedi

151

فَأَتَتْكَ فَاضِلَّةَ الْغُصُونِ وَأَخْرَجَتْ

نَاراً لِمَا غَرَسَ الْيَهُودُ أَكُولاً

O yüce dallar ateşte eridi gitti

O obur ateş meyvalıklarını da yedi

152

ذَهَبَتْ بِكَرْمَةٍ قَوْمٍ سَوَاءٍ ذَلَّلَتْ

بِيَدِ الْغُرُورِ قُطُوفُهَا تَذَلُّلًا

Mahvoldu kötülerin güzel asmaları

Yandı gitti fayda vermedi gururları

153

وَسَلَوِ الْمَلَائِكَةَ الَّتِي قَدْ أَيْدَتْ

قَيْدَارَ تُبْدِي الْعِلَّةَ الْمَغْلُولَا

Anlamadıysan Kaydar'a gelen meleklerle sor

Zira onlar peygamberliği teyit ediyor

154

وَسَلِّنْ حَبْقُوقَ الْمُصَرِّحِ بِاسْمِهِ

وَبُوصَفِهِ وَكَفَى بِهِ مَسْئُولَا

Çekinme Habakuk nebiye de sor

İsmi, vasfını hepsini açıklıyor

155

إِذْ أَوْصَلَ الْقَوْلَ الصَّرِيحَ بِذِكْرِهِ

لِلسَّامِعِينَ فَأَحْسَنَ التَّوَصِيلا

Apaçık şekilde anlattı o peygamber

Duyanlara verdi güzel bir rehber

156

وَالْأَرْضُ مِنْ تَحْمِيدِ أَحْمَدَ أَصْبَحَتْ
وَبُورِهِ عَرْضاً تُضِيءُ وَطُولاً

Ahmed ile güzelleşti o topraklar

Baştan sona nura gark oldular

157

رَوَيْتُ سِهَامُ مُحَمَّدٍ بِقِسِيهِ
وَعَدَا بِهَا مَنْ نَاضَلَتْ مَنْضُولاً

Oklarıyla destekledi Muhammed'i

Onu her yerde müdafaa etti

158

وَاسْمَعِ بِرُؤْيَا بُخْتَنْصَرَ وَالْتِمَسِ
مِنْ دَانِيَالٍ لَهَا إِذَنْ تَأْوِيلاً

Kralın rüyasına da gel kulak ver

Tabiriyle Danyal nebi ne der

159

وَسَلُّوهُ كَمْ تَمْتَدُّ دَعْوُهُ بَاطِلٍ
لَتُزِيحَ عَلَّةُ مُبْطِلٍ وَتُزِيلَا

Danyal nebiden al sen haber

Batıl ne zaman biter bir soruver

160

وَأَرَمِ الْعِدَا بِبَشَائِرٍ عَنْ أَرْمِيَا
إِذْ كَفَّ نَبْلُ كِنَانِيهِ مَتَّبِعُوا

Yeremyah'ın müjdesiyle alt et düşmanı

Onun okları her yere varmadı

161

إِذْ قَالَ قَدْ قَدَّسْتُهُ وَعَصَمْتُهُ
وَجَعَلْتُ لِلْأَجْناسِ مِنْهُ رَسُولًا

Tanrı onu kutsadı ve korudu

Her kula gönderilen peygamber mi oldu

162

وَجَعَلْتُ تَقْدِيسِي قُبَيْلَ وَجُودِهِ
وَعَدًّا عَلَيَّ كَبَعْتِهِ مَفْعُولًا

Onun gelmesini ben müjdeledim

Sen yokken bile ben olanı bilirim

163

وَحَدِيثُ مَكَّةَ قَدْ رَوَاهُ مُطَوَّلًا
شَعِيًّا فَخْذُهُ وَجَانِبِ التَّطْوِيلِ

Mekke'yi uzun uzun anlatan o peygamber

İşaya'dır gel ona da kulak ver

164

إِذْ رَاحَ بِالْقَوْلِ الصَّرِيحِ مُبَشِّرًا
بِالنَّسْلِ مِنْهَا عَاقِرًا مَعْضُولًا

Sözü söyledi, müjdeyi beyan etti

Verimsiz topraklara işaret etti

165

وَتَشَرَّفَتْ بِاسْمِ جَدِيدِ فَادْعُهَا
حَرَمَ الْإِلَهِ بَلَّغَتْ مِنْهُ السُّوْلَا

O topraklar yeniden yeşerecek

Varın isteyin rabbiniz onu getirecek

166

فَتَنَّبَهَتْ بَعْدَ الْخُمُولِ وَكُلَّلتْ

أَبْوَابُهَا وَسُقُوفُهَا تَكْلِيلًا

Çoraklıktan sonra bereketlenecek

O ev taşlarla süslenecek

167

وَنَأَتْ عَنِ الظُّلَمِ الَّذِي لَا يَبْتَغِي

لِخَضَائِهِ شَيْبُ الزَّمَانِ نُصُولًا

Karanlıktan arınacak, gençleşecek

Boyayla değil kendisi renklenecek

168

حَرَّمَ عَلَى حَمْلِ السِّلَاحِ مُحَرَّم

فَكَأَنَّمَا يَسْقِي السُّيُوفَ قُلُوبًا

Orada silahlara izin verilmeyecek

Kılıçlar kalıntı haline indirgenecek

169

وَتَخَالُ مِنْ تَحْرِيمِ حُرْمَتِهِ الْعِدَا

عُزْلًا وَإِنْ أَلْسِنُوا السِّلَاحَ وَمِيلًا

Düşmanlar oradan hep atılacak

Silahlı, silahsız hiç düşman kalmayacak

170

لَمْ يَتَّخِذْ بَيْتٌ سِوَاهُ قِبْلَةً

فَارْدَدَ بِذَلِكَ لِمَا أَقُولُ قَبُولًا

O evden başka kible edinmeyecek

Dediklerimi hep doğrudur destek

171

وَبُنُوْا نَبَايُتَ لَمْ تَزَلْ خُدَّامُهَا
لَا تَبْتَغِيْ عَنْهَا لَهُمْ تَحْوِيْلًا

Onun hizmetçileri sabittir değişmez

Gelen giden değişse de onlar değişmez

172

جُمِعَتْ لَهُ أَغْنَامُ قَيْدَارَ الَّتِي
قَدْ كَانَ مِنْهَا ذَبِيْحُ إِسْمَاعِيْلًا

Kaydar'ın koyunları orada toplanır

İsmail'in kurbanı da aralarında bulunur

173

فَنَمَتْ وَأَمِنْ خَوْفِهَا وَعَدُوْهَا
قَدْ بَاتَ مِنْهَا خَائِفًا مَّهْزُولا

Düşman ve korku o beldede bulunmaz

Zayıf da olsa kimse kimseye dokunmaz

174

وَكَلَامُ شَمْعُونِ النَّبِيِّ تَخَالُهُ
لِكَلَامِ مُوسَى قَدْ أَتَى تَنْذِيْلًا

Şimon'un sözü dahi oldukça benzer

Sanırsın konuşan o değil Musa peygamber

175

وَجَمِيْعُ كُتُبِهِمْ عَلَى عِلَالَتِهَا
نَطَقَتْ بِذِكْرِ مُحَمَّدٍ تَعْلِيْلًا

Getirdikleri her bir kitap bahseder

O kutlu nebiyi uzun uzun zikreder

176

لَمْ يَجْهَلُوهُ غَيْرَ أَنَّ سُيُوفَهُ
أَبَقَتْ حُقُوداً عِنْدَهُمْ وَدُحُولاً

Hepsi o peygamberi tanır bilirler

Ancak kin ve nefretleri onları engeller

177

فَاسْمَعْ كَلَامَهُمْ وَلَا تَجْعَلْ عَلَى
مَا حَرَّفُوا مِنْ كُتُبِهِمْ تَعْوِيلًا

Onların kitaplarını oku, dinle ama

Sakın tahrif ettiklerine aldanma

178

لَوْلَا اسْتِحْأَلَتْهُمْ لَمَّا أَلْفَيْتَنِي
لَكَ بِالذَّلِيلِ عَلَى الْغَرِيمِ مُحِيلًا

Onlar sapıtmasalardı görmezdin beni

Delillerle onlara cevap vermezdim tabi

179

أَوْ قَدْ جَهِلْتَ مِنَ الْحَدِيثِ رَوَايَةَ
أَمْ قَدْ نَسِيتَ مِنَ الْكِتَابِ نُزُولًا

Sen hadis rivayeti bilmez misin

İnen kitaplara hiç bakmaz mısın

180

فَاتْرُكْ جِدَالَ أَخِي الضَّلَالِ وَلَا تَكُنْ
بِمِرَاءٍ مَنْ لَا يَهْتَدِي مَشْغُولًا

Sapmış kardeşini bırak tartışma

Düzelmeyecek olan kişiyle asla uğraşma

181

مَا لِي أُجَادِلُ فِيهِ كُلَّ أَخِي عَمَى
كَيْمَا أَقِيمَ عَلَى النَّهَارِ دَلِيلًا

Bana ne oluyor da tartışıp duruyorum

Aydınlık günde köre ışık yakıyorum

182

وَاصْرِفْ إِلَى مَذْحِ النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ
قَوْلًا غَدَا عَنْ غَيْرِهِ مَعْدُولًا

Tartışmayı bırak geç övmeye

O kutlu nebiyi sözünle çıkar göklere

183

فَإِذَا حَصَلْتَ عَلَى الْهُدَى بِكِتَابِهِ
لَا تَتَّبِعْ بَعْدَ لَغْوِهِ تَحْصِيلًا

Sen onun kitabına bir eriştin mi

Arama sakın kendine başka nebi

184

ذَكَرْتُ بِهِ تَرْقَى إِلَى رُتَبِ الْعُلَا
فَتَنَخَّلُ حَامِلٌ آيَةٍ مَحْمُولًا

Onun zikri seni göğe çıkarır

O kitabı taşıyan bakmışsın elde taşınır

185

يَذَرُ الْمُعَارِضَ ذَا الْفَصَاحَةِ الْكُنَا
فِي قَوْلِهِ وَأَخَا الْجَجَا مَخْبُولًا

Fasih konuşanı bırakır orada peltek

Akıl sahibi az kalsın aklını kaybedecek

186

لَا تَتَّصِبَنَّ لَهُ جِبَالَ مُعَانِدٍ

فَتُتْرَى بِكَفَّةِ آيَةٍ مَحْبُولا

İnatçının ipiyle sakın bağlanma

İpin bir ucunu bağlanmış bulma

187

إِنْ كُنْتَ تُنْكِرُ مُعْجَزَاتِ مُحَمَّدٍ

يَوْمًا فَكُنْ عَمَّا جَهِلْتَ سَوْولا

Eğer Muhammed'in getirdiğini edersen inkâr

Merak et, soru sor, olma günahkâr

5. SONUÇ

İmam Busîrî 13. Asırda Yukarı Mısır'da bulunan Behnesa şehrine bağlı Behşim kasabasında doğmuştur. Yaşadığı dönem haçlı seferlerinin yoğunlaştığı, Yahudi ve Hristiyanların Memlûk devletinde kadrolaştığı ve Arap dili ve edebiyatının zayıfladığı bir dönemdir. Memlûklerin başa geçmesiyle Arapçaya verilen önemin azalması, haçlı seferleriyle Kudüs'e kadar dayanan Hristiyanların Müslüman topraklarında dahi bazı makamlara gelmesi şair Busîrî'yi methiye şiiri yanında eleştirel şiir yazmaya itmiştir. Arap dili ve şiirinin çöküş dönemi olarak görülen bu dönemi Busîrî peygamber methiyeleriyle ayağa kaldırmayı başarmıştır ve özellikle 'el-Kevâkibu'd-Dürriyye' adlı kasidesiyle bediiyat şiirinin temellerini atarak yeni bir ivme kazandırmıştır.

Bunun yanı sıra eleştirel şiire de önem veren Busîrî özellikle dönemin sosyo-kültürel durumunu eleştirmiştir. Busîrî, devlet kurumlarında görülen usulsüzlükler, rüşvet ve zorbalıkları sert bir dille eleştirmiş ve her türlü haksızlığa kaleminin gücüyle karşı çıkmaya çalışmıştır. Hiciv ve eleştiri tarzını ise en yoğun olarak son peygamber hazreti Muhammed'i (a.s.) ve islamı eleştiren ve küçük düşürmeye çalışan Yahudi ve Hristiyanlara karşı göstermiş ve irili ufaklı hicviye şiirleri yazmıştır.

İmam Busîrî yazdığı hicviyelerin en geniş çaplı ve detaylı olanı ise el-Muhrec ve'l-Merdûd ala'n-Nasârâ ve'l-Yehûd adlı kasidesidir. Bu kasidede Busîrî, Yahudi ve Hristiyanlara yönelik ilmî ve edebî bir hicviye ve reddiye ortaya koymuştur. Önce Hristiyanların akidelerini hedef tahtasına koyan Busîrî, bunu aklî ve naklî ikna edici delillerle yapmıştır. Busîrî bu eleştiriler esnasında edebî sanatları da ihmal etmemiş ve hiciv içeren beyitleri belîğ bir tarzda yazmayı başarmıştır. Sonrasında Yahudileri ve dini inançlarını ele alan Busîrî, özellikle Yahudilerin kendi peygamberlerine dahi çirkin iftiralar atmalarına değinmiş ve bu bölümü oldukça uzun tutmuştur. Busîrî bu kasidesinde son olarak, Eski ve Yeni Ahitte son peygamberi müjdeleyen pasajlara ışık tutarak Yahudi ve Hristiyanlara kendi kitaplarını inkar edip yanlış tevil ettiklerini göstermeye çalışmıştır.

Busîrî bu geniş ve kapsamlı kasidesiyle birçok önemli konuyu ele almasının yanı sıra edebi zevki de ihmal etmemiştir. Şair, manevî süslerden tıbâk sanatını kullanarak Yahudi ve Hristiyanların birbirlerine zıt ve bununla birlikte hakikatten uzak olduklarını birçok beyitte ifade etmiştir. Lafzî süsleri de kullanan Busîrî, özellikle

bunu cinas sanatıyla yapmıştır. Bu sanatı genelde müştak kelimeler kullanarak yapan Busîrî cinas-ı nakısın yanında nadir de olsa cinas-ı tam ile şiirine edebî zevk katmıştır. Şiirlerde yoğun olarak kullanılan teşbih ve istiareyi de ihmal etmeyen Busîrî bu sanatları farklı şekillerde kullanmıştır. Hicvettiği Yahudileri teşbih sanatıyla yılan ve hastaya benzetmiştir. Medih amacıyla ise önce hazreti peygamberi gün doğuşuna sonra Kuran'ı Kerim'i aydınlığa son olarak ise sahabeleri çokça ibadet ettiklerinden dolayı ruhbanlara, savaşta cesur oldukları için de aslanlara benzetmiştir. Çoğunlukla istiarenin tasrihî ve temsili olan şeklini kullanan Busîrî teşbih sanatını bu kasideyi yazma sebebini anlatırken kendi halinin tasviri için kullanmıştır. Mensup olduğu dinin iftiraya maruz kaldığını gören Busîrî bu durumunu çocuğunu kaybetmiş bir anneyi gören bir kişiye benzeterек teşbihin mücmel şeklini kullanmıştır.

İmam Busîrî bu kasidesiyle Eski ve Yeni Ahit üzerindeki derin vukufiyetini göstermiştir. Nadir bilinen meseleleri tek tek ele almasından, Busîrî'nin bu kasideye verdiği emek görülmektedir. Hem İslam dünyasında hem de edebiyat dünyasında bu eser özgün ve orijinal bir eserdir. Bu bakımdan bu eserin tahlil edilmesi, Arap edebiyatı ve dinler tarihi başta olmak üzere dönemin sosyo-kültürel durumunu göstermesi bakımından tarih ve sosyoloji dallarında dahi önem ifade etmektedir.

KAYNAKLAR

- Bâr, Muhammed Ali. *Bûsîrî Şâiru'l-Medâihi'n-Nebeviyye ve Mirâtu Asrihi*. Cidde: Mektebe Kunûzi'l-Marife, 2008.
- Bekrî, Âdil. *Osman Mevsili: Musîkar, Şair, Mutasavvîf*. Bagdat: Matba'atu'l-Ânî, 1966.
- Beseç, Ahmed Hasan. *Divanu'l-Bûsîrî*. Beyrut-Lübnan: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2005.
- Cürcani, Abdulkâhir. *Esrâru'l-Belâga fî İlmi'l-Beyan*. Beyrut-Lübnan: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1988.
- Emin, Mustafa ve Cârîm, Ali. *el-Belâgatu'l-Vâdiha*. İstanbul: Dâru's-Sîfa, 2020.
- Hâlid, Nebîl. *Bûsîrî Şâhidun ale'l-Asri'l-Memlûki*. Gazze: Dâru'l-Mikdâr, 2005.
- Hamevî, İbn Hicce. *Hizânetül Edeb ve Gâyetül Ereb*. 4 cilt. Beyrut. Dâr Sâdır, 2001.
- Hindî, Rahmetullah. *İzhâru'l-Hakk*. 2 cilt. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2002.
- İbn Ebi'l-İsba'. *Tahrîru't-Tahbîr*. Kuveyt: İhyâ Turâs İlmi, 1955.
- Kayrevânî, İbn Raşîk. *el-Umde fî Mehâsinu's-Şi'r ve Âdâbihi*. Beyrut: Merkez Ulûmu'l-İslam 1981.
- Kallek, Cengiz. "Kaffâl, Muhammed b. Ali", *TDV İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2001.
- Kaya, Mahmut. "Busîrî, Muhammed bin Said", *TDV İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1992.
- Kaya, Mahmut. "el-Kasidetü'l-Bürde", *TDV İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2001.
- Kaya, Mahmut. "el-Kasidetü'l-Hemziyye", *TDV İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2001.
- Kılıçlı, Mustafa. "Hilli, Safiyyüddin", *TDV İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1998.
- Kîlânî, Muhammed Seyyid. *Divanu'l-Bûsîrî*. Kahire: Matba'a Mustafa Halebi, 1955.
- Kütübî, Muhammed. *Fevâtü'l-Vefeyât*. 5 cilt. Beyrut: Dâr Sâdır, 1973.
- Kuşeyrî, Müslim bin Haccâc. *el-Câmi'u's-sahîh*. Riyad: Dâru's-Selâm, 2006.
- Makrizî, Takiyyu'd-Dîn. *es-Sülûk li Ma'rifeti Düvelü'l-Mülûk*. Lübnan: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1997.
- Mekkî, Muhammed Ali. *el-Medâihu'n-Nebeviyye*. Kahire: Mektebe Lübnan, 1991.
- Mubârek, Zeki. *el-Medâihu'n-Nebeviyye*. Kahire: Dâru'l-Muhabbetu'l-Beydâ, 1935.
- Pick, Bernhard. *Jesus in the Talmud*. Chicago/Londra: The Open Court Publishing Company 1913.
- Râzi, Fahrreddîn. *Nihâyetü'l-İcâz fî Dirayeti'l-İ'câz*. Beyrut: Dâr Sâdır, 2004.
- Sezer, İsmail Hakkı. *İmam Busîrî ve Bürdesi*. Konya: Doktora Tezi, 1985.

Es-Safedî, Salahuddîn. *el-Vâfi bi'l-Vefeyât*, 29 cilt. Beyrut-Lübnan: Dâr İhya Turâs Arabî, 2000.

Taftazânî, Saduddîn. *el-Mutavvel Şerhu Telhîs-i Miftâhi'l-Ulûm*. Lübnan: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2013.

Uşşâkî, Salahuddin. *Tercüme-i Hizânetü'l-Edeb*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu, 2020.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Karaoğlu, Burak

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Ankara Hacı Bayram Üniversitersi	
Yüksek İhtialeyhisselâm	Ankara Dini Yüksek İhtialeyhisselâm Merkezi	2024
Lisans	Bursa Uludağ Üniversitesi	2019
Lise	Zuiderzee College	2014

Yabancı Dil

YDS Puanı

İngilizce	95
Arapça	91.25
Hollandaca	90

